

OUD HOORN

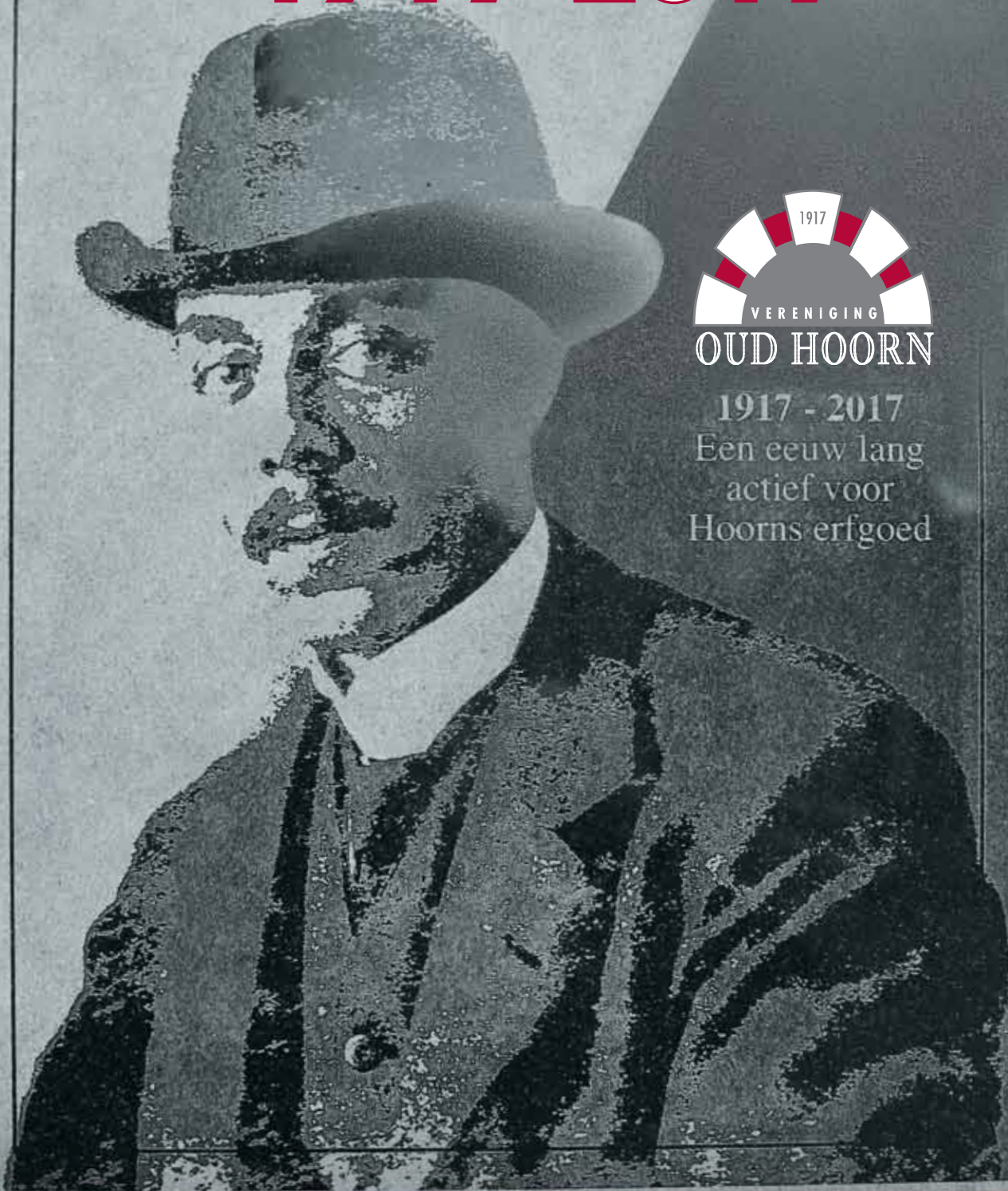
1917-2017

Kwartaalblad

2017

3

39^e Jaargang

1917 - 2017
Een eeuw lang
actief voor
Hoorns erfgoed

IN DIT NUMMER O.A.: OUD HOORN 1917-2017; DE DERDE KWARTIEEUW • GEORGE BAKER WEET NOG STEEDS NIET WIE ZIJN VADER IS
ALLES SPOORT NOG PITTIG; GRIETJE ROOS-ZAAL 100 JAAR • HET RAADSEL VAN DE VIS • DE OPDRACHTGEVER VOOR DE BOUW VAN KERKSTRAAT 1
DE WEST-FRIESE MUNT • DE DUIKBOOT VAN HENRI NABER; EEN LEVENSLANGE STRIJD VOOR EERHERSTEL VAN CORNELIS DREBBEL
RAMEN 37, HOEK GEDEMPTE TURFHAVEN • AVONTUREN IN HOORN IN DE VIJFTIGER JAREN

V O O R W O O R D

Toeval

Bestaat toeval? Dat is een vraag waar veel filosofen boekenplanken vol over hebben geschreven. Onze geschiedenis kent vele toevalligheden en ook de geschiedschrijving komt vaak tot stand op basis van een toeval. Dat de puzzelstukjes van onze geschiedenis soms op basis van toevalligheden op de juiste plek terecht komen, overkwam mij ook een paar weken geleden.

Op een kleine reünie was het voormalig buurmeisje van mijn vrouw, Ineke Dekker-Sombeek, aanwezig. De voormalige buurmeisjes hadden elkaar 50 jaar niet meer gezien, het was een leuke hernieuwde kennismaking. Ineke sprak mij op een moment aan en vroeg: 'Jullie komen toch uit Hoorn, ken je toevallig iemand van de historische vereniging?' 'Natuurlijk', zei ik tegen Ineke, 'je spreekt nu met een lid van Oud Hoorn.' Ze vertelde me dat ze een volle nicht was van Cornelis Nicolaas Sombeek en al een tijd nadacht om een aantal brieven en andere gegevens over en van Cornelis Nicolaas Sombeek over te dragen aan een instantie die daar wat mee kon. Ik was meteen geïnteresseerd. Cornelis Nicolaas Sombeek is één van de slachtoffers uit de Tweede Wereldoorlog wiens naam op de plaquette staat in de Nieuwsteeg, maar waar heel weinig over bekend is. Op onze website is niet meer te vinden dan:

Cornelis Nicolaas Sombeek, zonder foto.

** Hoorn, 9 juli 1924*

† Neuengamme, 13 november 1944, oud 20 jaar

Laatste rustplaats: Nederlands ereveld Loenen, graf A-123

Cornelis Sombeek was bakker. Hoe en waardoor hij terechtgekomen is in het concentratiekamp Neuengamme, locatie Husum-Schwesig, is niet duidelijk.

Ineke had een aantal brieven, een foto, zijn overlijdensbericht van het Rode Kruis en nog enkele andere zaken die een leemte aanvullen over het leven van Cornelis Sombeek.

Een paar weken later ben ik bij Ineke langsgegaan om alle stukken in ontvangst te nemen. Ze had ook een korte samenvatting geschreven over het leven van Cornelis. Met grote dank namens onze vereniging heb ik alles in ontvangst genomen. De stukken heb ik weer overgedragen aan Peter Tack. Peter gaat dit verder uitdiepen en mettertijd zal dit weer leiden tot een mooi verhaal en verbreding van onze kennis van een stukje over onze Hoornse geschiedenis.

Toeval bestaat niet wordt wel gezegd, maar toeval is wel belangrijk om de puzzelstukjes van onze geschiedenis compleet te krijgen.

Jaap van der Hout

Museum van de Twintigste Eeuw

Krententuin 24 (Oostereiland)

1621 DG Hoorn

tel. 0229-214001

Geopend:

maandag t/m vrijdag 10.00-17.00 uur

zaterdag en zondag 12.00-17.00 uur

Westfries Museum

Roode Steen 1, Hoorn

tel. 0229-280022

Geopend: 1 april t/m 31 oktober,

maandag t/m vrijdag 11.00-17.00 uur

Geopend: 1 november t/m 31 maart

dinsdag t/m vrijdag, 11.00-17.00 uur

Het gehele jaar zaterdag en zondag

13.00-17.00 uur

Westfries Archief

Blauwe Berg 5c, Hoorn

tel. 0229-282500

Studiezaal open:

dinsdag en vrijdag 9.00-17.00 uur

Voor meer informatie:

zie www.westfriesarchief.nl

Vereniging Oud Hoorn

Onder de Boompjes 22

1621 GG Hoorn

tel. 0229-273570

Email: info@oudhoorn.nl

www.oudhoorn.nl

Geopend: dinsdag en donderdag

10.00-16.00 uur

zaterdag 10.00-14.00 uur

BIJ DE VOORPLAAT

De voorplaat van dit nummer laat de gevelsteen zien die op 6 juni 2017, precies honderd jaar na de officiële oprichting van onze Vereniging Oud Hoorn, in de voorgevel van ons verenigingsgebouw werd aangebracht en onthuld. De oprichtingsvergadering vond in 1917 plaats in de Statenzaal van de Statenpoort. Anno 2017 waren naast de burgemeester, nakomelingen van de oprichters van de vereniging, enkele ereleden en genodigden aanwezig. Na de bijeenkomst, waarover meer op bladzijde 108 en 109, wandelde het gezelschap naar Onder de Boompjes 22 waar burgemeester Nieuwenburg en de honderdjarige heer Roselaar de gevelsteen onthulden.

Op bladzijde 144 en volgende wordt verslag gedaan van het geslaagde symposium in de Oosterkerk op zaterdag 17 juni jl. Ook in het kader van ons eeuwfeest. Uitgenodigd waren vertegenwoordigers van onze zusterverenigingen. Gedeputeerde Jack Hoek, loco-burgemeester Judith de Jong en hoogleraar Kees Ribbens behoorden tot de sprekers. Vijf zusterverenigingen verzorgden een presentatie van hun beste project. Thema van het symposium was: Wat kunnen we van elkaar leren? En dat is veel! Haarlem, Alkmaar, Hoorn en Oneindig Noord-Holland spraken af om zich te buigen over een vervolg, waar duidelijk behoefte aan was. Verder in dit nummer een vooruitblik op twee andere activiteiten in het kader van het eeuwfeest: de presentatie van het jubileumboek *Hoorn in de twintigste eeuw* (pag. 137) en de jubileumvoorstelling *Ik hou van Hoorn, een muzikale raamvertelling* op 19 november a.s. (pag. 125). Het boek kunt u nog bestellen. Kaarten voor de jubileumvoorstelling zijn verkrijgbaar bij Schouwburg Het Park.

I N D I T N U M M E R

Voorwoord van de voorzitter

Jaap van der Hout
Pagina 102

Oud Hoorn 1917-2017: De derde kwart eeuw

Leo Hoogeveen
Pagina 104

In memoriam Piet Schrickx

Pagina 107

Vereniging Oud Hoorn 100 jaar

Anja Morit
Pagina 108

George Baker weet nog steeds niet wie zijn vader is
Rutger Vahl
Pagina 110

Alles spoort nog pittig Grietje Roos-Zaal 100 jaar

Jan de Haas en Aukje van Wissen
Pagina 116

Het raadsel van de vis. De opdrachtgever voor de bouw van Kerkstraat 1
Christiaan Schrickx
Pagina 118

De West-Friese Munt
Freek Groenendijk
Pagina 120

Ik hou van Hoorn; een muzikale raamvertelling
Pagina 125

Het lezingenprogramma seizoen 2017-2018
Pagina 125

De duikboot van Henri Naber. Een levenslange strijd voor eerherstel van Cornelis Drebbel
Egbert Ottens
Pagina 126

Het documentatiecentrum Oud Hoorn
Christ Stoffelen
Pagina 134

Hoorn in de twintigste eeuw
Rita Lodde
Pagina 137

Ramen 37, hoek Gedempte Turfhaven
Angelique Hendrikx en Peter Tack
Pagina 138

Avonturen in Hoorn in de vijftiger jaren (6)

Jan de Vries
Pagina 143

Wat kunnen we van elkaar leren; verslag van het symposium
Egbert Ottens
Pagina 145

Stadsbeeld
Jaap van der Hout
Pagina 149

Verslag van de ledenvergadering op 12 april 2017
Rita Lodde
Pagina 150

Hoe Hoorn veranderde
Frans Zack
Pagina 152

COLOFON

Kwartaalblad
Vereniging Oud Hoorn

Bestuur:

Jaap van der Hout, voorzitter,
Rita Lodde, secretaris,
Piet van Iersel, penningmeester,
Eddy Boom, Ron Dol, Carel Brouwers, Jelly Drijfhout, Jan Haring, Wim Oussoren.

Ereleden:

J.C. Kerkmeijer (1875-1956)
mr.dr. B. R. Canneman (1909-1982)
H. Krijgsman (1914-1990)
D. Breebaart (1905-2002)
C. Koppers (1920-1990)
drs. H. M. van den Berg (1918-2005)
J.L.N. Dijkstra (1930-1992)
J.M. Baltus (1939-1994)
J.P.H. van der Knaap (1936-2007)
J.E.J. Lamers
A. de Graaf
L.P.M. Hoogeveen
A. Boezaard
F. Uiterwijk
A.G.F. van Weel
E.S. Ottens

Foto's/illustraties:

Hans Bouwens
Freek Groenendijk
Christiaan Schrickx
Rutger Vahl
Vereniging Oud Hoorn
Videowerkgroep Hoorn
Westfries Archief
Westfries Museum
Aukje van Wissen
Frans Zack

ISSN: 2213-7009

OUD HOORN 1917 – 2017;

Een eeuw lang actief voor Hoorns erfgoed

LEO HOOGEVEEN

De periode 1967-1992

Een noodkreet uit Vlissingen. In de zomer van 1972 schreef oud-bestuurslid Cor Stins een brief aan het bestuur, waarin hij zijn zorgen uitte over het feit dat hij nooit meer wat van Oud Hoorn hoorde. Hij kon zich niet aan de indruk onttrekken dat de vereniging 'min of meer veeteert' en verklaarde 'nog ergens een klein beetje hoop te hebben dat zij uit haar lethargie ontwake!'

Willem Braasem

Aanpak Havenkwartier

De aanzet tot verandering is in de tweede helft van de jaren zestig gegeven door de planoloog Nico Heijligenberg, die in 1965-1966 korte tijd bestuurslid was, voorzitter Harry van Scherpenberg (1968-1973) en bestuurslid Willem Braasem (1970-1974) conservator van het Westfries Museum.

Van Scherpenberg ontwikkelde plannen om een nieuwe stichting in het leven te roepen voor de aanpak van het Havenkwartier. Er werd een commissie van voorbereiding samengesteld, waarin naast Van Scherpenberg de directeur gemeentewerken Koos Groot en de accountant Vijn zitting namen. Burgemeester Breebaart van Hoogwoud was bereid na zijn pensionering als directeur op te treden. Als voorbeeld diende de Stichting Herstelplan Bergkwartier in Deventer.

Koos Groot en Nico Heijligenberg werkten samen aan de realisatie van de Stichting Havenkwartier. Dertig huisjes zijn beschreven en opgemeten.

In de zomer van 1970 is een tentoonstelling in de Boterhal ingericht.

Daarmee werd tegelijk het 50-jarig jubileum van Oud Hoorn alsnog herdacht.

Oprichting Stadsherstel

Willem Braasem stelde in juli 1970 voor het bestuur van Oud Hoorn te splitsen in een technische groep voor de restauraties en een sociaal-cultureel gericht deel. Dit leidde uiteindelijk tot splitsing van de vereniging. In een artikel in Hoornsignaal van oktober 1970 wierp Braasem de vraag op of van een vereniging als Oud Hoorn niet 'een strijdbare stellingname kan worden verwacht met betrekking tot de allesverslindende verkeersmoloch en de daardoor bij vele stadsbesturen en hogere overheden in het leven geroepen saneringsneurose, een zucht tot afbreken en opruimen die over het lot van vele mensen kan beslissen en die onwillekeurig reminiscenties oproept dat in onze oude steden de 19e-eeuwse slopershamers zo vrolijk en ongeremd konden zwaaien!'

Oud Hoorn stelde zich achter de actiegroep Het Havenkwartier en een deftige heer als Braasem hield een tirade tegen de rondweg uit het Komplan. Oud Hoorn zou zich volgens hem moeten gaan richten op de cultuur en historie van de stad.

Het taalgebruik van het bestuur veranderde. Oud Hoorn vroeg niet meer beleefd om advies te mogen uitbrengen, maar sprak over 'druk uitoefenen op de gemeente'.

De eerste vergadering van de Stichting Havenkwartier was op 15 november 1972 in het Timmermansgildehuis. De functies werden verdeeld en daarna kwam men direct ter zake. De hele verdere vergadering werd besteed aan het eerste project: aankoop en restauratie van Italiaanse Zeedijk 118-120 en vooral de financiering daarvan. Ype Hangelbroek was als architect van dit project bij de eerste vergaderingen aanwezig. Twee maanden later is de naam veranderd in Stichting Stadsherstel Hoorn.

Harry van Scherpenberg werd voorzitter van Stadsherstel, maar bleef het eerste jaar ook nog voorzitter van Oud Hoorn. Daarna koos hij definitief voor Stadsherstel. Hij verklaarde later dat hij wel moeite had met de signalerende en bewakende rol van Oud Hoorn. 'Ik ben meer iemand van het harmoniemodel, terwijl het bestuur ook wel eens conflicten moet aangaan'. Hij voelde zich er daarom

DE DERDE KWARTEEUW

niet altijd op zijn plaats. Dirk Breebaart werd secretaris van Stadsherstel.

Het voorzitterschap van Oud Hoorn is in 1973 overgenomen door de kandidaat-notaris Jean Le Grand.

Met de oprichting van de Stichting Stadsherstel Hoorn behoorde het daadwerkelijk steunen van restauratieactiviteiten niet meer tot de primaire taken van Oud Hoorn. Wel behield de vereniging zijn eigen panden. In 1974 schonk de firma Blokker het pand Breed 12 aan Oud Hoorn.

De vereniging kon zich nu met nieuw elan richten op cultuur-historische zaken, vanaf 1978 onder de bezielende leiding van Bas Baltus.

Stadswandelingen

Vanaf 1977 hield Oud Hoorn tijdens de zomer stadswandelingen, waarvan Henk Saaltink de grondslag heeft gelegd. De wandelingen waren vooral bedoeld om de nieuwe inwoners van de snel groeiende stad kennis te laten maken met de historische schoonheid van Hoorn, ze op een andere manier wegwijs te maken in de binnenstad door de blik ook eens omhoog te richten naar wat er boven de winkelpuien en etalages te zien is en ze te leiden door straten en stegen waar ze normaal niet komen. Talloze vrijwilligers zijn in de loop van de jaren als gids opgetreden.

Henk Saaltink

Kwartaalblad

Op initiatief van het lid Jan Dijkstra besloot de ledenvergadering eind 1978 tot uitgave van een kwartaalblad. In februari 1979 verscheen het eerste nummer. Een combinatie van verenigingsnieuws en historische artikelen maakten het blad in bijna vier decennia tot een communicatiemiddel tussen leden en bestuur en een belangrijke bron voor de geschiedenis van de stad.

Jan Dijkstra bleef tot aan zijn plotselinge dood

Portret Bas Baltus, 1978, olieverfschilderij van Anna Saal

Voorpagina van het eerste nummer van het Kwartaalblad Oud Hoorn, dat maart 1979 uitkwam. Het telde 16 pagina's. De hele eerste jaargang was 80 bladzijden groot. Het blad werd gedrukt bij Drukkerij Edecea in Hoorn, toen gevestigd aan de Italiaanse Zeedijk. Daarna verzorgde Drukkerij Klaassen jarenlang het blad. Vanaf 2009 wordt het blad gedrukt door Van Vliet Printing

Italiaanse Zeedijk 84,
1978 (foto Aart Roest)

in 1992 eindredacteur. Hij was de ziel van het blad, gaf er vorm aan. Hij was, in de woorden van Henk Saaltink, een in vele opzichten begaafd mens met een fijn gevoel voor humor. Geen vechtjas, maar een diplomaat. Zijn aanwezigheid maakte de redactievergaderingen tot een feest.

Een voorbeeld van de tekeningen uit Hoorn I huizen, straten, mensen. Hier de Korenmarkt. De zeer minutieuze tekeningen werden in de jaren 1944-1945 gemaakt door architecten die hiermee van de Arbeitseinsatz in Duitsland gevrijwaard bleven

Bas Baltus ontvouwde in het allereerste kwartaalblad van februari 1979 zijn visie op Oud Hoorn. Hij noemde de strijd om het behoud van het oude Hoorn een actuele zaak, een kwestie van nu en voor de toekomst, voor de oudheidkundige, voor de Horinees, voor de toerist, voor het nageslacht. 'Afbraak van het bestaande waardevolle berokkent gewoonweg geestelijke schade, want het monumentenbezit, ook dat oude pandje, is het geestelijk bezit van de stadsbewoner dat hij wil doorgeven aan zijn kinderen. Hij oriënteert zich

erop – denk aan de kerktorens; hij vereenzelvigd zich met zijn stad, dus ook met het uiterlijk ervan; hij is trots op zijn stad.'

En van een monument kun je ook zonder meer genieten, voegde hij eraan toe. Zijn bewondering voor de architectuur droeg hij over in artikelen in het kwartaalblad en vanaf december 1978 ook in cursussen bouwkunst gedurende het winterseizoen. Hij had als lesmateriaal een boekje samengesteld met een chronologische lijst van Hoornse monumentale bouwwerken en een overzicht van de belangrijke stromingen die in Hoorn hun sporen hebben nagelaten.

Hoornse rijksmonumentenlijst

In 1961 kwam in Nederland de eerste Monumentenwet tot stand. Hoorn werd de vierde monumentenstad van Noord-Holland met 345 rijksmonumenten. De grondslag van de Hoornse rijksmonumentenlijst is in de jaren vijftig gelegd door Herma van den Berg van Monumentenzorg in nauwe samenwerking met Kerkmeijer. Zij werd in 1990 erelid van de vereniging.

In 1980 kreeg de gemeente Hoorn een nieuwe monumentencommissie, waarvan Bas Baltus de eerste voorzitter werd.

Hoorn I huizen, straten, mensen

In 1982 verscheen bij het 65-jarig jubileum van Oud Hoorn en het 10-jarig bestaan van Stadsherstel het omvangrijke werk 'Hoorn I huizen, straten, mensen', samengesteld door Arie Boezaard, toen hoofd Monumentenzorg van de gemeente, met bijdragen van Koos Groot, Bas Baltus en anderen. Een naslagwerk dat talloze gegevens bevat over panden in de Hoornse binnenstad tussen 1900

en 1980. Als illustratie zijn de gevelwanden gepubliceerd die in de jaren 1944 en 1945 zijn gemaakt door architecten om uit handen van de Arbeitseinsatz te blijven. Ook zijn alle rijksmonumenten gefotografeerd door Wijndel J.G. Jongens.

Hoorn | huizen, straten, mensen. Een bijzondere publicatie in samenwerking tussen Oud Hoorn, Stadsherstel en de gemeente Hoorn, uit 1982

Oud Hoorn dakloos

Oud Hoorn verliet in 1971 de Mariatoren en was daarna twee decennia dakloos. De bestuursvergaderingen werden meestal bij bestuursleden thuis gehouden, bij goed weer in de tuin en soms op de bovenverdieping van Schoolsteeg 7. In 1990 kon Oud Hoorn de zolderverdieping van het VOC-pakhuis Onder de Boompjes 21 huren van de gemeente Hoorn. Daar werden een bestuurskamer en een keukentje ingericht en de eigendommen van de vereniging ondergebracht.

Vanaf 1977 is aan elk lustrum aandacht besteed, met als hoogtepunten het 65-jarig jubileum in 1982 en het 75-jarig jubileum in 1992.

In memoriam

Piet Schrickx (1937 – 2017)

Zijn markante figuur zullen we in de Hoornse binnenstad niet meer tegenkomen. Altijd was hij op pad, op de fiets of aan de wandel op zoek naar de geschiedenis van de stad, die hij zo goed kende.

Piet had een groot hart voor de stad waar hij was geboren en opgegroeid.

Hij heeft daar zijn hele leven gewoond en gewerkt. Veel mensen kenden hem van zijn drukkerij aan de Kerkstraat, waar hij samen met zijn broer Jan het drukwerk voor talloze verenigingen verzorgde. Het prachtige Jugendstilpand waarin hij woonde en werkte, bracht hij weer in oude luister terug.

Voor na zijn pensionering kon Piet zich vol overgave storten op één van zijn grote hobby's, de archeologie. Bij veel opgravingen in de stad was Piet aanwezig en droeg hij zijn steentje bij, of beter nog groef een steentje op. Hij was niet alleen actief in het veld, maar ook bij de uitwerking van de vondsten daarna. Zijn liefde voor dit aspect van de geschiedenis van de stad heeft hij aan zijn zoon Christiaan doorgegeven, die nu als archeoloog bij de gemeente Hoorn werkzaam is. Samen hebben ze nog mogen werken aan het onderzoek naar het klooster Bethlehem aan de Bangert in Blokker.

Met zijn echtgenote Trudi was Piet als vrijwilliger betrokken bij de Vereniging Oud Hoorn. De laatste jaren was hij vooral actief bij de distributie van de kwartaalbladen. Als voormalig drukker kon hij razendsnel bladen aftellen. Fietsen was zijn lust en leven, Piet heeft voor de vereniging menig Rabo-fietsstocht meegereden.

Door zijn ziekte was Piet het laatste jaar niet meer actief betrokken bij onze vereniging. Via Trudi bleven we echter op de hoogte van zijn langzame achteruitgang. Het overlijden van Piet kwam toch nog onverwachts. Op dinsdag 11 juli 2017 bewezen we hem de laatste eer tijdens een uitvaartdienst in zijn H.H. Cyriacus en Franciscuskerk.

Zijn dood is vooral voor zijn familie en vrienden een groot gemis. Zijn familie wensen we veel sterkte en kracht om dit verlies te verwerken. Wij bewaren goede herinneringen aan hem, maar Hoorn is een bekend gezicht in de stad kwijtgeraakt.

VERENIGING OUD HOORN 100 JAAR

ANJA MORIT

Op 6 juni 2017 vierde Vereniging Oud Hoorn haar 100-jarig jubileum met de feestelijke onthulling van een nieuwe gevelsteen aan het verenigingsgebouw. Speciaal uitgenodigd hiervoor was de heer S. Rose-laar; geboren in het oprichtingsjaar 1917 en 65 jaar lid van Vereniging Oud Hoorn. Hij herinnert zich nog goed dat hij op de HBS tekenles van mede-oprichter J.C. Kerkmeijer kreeg. Samen met burgemeester J. Nieuwenburg onthulde hij de gevelsteen waarop een portret als eerbetoon aan Kerkmeijer.

Burgemeester
Nieuwenburg feliciteert
Oud Hoorn tijdens
de bijeenkomst in de
Statenpoort

6 juni 1917

Op 6 juni 1917 is Vereniging Oud Hoorn opgericht tijdens een vergadering in de raadszaal van het Statenlogement. Naar aanleiding van een ingezonden brief van Johan Christiaan Kerkmeijer in december 1916 in de Hoornsche Courant kwamen burgemeester De Jongh, architecten, kunstenaars, een kapelaan en een dominee, directeuren en docenten bij elkaar om iets te doen aan de slechte staat van de historische binnenstad.

Precies 100 jaar later is in dezelfde zaal deze gebeurtenis feestelijk herdacht. Secretaris van Vereniging Oud Hoorn mev. Rita Lodde, verwelkomde de nazaten van mensen die bij de oprichting betrokken waren en vertegenwoordigers van organisaties die de oprichting mogelijk maakten. Ereleden van Oud Hoorn completeerden het selecte gezelschap van 51 aanwezigen.

Op de schouders van het oude, moet het nieuwe staan

Burgemeester Jan Nieuwenburg wist met dit citaat van oprichter Johan Kerkmeijer treffend diens visie op het behoud van de historische kwaliteit van de binnenstad weer te geven. 'Kerkmeijer had veel aandacht voor het stedelijk schoon en voor de verwaarloosde toestand waarin sommige

monumenten van Hoorn verkeerden. Daarmee sloot hij aan op de destijds nieuwe inzichten en landelijke aandacht voor monumenten als gevolg van initiatieven van Victor de Stuers, die in 1875 zijn beroemde stuk 'Holland op z'n smalst' schreef. Ook in Hoorn speelde de sloopdrang zoals onder meer in 1871 en '72 bleek met de sloop van de Koepoort en de Westerpoort.

In zijn ingezonden brief van 12 december 1916 benadrukte Kerkmeijer het verlies aan kwaliteit van de stad als gevolg van de sloop en het lage niveau van nieuwe ontwikkelingen. Kerkmeijer wilde graag meegaan in nieuwe stedenbouwkundige ontwikkelingen, mits het nieuwe van zodanige kwaliteit was dat het waardig naast het oude zou staan. Door zich te verdiepen in wat waardevol was voor de stad deed men kennis op die te gebruiken is om een hogere kwaliteit te bewerkstelligen.

Kerkmeijer hield een pleidooi voor het oprichten van een instantie met als doel de nog aanwezige kwaliteiten van de stad en met name de antieke bouwwerken te behouden en waar mogelijk in oude luister te herstellen.

Op een lastige schoonmoeder zat de burgemeester niet te wachten

Om monumenten te behouden is samenwerking met diverse instanties belangrijk. De relatie met de gemeente liep al voor de oprichting niet zo lekker. Toenmalig burgemeester De Jongh zag het helemaal niet zitten om over de schouder gekeken te worden.

Inez Brull (harp) en
Emma Brull (viool)
verzorgen een muzikaal
intermezzo

In oorlogstijd waren er immers wel andere zaken belangrijk en er waren al verenigingen genoeg.

Gedurende haar bestaan ageerde Oud Hoorn tegen alles wat de kwaliteit van de stad aan zou tasten. Dat paste uiteraard niet altijd in het straatje van de gemeente en zorgde regelmatig voor onderlinge spanningen. De conflicten over de Bossuizen haalden de landelijke pers en de ruzie

Burgemeester Nieuwenburg en de heer Roselaar onthullen de plaquette aan de voorgevel van het verenigingsgebouw

over herplaatsing van het poortje van de Latijnse School leidde tot uitsluiting van Oud Hoorn bij de herdenking rond 600 jaar stad in 1957.

Burgemeester Nieuwenburg benadrukte dat de waardering voor elkaars activiteiten is gegroeid en de communicatie momenteel constructief is. De gemeente waardeert de betrokkenheid van Oud Hoorn bij nieuwe ontwikkelingen. Het college van B&W en het bestuur van Oud Hoorn hebben regelmatig afstemming en weten elkaar te vinden. Zeer recent nog in de gezamenlijke doelstelling om bewoners meer te betrekken bij hun stad. Bewustwording van de schoonheid van Hoorn zal daartoe zeker bijdragen.

Nieuw monument?

Frans van Iersel gaf vervolgens een presentatie over 100 jaar Hoorn waarin hij via een aantal sprongen in de tijd van 1917 naar de jaren '60 en '70 uiteindelijk in 2017 uitkwam. Van de extreme armoede en het enorme verval van de stad in 1917 naar de roemruchte jaren '60 en '70 waarin Hoorn ternauwernood ontsnapte aan de moderniseringswaan van die tijd. Plannen waarbij de oude binnenstad vrijwel geheel gesloopt zou worden, o.a. ten behoeve van een rondweg door de binnenstad. Een mooi tijdsbeeld, vooral omdat het Hoorn allemaal bespaard is gebleven. Daardoor kan over de huidige tijd vastgesteld worden dat het goed gaat met Hoorn. De stad beschikt over vele goed onderhouden monumenten en beeldbepalende panden. Het oude stadsbeeld is behouden gebleven. Frans van Iersel sloot af met het voorstel om het huidige Stadhuis als gemeentelijk monument aan te wijzen. Rita Lodde diende dit verzoek namens Vereniging Oud Hoorn vervolgens meteen in bij de burgemeester.

Meer dan 2000 leden waard

Vervolgens liepen de genodigden naar het verenigingsgebouw. Na de onthulling van de plaquette aan de voorgevel werd het glas geheven op de volgende 100 jaar.

Voorzitter Jaap van der Hout concludeerde in zijn toespraak dat zo'n mooie historische vereniging als Oud Hoorn meer dan 2000 leden waard is.

Het bestuur ziet terug op een geslaagde middag. In de presentaties is goed naar voren gekomen dat we al heel veel bereikt hebben, niet te lang stil moeten staan bij het verleden en samenwerkend aan de toekomst moeten bouwen.

De gevelsteen aan de voorgevel van het verenigingsgebouw

GEORGE BAKER (72) WEET NOG STEEDS

RUTGER VAHL

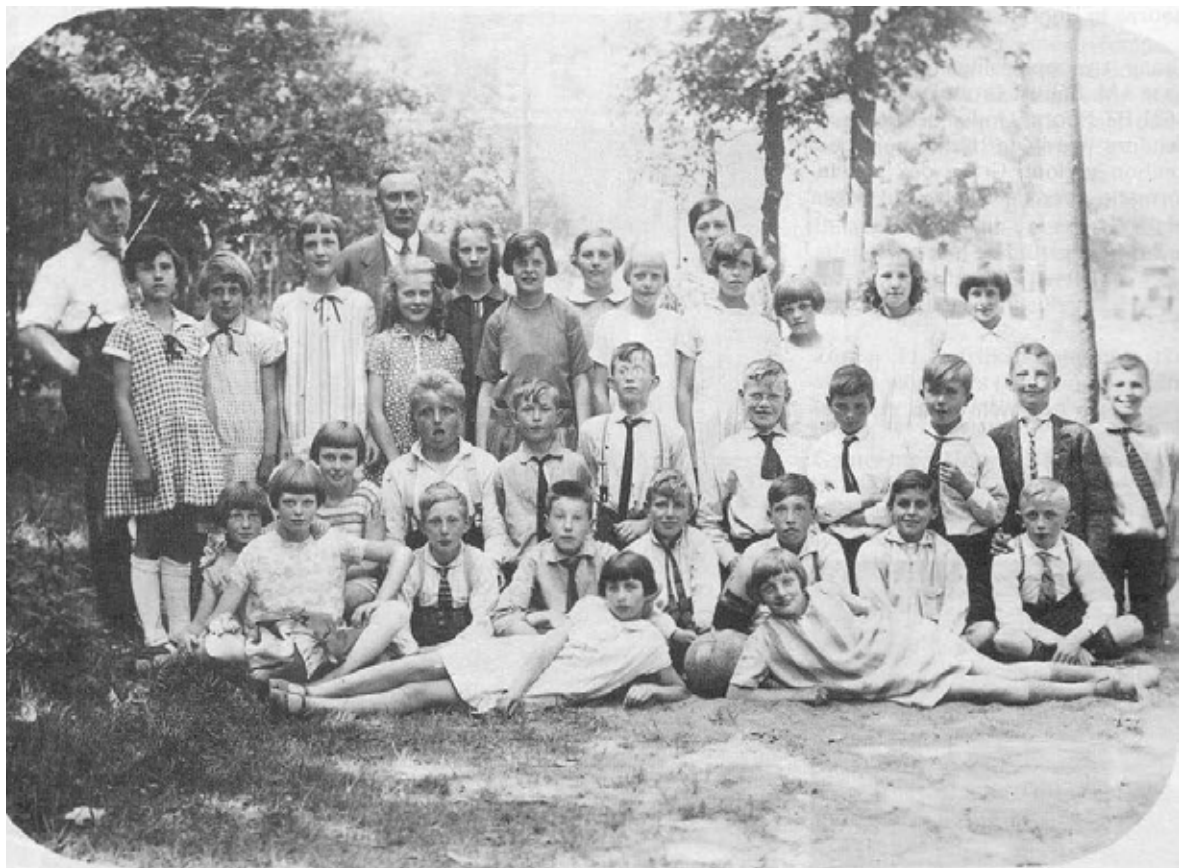
De Horinees die internationaal het meest van zich deed spreken, is Jan Pieterszoon Coen (1587-1629). Maar hij heeft geduchte concurrentie van een andere beroemde oud-inwoner. Hans Bouwens scoorde als George Baker in de jaren zeventig vele wereldhits. En laat hij nou zijn opgegroeid op de plek waar ooit het geboortehuis stond van J.P. Coen! Maar dat stuk verleden interesseert de zanger niet bovenmatig. Het is zijn eigen onbekende afkomst die al een leven lang zijn grootste vraagteken is.

niets is gebeurd. Dit verhaal kreeg Hans Bouwens in zijn jeugd altijd te horen als hij naar zijn onbekende vader vroeg. Peppino Caruso zou hij hebben geheten, een Italiaanse soldaat die tijdens de Tweede Wereldoorlog in Hoorn verzeild raakte, daar een leuk meisje ontmoette dat zwanger van hem werd. Tot Peppino op een dag spoorloos verdween. De geboorte van zijn Nederlandse zoon op 8 december 1944 zou hij niet meemaken.

Grootste artiest van Nederland

De wereld weet niet wie Hans Bouwens is. Maar zeg je in het buitenland 'George Baker', dan is de kans

De schoolklas van de openbare lagere school aan de Kruisstraat in de tweede helft van de jaren twintig. Op de achterste rij staat tweede van links Nel Bouwens, de moeder van Hans Bouwens. Links van haar Coba Lankester, die later pianiste werd. De foto stond in Kwartaalblad 1992-2. In nummer 3 heeft Henk Saaltink na een oproep daartoe een aantal namen weten te achterhalen

Drama in Scharwoude

September 1944. Een Duitse vrachtwagen met krijgsgevangenen rijdt Scharwoude binnen. Als de wagen een viersprong nadert, springt een van de gevangenen van de wagen. Hij rent de weg over, het dorp in. Gewapende bewakers schreeuwen dat hij halt moet houden, maar de jongeman luistert niet. Dan wordt er op hem gericht. Er klinken twee, drie schoten. De vluchteling valt voorover en blijft doodstil liggen. De vrachtwagen zet zich weer in beweging en vervolgt zijn weg, alsof er

groot dat er iemand zingt (of fluit): 'Una Paloma Blanca, I'm just a bird in the sky'. Van dit singletje gingen er in 1975 wereldwijd 9 miljoen over de toonbank. Zo'n 350 artiesten hebben het nummer in een eigen versie op de plaat gezet, van Demis Roussos en Tom Jones tot de Jamaican Steelband en The Royal Scots Dragon Guards. 'Una Paloma Blanca' mag zijn bekendste en meest succesvolle song zijn, het is zeker niet de enige. Alles bij elkaar heeft Horinees George Baker zo'n 600 liedjes geschreven, 23 platen gemaakt en ruim dertig hits

NIET WIE ZIJN VADER IS

Hans Bouwens met zijn moeder in 1948

De opa van Hans Bouwens Johannes (Jan) Bouwens

in de Top 40 gehad. En nog altijd is de 72-jarige artiest niet van plan met pensioen te gaan. Hij blijft componeren en optreden. Niet voor het geld, want wie 20 tot 30 miljoen platen heeft verkocht kan redelijk op zijn lauweren rusten. Nee, George Baker maakt muziek omdat hij dat al van jongs af aan doet: eigenlijk vanaf het moment dat zijn Hoornse grootmoeder hem een mondharmonica gaf. De kleuter leerde zichzelf de wijs van 'En dan gaan we naar de speeltuin' en blies dat tot gek wordens toe. Zijn oma zal een moment van spijt hebben gehad van haar spontane cadeau...

Rode oma

Zijn familienaam kreeg Hans Bouwens van een geslacht dat al enkele generaties in Hoorn woonde. Zijn grootvader Johannes 'Jan' Bouwens was meer dan een kwart eeuw in dienst van de gasfabriek als stoker. Zijn kleinzoon Hans kende hem echter als werknemer van koekjesfabriek Wigmans & Schouten aan het Keern. Jan was getrouwd met Willemke Woudstra, die zoals haar naam doet vermoeden Friese wortels had. Volgens de latere zanger was zijn oma principieel links, een 'rode vrouw' die lid was van de SDAP en met krantjes langs de deur ging voor de socialistische omroepvereniging VARA, bepaald geen uitzondering in het sociaal-democratisch gestemde Hoorn van

toen. Jan en Willemke woonden aan de Italiaanse Zeedijk. Daar werd in 1917 dochter Nel geboren. Over haar jeugd is weinig bekend, behalve dat ze naar de openbare lagere school in de Kruisstraat ging. In *Oud Hoorn* nummer 2 (1992) stond een klassenfoto waarop Nel te zien is. Ze bleek in de klas te hebben gezeten bij de latere componiste en pianiste Coby Lankester (1918-2002), naast wie ze in haar zomerjurkje poseerde voor de fotograaf.

Italianen in Hoorn

Nel was begin twintig toen de oorlog uitbrak. Er kwamen Duitse soldaten op straat, er gold een avondklok, jongemannen moesten zich schuilhouden voor de Arbeitseinsatz, NSB'ers en landwachters waren gevaarlijk en fietsen werden steeds fanatieker ingevorderd. Niet heel bijzonder in die dagen. Wel bijzonder was dat er in Hoorn een groep van een kleine zestig Italiaanse soldaten verbleef. In het juninummer van *Oud Hoorn* (2016) heeft Egbert Ottens uitgelegd hoe de positie van Italiaanse soldaten door de val van Mussolini in 1943 voor Hitler veranderde. Van loyale bondgenoten werden zij een potentiële vijfde colonne die de Duitsers niet meer kon vertrouwen. Honderdduizenden Italiaanse (dienstplichtige) militairen kregen de keus: óf werken voor de nazi's óf naar een krijgsgevangenenkamp. Veel

soldaten kozen voor het eerste. Zo ook de circa 25-jarige Peppino Caruso uit Calabrië in de hak van Italië. De Duitsers stuurden hem naar een klein stadje aan het IJsselmeer waar hij samen met lotgenoten de paarden moest verzorgen in de gemeentelijke stallen aan de Vale Hen, de Veemarkt en het Achterom. Hij zat uiteraard liever thuis, maar paardenpoep scheppen in Hoorn was vele malen beter dan vechten in Afrika, wat hij daarvoor had moeten doen.

Snotteren in Victoria

Officieel waren de Italianen krijgsgevangenen, maar ze genoten relatief veel vrijheid. Zo mochten ze zich na werktijd op straat begeven. Het duurde dan ook niet lang voordat de eerste Hoornse meisjes vielen voor de charmes van deze warmbloedige import. Ook Nel Bouwens kreeg het te kwaad van een knappe Italiaan, Peppino geheten, vermoedelijk een koosnaam voor Giuseppe of Pietro. Nel zou later vertellen dat ze vele malen met haar exotische vriend in de Victoria-bioscoop naar de Italiaanse film 'De Twee Wezen' was gegaan, najaar 1943. De zaal had vol gezeten met snotterende Italiaanse jongens, helemaal week van heimwee naar hun vaderland. Nel sprak geen Italiaans maar was wel het esperanto machtig, dat een beetje op Italiaans leek. Peppino vertelde zijn Hoornse liefje over zijn

geboortestreek en de boerderij van zijn ouders, die hij na de oorlog wilde laten zien. Dan zouden ze ook trouwen, beloofde hij. Nel geloofde hem maar al te graag, maar vader Jan Bouwens was sceptischer: zo'n knappe jongen van midden twintig, zou die in Italië niet allang een vrouw en kinderen hebben?

Verplaatst naar Grosthuizen

In april 1944 bleek Nel in verwachting. Kort daarna (maar in elk geval voor 10 juni, zoals uit het oorlogsdagboek van Christine Kerkmeijer-de Regt blijkt) werd Peppino met de andere Italianen overgeplaatst naar Grosthuizen. Elke woensdag en zaterdag ging Nel de vader van haar toekomstige kind opzoeken. Het was anderhalf uur lopen. Vaak kwam ze voor niets, want dan was de opstandige Peppino weer eens brutaal geweest en zat hij zonder eten opgesloten in een bunker. De geallieerden rukten op en hadden zuidelijk Nederland bereikt. Ze maakten zich klaar voor de definitie doorbraak. Waarschijnlijk waren de Italiaanse jongens naar Grosthuizen gebracht om van daaruit door te gaan naar het front. Een aantal van hen had dat niet willen afwachten en was in Hoorn of omgeving ondergedoken. Eind juli 1944 schreef mevrouw Kerkmeijer dat de Duitsers (vergeefs) naar Italiaanse deserteurs hadden gezocht in de stad. Ze werden ook in de maanden daarna

Een babyfoto van
Hans Bouwens

Schoolfoto van Hans
Bouwens

Schoolreisje van de derde klas van de Prinses Marijkeschool aan de Joh. Messchaertstraat. Links op de foto: Hans Bouwens. Bovenste rij rechts de heer Haak. Middelste rij tweede van links juf Van Berkel, derde van rechts juf Doorneveld

niet gevonden, maar op 5 mei 1945 kwamen er vier Italiaanse jongens uit de H.H. Cyriacus- en Franciscuskerk (Koepelkerk) aan het Grote Noord gelopen. Ook op andere plekken kwamen Italiaanse onderduikers tevoorschijn. Helaas voor Nel zat Peppino er steeds niet bij. Ook hij had nog geprobeerd onder te duiken, nota bene bij haar ouders, maar Jan en Willemke hadden het niet aangedurfd. Wie onderduikers verborg, riskeerde immers de kogel.

Jan Bibber

Wat er met Peppino is gebeurd, blijft tot de dag van vandaag een mysterie. Kort na de oorlog vertelde een oud-verzetsstrijder aan Nel dat haar Italiaanse vriend dood was. Zijn groep zou vanaf Grosthuisen op transport zijn gesteld naar Arnhem waar operatie Market Garden in volle gang was. Toen hij had proberen te vluchten, was hij in de rug geschoten.

Zo groeide Hans Bouwens op zonder vader, in een klein arbeidershuisje aan de Gravenstraat. Het was een opmerkelijk gezin dat, behalve uit zijn moeder bestond uit opa en oma Bouwens en een inwonende oom. Oudere Hoornaars kunnen hem nog kennen als 'Jan Bibber', die vaak op de hoek van het Grote Noord bij Vroom & Dreesmann stond te zingen en te bewegen. Die oom was geestelijk niet helemaal in orde en stotterde, vandaar zijn bijnaam, maar Hans Bouwens zou altijd met respect over hem spreken. Deze oom verzamelde namelijk 78-toerenplaten, vooral van jazzmuziek, en daar moet Hans' liefde voor muziek begonnen zijn. Toen hij als 12-jarige in Victoria de film *High Society* met Louis Armstrong, Bing Crosby en Grace Kelly zag, wist hij het zeker. 'Die liedjes grepen me,' vertelde hij in een interview. 'Ik ging op school Louis Armstrong imiteren en

kreeg applaus. Dat smaakte naar meer. Ik denk dat toen het idee begon om zanger te worden.'

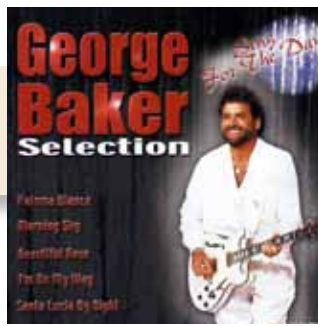
Hoornse jeugd

Hans zat toen in de laatste klas van de openbare lagere school Prinses Marijke aan de Johan Messchaertstraat. In zijn herinnering vond hij het een school voor wat rijkere kinderen van buiten het centrum, waardoor hij zich er een beetje een armoedige eend in de bijt had gevoeld. Toch bewaarde hij goede herinneringen aan zijn lagere schooltijd. Samen met zijn vriendjes voetbalde

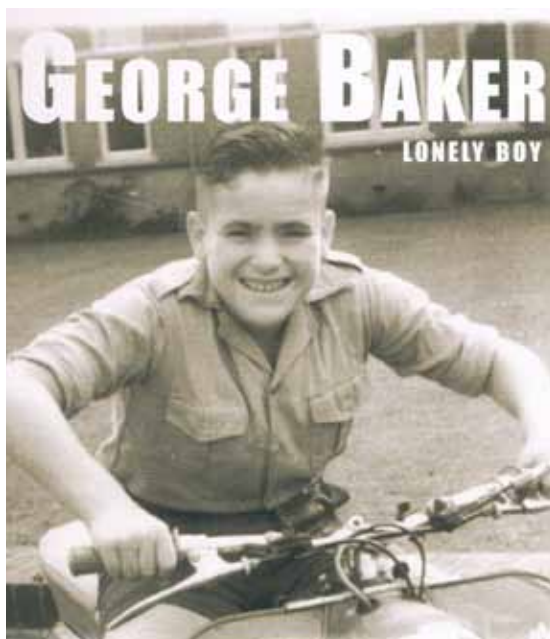

Klassenfoto zesde klas Prinses Marijkeschool, 1956. Hans Bouwens staat op de tweede rij van boven, derde van rechts

hij. Het ergste kattenkwaad dat hij uithaalde was het pikken van peren uit een boomgaard, waarbij een woedende boer hem een keer een sloot in joeg. En zoals veel kinderen was Hans elk jaar te vinden op de kermis. Hij ravotte bij de Turfhaven

waar hij een keer of 25 in viel en speelde op het Houten Hoofd, dat tot in de jaren vijftig een ruïne bleef. Bij een buurman zag hij voor de eerste keer televisie. 'Tijdens het kinderuurtje konden alle kinderen voor 5 cent bij hem komen kijken,' blikte Hans Bouwens op die ervaring terug. 'Zo'n 25 kinderen zaten op planken te staren naar een

Snackbar 't Smitje

piepklein scherm.' Toen begin jaren vijftig veel buurtkinderen naar nieuwbouwwoningen buiten het centrum verhuisden, bleef Hans eenzaam achter in zijn volksbuurtje bij de haven. Hij ontdekte de bibliotheek aan de Roode Steen en begon veel te lezen.

Always on his mind...

Hans Bouwens verhuisde al in 1958 uit Hoorn. Daarna woonde hij tot eind jaren zeventig in de Zaanstreek en inmiddels al weer dertig jaar in het Zuid-Hollandse Waddinxveen. Maar Hoorn is altijd in zijn gedachten gebleven. Eind jaren zeventig opende hij zelfs een eigen platenzaak in de Blauwe Steen! En toen hij zelf vader werd kwam hij regelmatig naar de Hoornse kermis. Als kind had hij ervan genoten en die ervaring wilde hij doorgeven aan zijn eigen kinderen.

Veel fantasie nodig

Lezend in 'De Scheepsjongens van Bontekoe' fantaseerde hij erover zelf ook te gaan varen en alle landen van de wereld te zien. Dat leek nog een

totaal onbereikbare droom... Op school hoorde hij over een andere Hoornse held (toen nog wel), Jan Pieterszoon Coen. Had de jonge Hans maar geweten dat het huis waarin hij opgroeide aan de Gravenstraat 23 de plek was waar ooit het geboortehuis van Jan Pieterszoon stond! Daarvan zou zijn fantasie meteen op hol zijn geslagen.

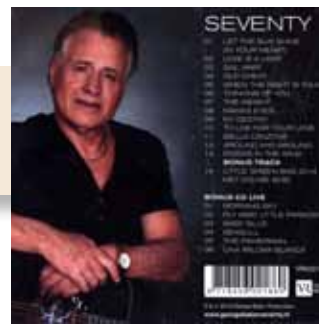
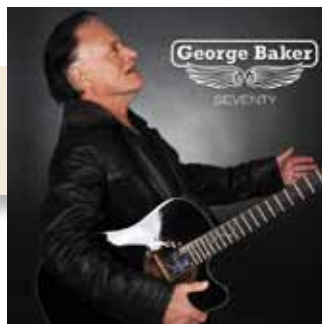
Die fantasie had hij hard nodig, want het was niet allemaal even leuk en makkelijk. Opa Bouwens overleed in 1952, oma stierf drie jaar later. Moeder Nel trouwde met haar achterneef. Hans kon niet opschieten met zijn stiefvader en muziek werd steeds meer een uitvlucht. Zittend op de stoep van de snackbar (vermoedelijk 't Smitje) hoopte hij

dat iemand tien cent in de jukebox zou gooien en dat zijn favoriete plaatjes voorbij zouden komen. In 1958 verhuisde hij met zijn moeder naar Wormerveer, waar ze introkken bij haar nieuwe man. Terugkijkend op zijn puberjaren in de Zaanstreek zou hij vooral aan de ruzies met zijn stiefvader denken. Maar daarvan was in Hoorn nog geen sprake, waardoor de herinnering aan zijn vroegste jeugdijaren 'onbesmet' zijn gebleven.

Eens een lonely boy, altijd...

Onbesmet? Er bleef het schrijnende gemis van een vader, maar bovenal de onzekerheid over diens lot. Toen hij zelf vader werd, wilde Hans Bouwens op zoek naar de man aan wie hij het leven te danken had. Tijdens Italiaanse tournees in 1971 zei hij tegen Italiaanse journalisten dat hij in contact wilde komen met familie van Peppino Caruso. Het bleek zinloos. De zanger had zich niet gerealiseerd dat Caruso in Italië een naam is zoals De Vries, De Boer en Jansen bij ons...

Een paar jaar later deed hij een nieuwe poging. Inmiddels was hij een Zeer Bekende Nederlander geworden en daarmee interessante kopij voor de roddelbladen. In *Privé* vertelde Hans over zijn onbekende Italiaanse vader. Ook zijn moeder schoof aan, hoewel ze liever niet aan dit pijnlijke verleden terugdacht. Het artikel sloot af met een oproep: 'Weet u meer over Peppino Caruso, meldt u zich dan bij de redactie'. Het leverde niets op. Langzaam legde Hans Bouwens zich neer bij het onoplosbare open einde van zijn begin. Maar of hij het verleden helemaal verwerkt heeft? Luister maar eens naar het prachtige liedje 'Lonely Boy'. Hij nam het pas in 2009 op, 65 jaar nadat zich in Hoorn een tragische liefdesgeschiedenis had afgespeeld.

Lonely boy

I was born in '44
in the winter of the war
in an old house by the sea
mamma, granddaddy and me
were my only family

Times were hard en times were bad
for a boy without a dad
grandpa, he was sweating blood
he was making just enough
for my mama and for me

Lonely boy

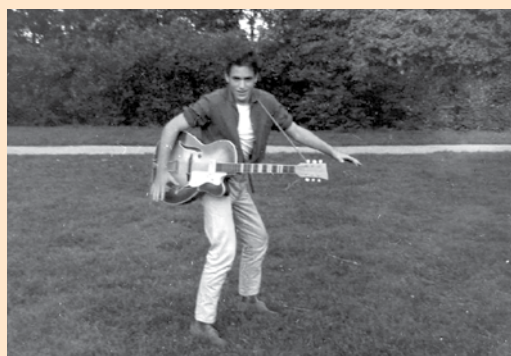
in a cold and winter city
people didn't have much pity
on a boy with wondering eyes
lonely boy
with no one to share his dreams with
only books and old guitars
and his dreams to be a star
I was just a lonely boy

I was dreaming of the ocean
of the places far away
every ship that came back from the sea
was a source for my fantasy

and the radio was playing
every song I had to try
and the forces are still here
are a burning memory
of a long forgotten time

Levensloop

1944 Geboren in Hoorn, woont Gravenstraat 23
1951 Gaat naar de Prinses Marijkeschool
1958 Verhuist naar Wormerveer
1967 Reageert op advertentie: 'Soulband zoekt zanger'. Wordt aangenomen
1969 Eerste single 'Little Green Bag' wordt meteen hit in Nederland en Amerika
1975 Wereldhit met 'Una Paloma Blanca', zijn grootste succes
1979 Verhuist naar Spanje, leeft in de luwte
1985 Terug naar Nederland en comeback met 'Santa Lucia by Night'
1992 Regisseur Quentin Tarantino gebruikt 'Little Green Bag' in film *Reservoir Dogs*, maar dat valt niemand op
1999 Tarantino breekt door met *Pulp Fiction*. Ook *Reservoir Dogs* weer in de belangstelling; 'Little Green Bag' begint aan tweede leven
2014 Tot nu toe laatste CD komt uit: *Seventy*. Daarop staat ook een nieuwe versie van 'Little Green Bag' met Douwe Bob.

Hans Bouwens, 1958,
14 jaar

Wie weet nog meer?

Zijn er nog mensen die iets weten over 'Peppino Caruso' en de Italiaanse soldaten in Hoorn? En wie heeft er nog herinneringen aan 'Jan Bibber', de kleurrijke oom van George Baker die op straat plotseling in gezang kon uitbarsten? De auteur schrijft veel over popmuziek en is daarom ook geïnteresseerd in herinneringen aan George Baker zelf, die als Hans Bouwens opgroeide aan de Gravenstraat en in de jaren zeventig een platenzaak had in Hoorn. Reacties: rutgervahl@gmail.com

ALLES SPOORT NOG PITTIG...

JAN DE HAAS EN AUKJE VAN WISSEN

Mevrouw Grietje Roos-Saal, geboren in Zwaag op 7 september 1917, was een jaar of zes, zeven toen burgemeester Dibbits jubileerde als burgemeester van Zwaag. Met de schoolkinderen mochten ze naar het café en kregen daar allemaal een glas limonade, wat iets heel bijzonders was.

*'t Is vijftwintig jaar geleên,
dat u zeker naar uw zin
als burgemeester kwam hierheen
in naam der koningin.
En nu is het feest,
is het feest vandaag
omdat gij jubileert,
jubileert in Zwaag!*

Zonder aarzelen dreunt Grietje het versje op, maar vertelt er wel bij dat ze het teruggevonden heeft in het boekje van Zwaag. Door haar kiene ouders mocht ze na de openbare lagere school naar Hoorn naar de mulo. De meeste buitenkinderen mochten dat niet en moesten meteen gaan werken. Ook haar jongere broer en zus hebben doorgeleerd, de zus is onderwijzeres geworden, haar broer heeft na de tuinbouwschool het bedrijf van vader overgenomen. Beiden zijn inmiddels overleden: 'Het gaat niet altijd op het rijtje af...'

Mulo

Op de mulo was er tot de kerst een splitsing: de kinderen uit Hoorn hadden al Frans gehad, de buitenkinderen niet. Na de kerst kwamen de groepen bij elkaar. Het schriftelijk eindexamen vond plaats in de Parkschouwburg, voor het mondeling moesten ze naar Alkmaar. Na de mulo volgde Grietje een jaar de huishoudschool, dat was een vervoljaar voor kinderen die mulo of hbs hadden gedaan. Leren was leuk, maar het huishouden zal toch ook met kennis van zaken gedaan moeten worden! Daar leerden de meisjes allerlei huishoudelijk werk, naaien en borduren. Die school was op het Kerkplein, tegenover de Grote Kerk. Nu is hij daar niet meer. Haar vriendin van de mulo had meteen na school een kantoorbaan gekregen bij een bedrijf in tuinbouwartikelen en heeft Grietje overgehaald bij haar op kantoor te komen. Het bedrijf was in Hoorn, aan de Modderbakken, de huidige Vollerswaal. De schuit met kunstmest kwam over het IJsselmeer uit Limburg. Met een zak deels over hun hoofd kwamen de mannen de schuit lossen. Die zak diende voor het stof en bescherming van

de rug. Grietje betreurt de zware omstandigheden waaronder de mannen moesten werken, gelukkig is dat nu een stuk beter.

Oorlog

Gelukkig merkte men in West-Friesland aanvankelijk weinig van de oorlog. Haar vriend, Piet Roos, lag als militair in 1940 in Utrecht. Na de capitulatie stuurden de Duitsers de Nederlandse soldaten terug. Haar aanstaande man kwam in zijn soldatenpakje op de fiets uit Utrecht. Toen Grietje in 1942 met Piet Roos trouwde, is ze gestopt met werken. Dat ging nu eenmaal zo in die tijd. Het trouwfeest in april 1942 was eenvoudig en gezellig, met de familie en naaste kennissen. Om taart te kunnen kopen, moest je boter inleveren. Na het huwelijk ging het paar in Obdam in het ouderlijk huis van haar moeder wonen, waar een ongetrouwde broer van haar moeder nog steeds woonde. Daar begonnen ze hun eigen veehoudersbedrijf. Grietjes vader was tuinder en had ook kassen met druiven, waardoor er altijd genoeg fruit en groenten waren, ook tijdens de oorlog.

De oorlog kwam wel dichterbij toen ze later 'slapers' hadden. Dat waren de mensen die op de fiets uit Amsterdam naar West-Friesland kwamen om eten te halen. Vaak lukte het niet in één dag heen en terug te rijden, en moesten de mensen bij boeren overnachten. 'Je gaf ze ook eten, we haalden een zak piepers bij de burens en groenten hadden we zelf.' Grietje vergeet nooit dat er twee vrouwen uit Amsterdam kwamen, die de nacht daarvoor onder hun kar geslapen hadden, omdat ze geen slaapplaats konden krijgen. Verschrikkelijk, vond ze dat. Ze gaven ook melk, maar omdat de melk normaal naar de fabriek ging, viel het op dat ze bijna geen melk meer leverden. Voor een pakje boter kon Grietjes man de vertegenwoordiger van de fabriek overhalen te zeggen dat de koeien droog stonden.

Drie dochters

De eerste twee dochters, Anneke en Elly, zijn daar in Obdam geboren. Obdam was erg katholiek, maar, zegt Grietje, als je je fatsoenlijk gedroeg, hadden ze geen moeite met de niet-gelovige Grietje en Piet. Ze hebben twaalf jaar met erg veel plezier in Obdam gewoond. Toen haar schoonvader in Wijdenes met zijn bedrijf stopte, ging het gezin naar de boerderij van de schoonouders, waar het land achter de boerderij lag. Dat was in 1954. Daar werd in 1955 een derde dochter, Tineke, geboren. Dat Piet hoopte op een zoon, is nooit geheim gehouden. Dochter Tineke: 'U hebt het

vaak genoeg verteld, ik weet zelfs dat ik dan Henk had geheten!' Maar natuurlijk waren ze gek met het kleine meisje, vergoelijkt Grietje.

Hoorn

In juni '86, na ruim dertig jaar in Wijdenes, zijn Grietje en Piet naar het huis van Grietjes ouders in Hoorn verhuisd, aan de Weel. Ze stopten met de boerderij in Wijdenes. Haar Piet was helemaal niet 'motorisch', zoals Grietje het noemt, hij heeft zelfs geen brommer ooit gehad. Omdat het huis vrij kwam en ze geen auto hadden, was het heel aantrekkelijk in Hoorn te gaan wonen, dichtbij de trein. Zo was alles veel bereikbaarder en konden de uitstapjes met de trein gemakkelijk gerealiseerd worden. De dochters woonden inmiddels in Schellinkhout, Hoorn en Wognum. Eenmaal in Hoorn heeft Piet aan het huis een garage laten bouwen, waar geen auto in kwam, maar een biljart. Elke dag kwam er wel iemand biljarten. Ook in Wijdenes had hij al een biljartkamer. In Hoorn hadden ze wel een groentetuin voor eigen gebruik. Grietje hield zich bezig met handwerken, naaien en de tuin. Daarnaast vond ze de aanloop van de biljartvrienden heel gezellig.

Avondlicht

Tien jaar geleden, in 2007 overleed Piet na een kort ziekbed en twee jaar daarna is Grietje naar Avondlicht gekomen. Het alleen wonen aan de Weel was niet gemakkelijk en na een val en een aansluitend verblijf in Lindendael kon ze gelukkig direct in Avondlicht terecht. De kinderen hebben alles verhuisd, Grietje is nooit meer naar de Weel geweest. 'Je moet het gewoon aanvaarden, al was dat vroeger toen je jong was, gemakkelijker.'

Ze heeft het prettig in Avondlicht, het personeel is erg aardig. In het begin kookte Grietje nog zelf, nu laat ze het eten op de kamer brengen. Ze voelt er niets voor in de eetzaal te gaan eten, daar heeft ze nu geen zin meer in. Ze heeft het grote geluk dat de dochters veel komen. Naast de drie kinderen, drie schoonzonen en negen kleinkinderen heeft ze nu dertien achterkleinkinderen.

Hoe word je honderd?

Als je het aan Grietjes vader had gevraagd, had hij gezegd: veel fruit eten! Haar ouders waren geheelonthouders, dus drank kwam er niet aan te pas. Niet roken en hard werken, sober leven, maar wel roomboter eten! Ook is er de genetische aanleg. Vader en moeder werden ook oud, 86 en 95. En ondanks de waarschuwing van haar moeder dat al

Grietje Roos-Saal

dat lezen niet goed voor je ogen is, kan Grietje nog zonder bril tv kijken.

En hoe lang is ze lid van Oud Hoorn? Grietje weet het niet precies, waarschijnlijk sinds ze in Hoorn woont, zo'n dertig jaar dus. Maar het kan ook dat ze het abonnement van opa en oma Saal heeft overgenomen. Ze was al lid van Oud West-Friesland, zoals het Westfries Genootschap aanvankelijk heette, daarna werd ze lid van Oud Hoorn: ze vond het boekje mooi en interessant. Grietje is nog steeds lid van Oud Hoorn en leest het blad met plezier. Echt monumenten of oude gebouwen bezichtigen heeft ze niet veel gedaan. Wel gingen ze vroeger met visite even naar het Westfries Museum. Haar honderdste verjaardag gaat ze vieren op 7 september; hoe dat gaat gebeuren weet ze nog niet, de organisatie ligt bij de dochters!

Na het gesprek blijkt dat ze in de verte familie is van onze andere honderdjarige, Simon Roselaar. Piet Roos en Simon waren achterneven en Simon heeft destijds de boekhouding voor het bedrijf gedaan. Ons gesprek eindigt omdat we weggaan: Grietje Roos-Saal had nog wel uren kunnen doorpraten, honderd jaar is ook niet in een uurtje samen te vatten.

HET RAADSEL VAN DE VIS

De opdrachtgever voor de bouw van Kerkstraat 1

CHRISTIAAN SCHRICKX

Op de hoek van de Kerkstraat en de Roode Steen staat een van de meest fraaie 17de-eeuwse gevels van de stad. De gevel staat georiënteerd op de Kerkstraat en valt daardoor vanaf de Roode Steen niet direct op. Als we in de Kerkstraat omhoog kijken, zien we een verhoogde halsgevel met lange doorlopende pilasters in het metselwerk. De middelste twee pilasters beginnen boven de puibalk en reiken tot aan het fronton, waarmee de gevel wordt bekroond. De gevel heeft diverse

Kerkstraat 1 staat weer fris in de verf, juni 2017

natuurstenen versieringen: een festoen vlak boven de puibalk, grote voluten en visachtige wezens op de trappen van de halsgevel en hoog in de gevel twee ronde omlijstingen (zogenoemde oeil de boeuf). Boven de puibalk lezen we ANNO 1660, het jaar waarin het pand is gebouwd.

De aandacht wordt vooral getrokken door een grote gevelsteen met daarop een vis en boven de steen een kroon. In de volksmond heet het pand vaak 'de gekroonde karper'. Maar is het wel een karper? En waarom staat deze vis hier afgebeeld? Er wordt wel verondersteld dat een vishandelaar het pand heeft laten bouwen. In dit artikel wordt de oplossing van het raadsel van de vis gegeven.

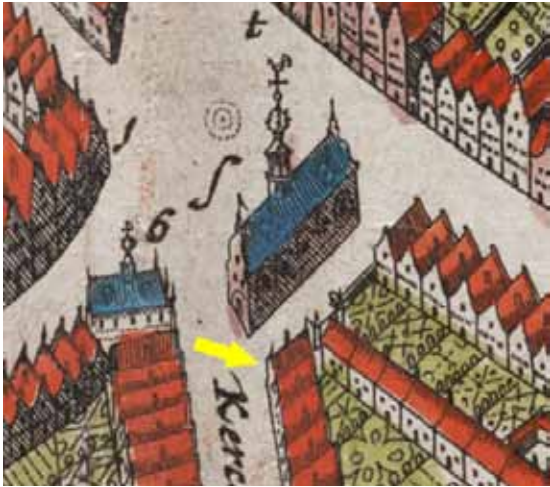
Het pand dat op de hoek van de Kerkstraat en de Roode Steen stond vóór de bouw van het huidige pand, was eigendom van de stad Hoorn. Het stadsbestuur ging in 1660 over tot verkoop van het huis en bijbehorende erf. In de memorialen van

De gekroonde gevelsteen met vis

burgemeesters staan de voorwaarden vastgelegd. Als belendingen worden opgegeven het 'stads ledige erf' aan de zuidzijde en Tjerck Quirijnsz aan de noordzijde. Het stads ledige erf was het onbebouwde stuk grond tussen het stadhuis op de Roode Steen en de huizen van de Kerkstraat en het Grote Noord. Bij het huis hoorde een gemeenschappelijke waterput samen met Simon van Rossen, wiens erf kennelijk aan dat van Kerkstraat 1 grensde. De stad zou het houten afdak, dat aan de gevel van het huis was gemaakt, weghalen. Het huis was voor 110 gulden per jaar verhuurd aan Aeltjen Adriaens Beverwijck en het huurcontract liep nog door. Uit de aantekeningen blijkt dat het huis voor 2800 gulden werd verkocht aan Adriaen Braessem. Nu valt opeens alles op zijn plek. Na de verkoop heeft Adriaen Braessem nog hetzelfde jaar 1660 een volledig nieuw pand laten bouwen met daarin een gevelsteen die verwijst naar zijn achternaam. Een brasem dus!

Bij de verkoop in 1660 wordt Adriaen Braessem tinnegieter genoemd, oftewel gieter van tinnen

Detail van stadsplattegrond van Blaeu uit 1649 met bij de gele pijl Kerkstraat 1. Tussen het stadhuis en Kerkstraat 1 ligt het stads ledige erf

voorwerpen. Hij was dus zeker geen vishandelaar. Adriaen Braessem trouwde in 1654 met Trijntje Joostes. Bij het huwelijk woonde hij in een pand in de Kerkstraat; zij was afkomstig uit de Nieuwstraat. Het echtpaar kreeg minimaal zeven kinderen, die allen werden gedoopt in de katholieke schuilkerk De Drie Tulpen, die vlak om de hoek aan het Grote Noord stond. We hebben dus te maken met een katholieke familie in de tijd dat dit geloof niet officieel was toegestaan. Meerdere Braasems waren priester in dorpen in de omgeving, namelijk Jan Braasem (overleden in 1652), Gerard Braasem (overleden na 1664) en Zepherinus Braasem (overleden in 1662). Alle drie gebruikten ook de Latijnse naam Braesemius. De familierelaties zijn helaas onduidelijk.

Adriaen Braessem overleed in 1687 en werd begraven in de Grote Kerk in een graf dat in 1635 was gekocht door zijn vader Jan Cornelisz Braesem. In dit graf waren al meerdere familieleden bijgezet.

Tabakszakje van C. Kloppenburg, circa 1890-1900 (collectie C. Schrickx)

Twee jaar later verkochten zijn erfgenamen het huis voor 2700 gulden. Wie de eigenaars van het pand na Braasem waren, is niet achterhaald. Zeker is dat het pand meerdere keren is verbouwd. De onderpui dateert vermoedelijk uit de 18de eeuw. Tussen circa 1866 en 1945 was in het pand de kruidenierszaak en koffiebranderij van Kloppenburg gevestigd. Tegenwoordig resteert van het oude winkelinterieur weinig meer en is in het pand al meer dan dertig jaar lang restaurant Sweet Dreams gevestigd. Wellicht is het een kleine teleurstelling voor de restauranteigenaren dat de gevelsteen niet naar een viswinkel verwijst, maar het raadsel van de vis is in ieder geval wel opgelost.

Prentbriefkaart met foto van Kerkstraat 1 omstreeks 1929. De kaart is uitgegeven door de Eerste Hoornsche Copieer-Inrichting J. Schrickx, Kerkstraat 8. De foto is genomen door T. Visser die een fotozaak in Kerkstraat 7 had

DE WEST-FRIESE MUNT

FREEK GROENENDIJK¹

Voor de geschiedenis van de West-Friese munt moeten we terug naar de eerste decennia van de Tachtigjarige Oorlog. De prinsgezinden waren door de Spanjaarden grofweg in twee gebieden verdeeld: het Hollands Noorderkwartier (waar West-Friesland onderdeel van is) en het Zuiderkwartier (met Den Haag, Rotterdam en de muntplaats Dordrecht). Ook Walcheren was anti-Spaans. Haarlem en Amsterdam waren Spaansgezind (afb. 1).

Afb. 1 Verdeling van Holland in 1576

Ook na die tweedeling van Holland ging het noorden door met het verzet, maar het had wel geld nodig om onder meer de huurlegers te betalen. Omdat de munt van Holland in Dordrecht was gevestigd, was het in het Noorderkwartier echter moeilijk om aan muntgeld te komen. Een eigen munt was niet alleen daarom noodzakelijk, maar was ook bevorderlijk voor de handel op de Oostzee en benadrukte de onafhankelijkheid ten opzichte van de Spaansgezinde stad Amsterdam. In het Noorderkwartier/West-Friesland vormde zich een zelfstandig bestuur, het College van Gecommitteerde Raden, bestaande uit de steden Hoorn, Enkhuizen, Medemblik, Alkmaar, Edam, Monnickendam en Purmerend.

¹ Freek Groenendijk is jurist met specialisatie bestuursrecht en numismaat met specialisatie rekenpenningen.

Volgend voorjaar verzorgt hij over dit onderwerp een uitgebreide lezing voor Oud Hoorn.

Een eigen munt, maar waar?

Dat college beijverde zich al vroeg voor een eigen munt, zoals blijkt uit de 'Aanmerkingen' bij het Besluit van de Staten van Holland van 7 december 1599 m.b.t. de Munt van West-Friesland.

'Nadat in het jaar 1581 de Grafelijke regering was afgezworen, beweerden de Magistraten van de Steden van West-Friesland, met Hoorn, Enkhuizen en Medemblik als representanten van de Staten van dat landsdeel, dat zij – uit hoofde van hun onafhankelijkheid – bevoegd waren een bijzondere munt, los van die van Holland, binnen hun grondgebied te mogen oprichten'. Reeds in het jaar 1583 of 1584, en waarschijnlijk vroeger, had men binnen Hoorn deze nieuwe munt al in werking gezet.

De magistraten van Dordrecht – die zich met uitsluiting van anderen – met het muntrecht bevoorrecht rekenden, deden daarover hun beklag aan de Staten van Holland, teneinde de regering aldaar over te halen van deze nieuwigheid af te zien. De Staten van West-Friesland verweerden zich met de stelling, dat toen West-Friesland van Holland gescheiden was, en men dus van de Dordtse muntslag niet dan met moeite gebruik kon maken, de Hoornse munt bij oogluiking van de Prins van Oranje wel degelijk was toegelaten. En hoewel de Magistraat van Hoorn zich bij missive van 8 juni 1584 bereid verklaarde de aangevangen muntslag niet te zullen voortzetten, werd tevens het dringende verzoek gedaan dat toch toe te laten ten gerieve en ter bevordering van de koophandel.

Eerste Hoornse munt

Die eerste (illegale) munt van Hoorn was de Prinsendaalder van 1584, geheel volgens het ontwerp dat de Dordtse munt gebruikte maar wel met op de keerzijde als muntteken de 'hoorn' (afb.2).

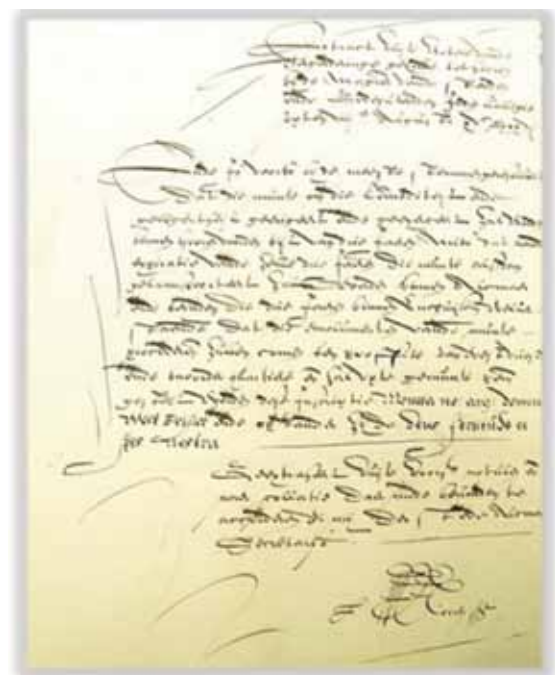
Na de moord op Willem van Oranje in 1584 vroeg Van Oldenbarnevelt in 1585 Engeland om het gezag over de Nederlanden te aanvaarden. Engeland weigerde dat maar zond wel de graaf van

Leicester met een troepenmacht van 6.000 man als steun tegen de Spanjaarden. Leicester fungeerde als opperlandvoogd.

Een van de eerste dingen die hij deed was het oprichten van een munt in Amsterdam – zeer tegen de zin van de Dordtse munt. Er werden – overigens niet in West-Friesland – munten geslagen met zijn beeltenis, zoals deze in Middelburg geslagen rijksdaalder (afb.3). Zijn streven naar een machtig centraal landsbestuur in Utrecht stond de gewesten echter niet aan. Van Oldenbarnevelt wist er voor

te zorgen dat Leicester in 1587 het land verliet. En in de Justificatie of Deductie werd vastgelegd dat de politieke macht voortaan bij de Staten-Generaal kwam te liggen. In feite werd daarmee besloten dat de Nederlanden in het vervolg onafhankelijk van buitenlandse vorsten zouden zijn. Dat leidde in 1586 tot een 'unificatie', een centrale en eenduidige regeling van het muntwezen. De West-Friese steden probeerden tevergeefs van de Staten-Generaal toestemming te krijgen om een eigen munthuis

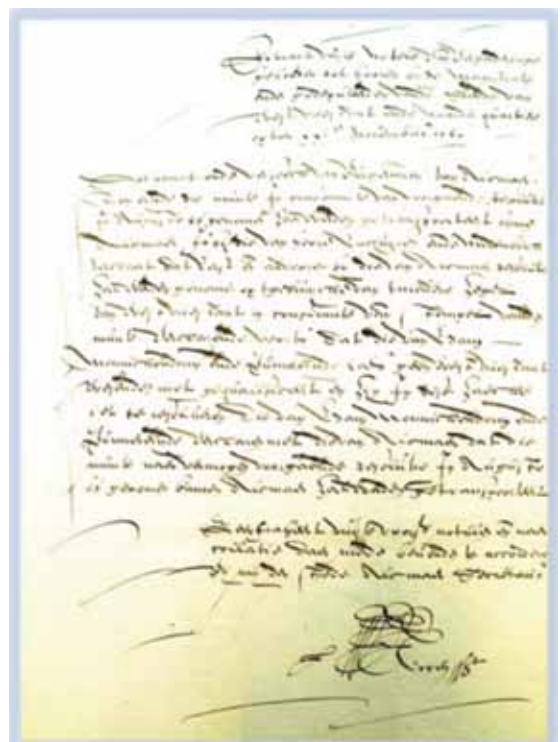
te mogen oprichten. De unificatie mislukte echter. Daardoor kon er toch een eigen munt komen in het Noorderkwartier.

Beurtelings muntrecht

De afgevaardigden van Alkmaar, als oudste stad de hoofdstad van het Noorderkwartier, vonden het vanzelfsprekend dat de nieuwe munt daar zou komen. Het college van Gecommitteerde Raden zetelde echter in Hoorn en de West-Friese afgevaardigden wilden de munt in hun gebied gevestigd zien. Uit een verslag van de secretaris van Alkmaar van een vergadering van de magistraten van de steden en de gedeputeerden in het college van West-Friesland en het Noorderkwartier over het muntrecht blijkt hoe de onderliggende machtsverhoudingen waren (afb. 4).

'Ende is voorts is met de meeste stemmen geresolveert dat die munte om die comoditeit ende gelegentheijt geerigeert ende geexerceert zal worden binnen Hooren voordien tijt van drie Jaeren. Mits dat naedien expiratie vande zelve drie Jaeren die munte alsdan getranspoorteert zal worden binnen Alcmaer ende 't einden die drie jaeren binnen Enchuijsen...

...en zal upte gemunte penningen gestelt worden dese inscriptie MONETA NO:ARG:DOMIN:WEST FRISICE en de op dander zijde DEUS FORTITUDO ET SPES NOSTRA.'

Afb. 3 De in Middelburg geslagen zgn. Leicester-rijksdaalder uit 1586

Afb. 4 Uittreksel uit de notulen van 8 augustus 1586

Afb. 5 Uittreksel uit de notulen van 21 november 1589

**Afb. 6a Herinnering
aan de verdwenen
munthuizen van Hoorn
en Medemblik**

Als compromis besloot men in augustus 1586 dus dat de munt voor drie jaar naar Hoorn zou gaan en daarna beurtelings steeds voor drie jaar naar Alkmaar en Enkhuizen.

Een geraffineerd politiek spel

In 1589, drie jaar later, zou de munt volgens afspraak naar Alkmaar verhuizen. Maar al in januari

**Afb. 6b In een dode
iep in de Muntstraat
in Medemblik heeft
een kunstenaar enkele
West-Friese munten
uitgehakt**

1587 maakten de afgevaardigden van Hoorn, Enkhuizen en Medemblik een heimelijke afspraak tot samenwerking 'ten eeuwigden dagen' voor het slaan van rijksdaalders, dukaten en andere munten. Op voorstel van de West-Friese steden werd het aantal gecommiteerden teruggebracht van 7 naar 5 met als argument het besparen van reiskosten. De samenstelling zou dan als volgt zijn: Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen en Medemblik elk 1 zetel, Edam en Monnikendam samen 1 zetel, en Purmerend geen zetel omdat die stad eigendom was van een particuliere heer. Alkmaar verzette zich hier hevig tegen want de West-Friese steden zouden zo een meerderheid hebben en besluiten kunnen doordrukken. Hoorn, Enkhuizen en Medemblik

echter wendden zich rechtstreeks tot de Prins die in mei 1589 met de West-Friese voorstellen akkoord ging. De naam het College van Gecommitteerden werd veranderd in Staten van West-Friesland. Later dat jaar werd het aantal leden toch weer op 7 gesteld, maar de stemmen van Hoorn, Enkhuizen en Medemblik waren volgens prinselijk besluit evenveel waard als die van de 4 andere leden.

In november 1589 werd vergaderd over de verplaatsing van de munt naar Alkmaar. En ook van de notulen van die vergadering maakte de secretaris van Alkmaar een uittreksel (afb. 5, blz. 121), waaruit het volgende citaat: 'De burgemeesters van Hoorn, Enkhuizen en Medemblik hebben besloten dat de Burgemeesters van Alkmaar eerst een besluit moeten nemen over het gebruik van het nieuwe zegel voor West-Friesland gelijk aan het stempel van de munt.'

Een – zoals hierna blijkt – geheel West-Friese munt met het wapen van de drie West-Friese steden. Bij dat besluit is de kanttekening gemaakt 'dat de burgemeesters van Edam, Purmerend en Monnikendam niet bevoegd zijn ter zake wat dan ook te besluiten omdat zij niet bij West-Friesland horen.'

Dat blijkt tegen de zin van Alkmaar cum suis te zijn: 'De burgemeesters van Edam, Purmerend en Monnikendam verklaren met die van Alkmaar dat of het besluit van 1586 de munt naar Alkmaar overgebracht moet worden.'

Via een geraffineerd politiek gevecht slaagden de drie steden er vervolgens in Alkmaar buiten spel te zetten. In juli 1591 verwierven de drie West-Friese steden een meerderheid in het college van Gecommitteerde Raden. Alkmaar verkeerde toen niet meer in de positie om het munthuis in de eigen stad te krijgen. Resultaat: de munt is nooit in Alkmaar gevestigd geweest – Hoorn, Enkhuizen en Medemblik bleven de enige muntplaatsen in dit gebied. De muntstrijd werd definitief door West-Friesland gewonnen bij Besluit van de Staten van Holland van 7 december 1599 onder de voorwaarde dat men zich strikt aan de geldende regelingen zou houden.

De munthuizen.

Van de gebouwen waarin de munt gevestigd was, is alleen die van Enkhuizen nog bewaard gebleven – tegenover de Westerkerk in de Westerstraat (afb. 6c).

Una Fertilitate, et spes nostra. Merita nova argentea domini West Frisia
God is onze sterkte en hoop. Nieuwe zilvere munt van West Friesland
Einde West-Friesche munt, geslagen te Hoorn, 1806.

Van de Hoornse munt is een prent bekend van de gevelsteen die het gebouw in de Muntstraat destijds sierde (afb. 6a).

Tot voor kort stond op de hoek van de Breestraat en Muntstraat in Medemblik ter nagedachtenis aan het munthuis dat hier ooit was de stam van een dode iep met enkele door Jeipo Paardekooper uitgehakte West-Friese munten (afb. 6b).

Uit het overzicht blijkt dat in Enkhuizen pas in 1603 en in Medemblik pas vanaf 1655 munten zijn gemaakt. Hoezo 'om de drie jaar...'

Octrooi particulier munthuis snel beëindigd

Tussen 1671 en 1678 waren er in Enkhuizen overigens twee muntateliers. Naast de officiële West-Friese munt had Dirck Bosch een 'octrooi' gekregen om particuliere munten te maken. Bosch werkte samen met de Amsterdamse medailleur Adolphi die een aantal nieuwe munten ontwierp met opvallend fraaie stempels: een zilveren rijder (ducaton), rijksdaalder (zilveren dukaat), een dukaton, een schelling en een dubbele stuiver. Door met de koersen te goochelen kreeg hij in 1676 opnieuw octrooi – op de munten gaf hij met de woorden Bankgeldt en BP (Bank Payment) aan dat er een voor hem gunstiger koersverschil was. In 1678 bleek bij een onderzoek van de generaalmeester dat de munten niet voldeden aan de bij het octrooi gestelde eisen en dat het zilveragehalte soms zelfs 4 % te laag was. Bosch werd geschorst en dat was meteen het laatste particuliere octrooi in West-Friesland.

Welke munten zijn er gemaakt?

Dat men Alkmaar van meet af aan niet serieus nam, blijkt wel uit het ontwerp van de eerste officiële West-Friese munt met de wapens van Hoorn, Enkhuizen en Medemblik (afb. 7). (Ik heb overigens verwoede pogingen gedaan een fysiek exemplaar van deze munt te vinden, maar ben daar tot op heden niet in geslaagd.)

De munten kregen al spoedig een uitgesproken West-Fries karakter: geen verwijzing meer naar Holland en Zeeland zoals in 1584 nog het geval was (zie afb. 8), maar naar de West-Friese magistraten. En niet alleen met het wapen van West-Friesland maar boven op de helm ook de West-Friese leeuwen i.p.v. de Hollandse leeuw. Voor het overige moesten de munten voldoen aan de voorschriften omtrent muntsoort, maat, gewicht en gehalte die de Staten-Generaal voor de erkende munthuizen hadden ingesteld. Zo werd bepaald dat uit een snede (244 gram muntmetaal) 24 8/13 gouden ridders of 70

gouden dukaten geslagen moesten worden. Dat werd ook jaarlijks gecontroleerd bij het openen van de muntbus (zie hierna).

Er werden gouden, zilveren en koperen munten geslagen. De gouden zijn: dukaat, dubbele dukaat, grote gouden rijder, halve grote gouden rijder,

Overzicht van de jaren waarin de munt van plaats verwisselde

1584	Hoorn	1701-1709	Enkhuizen
1586-1603	Hoorn	1711-1720	Medemblik
1603-1616	Enkhuizen	1720-1731	Hoorn
1616-1623	Hoorn/Enkhuizen	1732-1741	Enkhuizen
1623-1631	Enkhuizen	1741-1751	Medemblik
1631-1637	Hoorn	1751-1761	Hoorn
1637-1643	Enkhuizen	1761-1771	Enkhuizen
1643-1649	Hoorn	1771-1781	Medemblik
1649-1655	Enkhuizen	1781-1791	Hoorn
1655-1661	Medemblik	1791-1796	Enkhuizen
1661-1670	Hoorn	1796-1803	Enkhuizen
1670-1681	Enkhuizen	(Hollandse munt tijdens	
1682-1691	Medemblik	o.a. Bataafse Republiek)	
1692-1701	Hoorn	1803-1809	Hoorn

gouden rijder (14 gld) en halve gouden rijder (7 gld). Deze dukaat (afb. 9) is in Enkhuizen geslagen door muntmeester Caspar Wijntges die een roosje (tussen 16 en 04) als muntmeestersteken had. Iedere muntmeester koos zo zijn eigen herkenningsteken. Het omschrift op de voorzijde: God is onze kracht en hoop; en op de keerzijde: MO(neta) NO(va) AVR(rea) DOMI(ni) WESTFRI(siae) – nieuwe gouden munt van de heren van West-Friesland. Deze gouden ridders van resp, Teunis Kist (🐔, Hoorn) en Pieter Bruijskes (🚤, Enkhuizen) zijn allebei in 1761 geslagen (afb. 10).

Er is een grote verscheidenheid aan zilveren munten, ook al omdat in de loop van de tijd de waarde veranderde.

Na de al genoemde West-Friese rijksdaalder verscheen in 1607 de Nederlandse rijksdaalder met het Hollandse in plaats van het West-Friese wapen, maar nog wel in het omschrift de verwijzing naar West-Friesland en het muntmeestersteken.

Afb. 6c De munt van Enkhuizen

Afb. 7 Ontwerp van de West-Friese munt van 30 stuivers uit 1586

Afb. 8 West-Friese Prinsendaalder, 1592

Afb. 9 West-Friese dukaat (Hongaars type), 1604

Afb. 10 Gouden rijder ter waarde van 14 gulden

Verder waren er hele en halve leeuwendaalders, zilveren dukaten en dukatons, West-Friese daalder (afb. 11a) florijnen (afb. 11b) en schellingen, drieguldenstukken, guldens, kwart guldens, dubbele stuivers en stuivers.

In koper was er als kleinste denominatie de duit (1/8 stuiver) (afb. 11 c, d en e).

Afb. 11a Florijn van 28 stuivers, met stempel

Afb. 11b West-Friese daalder van 30 stuivers, 1684, met stempel

Afb. 11c Driestedenduit, 1658, met stempel

Jaarlijkse controle

Uit het verhaal van muntmeester Bosch in Enkhuizen bleek al dat er niet gesjoemeld kon worden: de hoeveelheid metaal en het aantal geproduceerde

munten werd nauwlettend bijgehouden en jaarlijks gecontroleerd. Dat gebeurde bij het openen van de muntbus, zoals op deze penning is afgebeeld (afb. 12). De generaalmeester, de essayeur-generaal, de vertegenwoordigers van de steden en de muntmeester: we zien ze hier allemaal aan de tafel zitten voor de controle van de administratie van

Afb. 11d Driestedenduit, 1658, met stempel

Afb. 11e Koperen duit, 1702

Afb. 12 Het openen van de muntbus

de waardijn, het wegen van de in de bus bewaarde munten en het bepalen van het gehalte.

Het omschrift 'De munt hier voor het eerst begonnen. Bloeit weer op in de bus van West-

Verantwoording afbeeldingen

- 1 https://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:Tachtigjarige_Oorlog_1576_a.svg
- 2 Nationale Numismatische Collectie, Nederlandsche Bank, Amsterdam
- 3 Veiling MPO 2013
- 4 Regionaal archief Alkmaar, foto Freek Groenendijk
- 5 Regionaal archief Alkmaar, foto Freek Groenendijk
- 6 a. Tekening Paulus Jolly, 1849, Collectie Westfries Museum Hoorn, Verkade 359, Pl. 67, 1
b/c. foto Freek Groenendijk
- 7 Tekening Paulus Jolly, 1849, Collectie Westfries Museum Hoorn,
- 8 Collectie Westfries Museum Hoorn
- 9 Collectie Teylers Museum, Haarlem
- 10 Collectie Westfries Museum Hoorn
- 11 Collectie Westfries Museum Hoorn
- 12 Collectie Westfries Museum Hoorn, foto Teylers Museum Haarlem

Geraadpleegde bronnen

- Drs. W.F.G. Wiese, 'De West-Friese Munt', overdruk uit Bundel 1974 van het Historisch Genootschap 'Oud West-Friesland'.
- Deel 9, Achter de stadspoort, 'De Munt van Enkhuizen', p. 32-37 van www.westfriesgenootschap.nl/archivering/west-friesland
- Mr. L.W.A. Besier, 'De muntmeesters en hun muntslag 1574-1813'
- P. Verkade, 'Muntboek bevattende de namen en afbeeldingen van munten geslagen in de zeven voormalig verenigde Nederlandsche Provinciën', 1848
- Dr. H.E. Enno van Gelder, 'De Nederlandse munten', 1965

Friesland' is vermoedelijk een verwijzing naar Medemblik waar al in de 13e eeuw munten werden geslagen.

Deze fraaie penning is door de Hoornse muntmeester Teunis Kist gemaakt - zie het 'haantje' op de voorzijde bij de F van REFLORET. Op de keerzijde van de munt zien we de Romeinse godin Moneta rustend op het wapenschild van de Generaliteit. Aan haar voeten een schaapscheerdersschaar, een geschoren schaap en een herdersschup. Attributen die verwijzen naar de oudste vorm van geld: het woord 'pecunia' is afgeleid van het latijnse 'pecus' vee.

Een goed muntmeester moet handelen als een goede schaapsscheerder: het geld in gehalte en gewicht niet te kort doen maar op het juiste gewicht en gehalte produceren.

Tot slot

In dit kort bestek is het ondoenlijk op alle facetten van de West-Friese munt in te gaan.

IK HOU VAN HOORN; EEN MUZIKALE RAAMVERTELLING

Zondag, 19 november 2017, 15.00 uur
Schouwburg Het Park, Hoorn

100 jaar Hoorn in beeld en theater

Op 19 november 2017, om 15.00 uur, vindt in Schouwburg Het Park een unieke jubileumvoorstelling plaats over Hoorn in de 20e eeuw. Centraal in de voorstelling staan Johan Christiaan Kerkmeijer, de oprichter van de vereniging, en zijn geliefde stad Hoorn in deze voorstelling uitgebeeld als een jonge, maar ietwat naïeve vrouw. Is Hoorn de stad geworden die Kerkmeijer voor ogen had? Honderd jaar na de oprichting van de Vereniging Oud Hoorn krijgt hij de kans om te zien wat er in die jaren gebeurd is met zijn geliefde stad Hoorn.

Hoorn wordt in deze muzikale raamvertelling gepersonifieerd door een vrouw, begeerlijk, berekenend en onvoorspelbaar. Kerkmeijer bemint Vrouwe Hoorn zoals dat in het begin van de 20e eeuw behoorde. Hij aanbidt haar schoonheid, die hij voor eeuwig wil behouden en hij belooft haar te beschermen voor de gevaren van binnenuit en buitenaf. Hij verklaart haar zijn eeuwige liefde en stelt zijn leven in haar dienst.

Vrouwe Hoorn en haar ontwikkeling worden ook becommentarieerd door een tweede aanbieder, ééntje uit de 21e eeuw. Een moderne aanbieder. Eén die met haar flirt, maar ook naar andere steden kijkt, die gaat voor de snelle bevrediging van zijn passie, die met haar speelt, haar regelmatig verlaat voor andere liefdes, maar telkens weer bij haar terugkeert in het besef dat de stad hem niet loslaat en meer te bieden heeft dan alleen maar gezochte spanning, klein genot en korte avonturen. Beide aanbidders bekijken Hoorn vanuit hun eigen liefde voor Vrouwe Hoorn.

In deze muzikale raamvertelling gaan zij vanuit

het spanningsveld tussen hun drieën op zoek naar hoe Vrouwe Hoorn zich heeft ontwikkeld. Heeft de liefde van Kerkmeijer er voor gezorgd dat haar schoonheid behouden is? Wat is er van haar

geworden? En als belangrijkste thema: wat maakt haar zo onweerstaanbaar, al honderd jaar lang?

De zoektocht van Kerkmeijer brengt hem langs vele verhalen. Verhalen die tot leven komen door tekst, muziek, dans en beelden. Het stuk wordt uitgevoerd door acteurs, musici, dansers en tal van bekende Horinezen die de stad kleur geven. Het wordt letterlijk een voorstelling óver de stad Hoorn dóór de stad Hoorn.

Tijdens deze jubileumvoorstelling wordt ook Hoorn in de twintigste eeuw gepresenteerd, het jubileumboek over de geschiedenis van *Hoorn in de twintigste eeuw*, waarover elders in dit Kwartaalblad meer is te lezen.

Kaarten (€ 25,-) voor deze voorstelling in de Hamletzaal zijn te koop bij Schouwburg Het Park (zie de website www.hetpark.nl of bel met: 0229-291010). Wees er snel bij want vol=vol.

Lezingenprogramma Oud Hoorn 2017-2018

17 oktober 2017: de heer Rob Veenman, van het Hoogheemraadschap.

Onderwerp: Waterbeheer in Noord-Holland.

21 november 2017: de heren Sander Wassing en Simon Stelling over Orgelmuziek afgestoft.

16 januari 2018: de heer Freek Alewijn, over Huize Alewijn.

20 februari 2018: de heer Freek Groenendijk over de West-Friese en Hoornse munt.

20 maart 2018: nog niet bekend.

Alle lezingen vinden plaats in het Foreestenhuis, aanvang 20.00 uur, zaal open 19.30 uur.

DE DUIKBOOT VAN HENRI NABER

Een levenslange strijd voor eerherstel van
Cornelis Drebbel

EGBERT OTTENS

Tijdens de voorjaarsledenvergadering, april 2017, presenteerden enkele leerlingen uit het voortgezet onderwijs ideeën om Hoorn aantrekkelijker te maken voor jeugd. Daaronder briljante vondsten, zoals kielhalen als een soort kermisattractie. In de tijd van de VOC was dat een barbaarse strafmaatregel. De boosdoener werd met een touw onder het schip van stuur- naar bakboord door

De duikboot van
Cornelis Drebbel,
varend in de Theems,
1620

getrokken. Of andersom. Of er regels voor waren weet ik niet. Het liep wel eens fout af. Als het touw bleef haken of het niet snel genoeg ging. De leerlingen hadden een humanere uitvoering voor ogen, waarbij je door een waterdichte perspexbuis van de ene naar de andere kant van het schip werd geschoten. 'Onder de Halve Maen door bijvoorbeeld', suggereerde jurylid en prijsuitreiker wethouder Ben Tap. De prijs voor het beste idee ging naar een tochtje met een duikboot door de grachten en havens van Hoorn. 'De grachten zijn niet zo aantrekkelijk', zei Tap als zwemmer uit ervaring. 'Je ziet slechts fiets-, geen sloopwreken. Maar buitengaats liggen honderden vergane schepen. Misschien is dat in de toekomst wat?' Tap zag het al voor zich... Zo gek was het idee ook niet. Maar sneu, al eerder in Hoorn vertoond – dat wisten de leerlingen ongetwijfeld niet en ik denk Tap ook niet – in de jaren twintig van de vorige eeuw. Toen voer de excentrieke Henri Adrien Naber, leraar wis- en natuurkunde aan de Rijks HBS in Hoorn,

tot stomme verbazing van veel Horinezen, met een eigengebouwd eenpersoonsduikbootje onder water in de Hoornse buitenhaven.

Henri Adrien Naber

Henri Naber werd in 1867 in Zwolle geboren. Hij verhuisde al vroeg naar Amsterdam. Daar had zijn vader een aanstelling als hoogleraar Griekse en Romeinse letteren en oudheden aan het Athenaeum Illustre had gekregen, zoals de Amsterdamse Universiteit toen heette. Henri groeide op in een intellectueel milieu. Zelf, zeer begaafd en wellicht nog meer eigenzinnig, studeerde hij na zijn HBS- en gymnasiumopleiding wis- en natuurkunde aan de universiteit, waar zijn vader doceerde. Tijdens de studie gaf hij blijk van zijn recalcitrante en uiterst kritische houding. Hij vond de inhoud van zijn wetenschappelijke studie maar niets, veel te theoretisch, te weinig op praktische toepassing en nut gericht. Met zijn hoogleraren onderhield hij mede daardoor een moeizame relatie. Vermoedelijk ligt hier de basis voor zijn levenslange aversie tegen alle quasi geleerdheid, die volgens hem onder meer de Koninklijke Akademie van Wetenschappen ten toon spreidde. Als student schreef hij artikelen voor het studentenblad *Propria Cures*, en was zelfs enige maanden redacteur. Hij sympathiseerde met het in die tijd opkomende anarchisme van de Russische revolutionair en activist Kropotkin en het ethisch-sociale gedachtegoed van de grote schrijver Tolstoj.

Nabers eerste vindingen

Voor de eerste vindingen die Naber als jong wetenschapper doet, krijgt hij in academische kringen de handen niet op elkaar. Naber beweert dat een door Faraday uitgevonden waterstofvoltameter betere resultaten geeft voor het meten van elektriciteit, dan de in die tijd gebruikelijke apparaten. Omdat volgens hem met verkeerde toestellen wordt gewerkt, kan helaas ook het absolute stelsel van elektrische eenheden, dat nog maar kortelings is geïntroduceerd, niet deugen. Zijn strijd tegen de nieuwe apparatuur ten faveure van de vinding van Faraday, is de eerste in een reeks halsstarrige, maar vergeefse campagnes, waar Naber voortdurend mee te maken krijgt. Wellicht trapt Naber op nog meer geleerde tenen met zijn bewering dat hij een veel inzichtelijker bewijs voor de stelling van Pythagoras heeft gevonden dan de Griekse wiskundige. Sterker: volgens Naber had Pythagoras voor zijn meetkundig theorema dezelfde weg gevolgd als Naber had gedaan, alleen heeft Naber het inzichtelijker gepresenteerd.

Uitwijk naar Londen

Vanwege het gevoel dat hij door zijn Amsterdamse hoogleraren niet serieus wordt genomen, vertrekt Naber naar Londen om, niet gehinderd door het onbegrip, verder te werken aan zijn ideeën. In Londen publiceert hij *Standard methods in physics and electricity criticised*, waarin hij zijn theorie over de waterstofvoltmeter van Faraday nader uitwerkt. Hij had er het nut van ingezien en zag mogelijkheden diens toestel te verbeteren, waar Faraday, om wat voor reden ook, niet aan was toegekomen. Onnauwkeurigheden in de metingen met de bestaande apparatuur zouden volgens Naber worden veroorzaakt door snelle, kleine schommelingen in de luchtdruk. Het boek blijft in de veelheid aan wetenschappelijke publicaties onopgemerkt. Of, zoals Naber zelf later opmerkt: 'het wordt doodgezwegen.' Tijdens zijn onderzoek in Londen maakt Naber echter kennis met verschillende uitvindingen van de zeventiende eeuwse Alkmaarder Cornelis Drebbel. In Drebbel herkent hij een al even onbegrepen genie als hij van zichzelf als persoon vindt onbegrepen te zijn. Drebbel, ontdekt Naber, had vindingen op zijn naam staan die door de wetenschap waren genegeerd, zoals de perpetuum mobile en een duikboot, of die aan anderen werden toegeschreven, zoals de microscoop en de ontdekking van zuurstof. Steeds meer identificeert Naber zich met de miskende 'Nederlandsche Archimedes', zoals Drebbel in de zeventiende eeuw door onder andere Constantijn Huygens is genoemd, maar over wie de Koninklijke Akademie van Wetenschappen in 1853 een uiterst negatief oordeel velde. Drebbel beschikte volgens de Akademie over 'weinig echte natuurkennis.' Hij bezat slechts een 'mystisch bespiegelende geest.' 'Het zou te ver leiden', vervolgt de Akademie, 'om ons minder gunstig oordeel over Drebbel met bewijzen te staven; maar hij is oneindig verre achter te stellen bij zijne tijdgenoten Galilei en Kepler.' Een handige, manipulatieve charlatan, niet meer.

Cornelis Drebbel

De man waarmee Naber zich vereenzelvigd, Cornelis Drebbel, werd in 1572 in Alkmaar geboren. Op 18 jarige leeftijd ging hij in de leer bij de uit Duitsland afkomstige en in Haarlem gevestigde beroemde tekenaar, graveur, schilder en hobbyalchemist Hendrick Goltzius. Goltzius maakte Drebbel wegwijs in de wereld van de kunsten, de alchemie en de scheikunde. Drebbel ontwikkelde zich bovendien als een kundig kaartenmaker, graveur en lenzenslijper. Al vroeg bleek hij een vooral praktisch

**Henri Naber als leraar
wis- en natuurkunde
aan de Rijks HBS**

georiënteerde uitvinder pur sang. Hij maakte onder andere voor Middelburg een waterpomp waarmee water van grotere dieptes opgepompt kon worden, toepasbaar voor de fonteinën waarmee de Europese vorsten graag pronkten, en hij ontwierp een schoorsteen die beter rook trok dan de gangbare schoorstenen die in de woonhuizen toentertijd grote overlast veroorzaakten. Internationale bekendheid verwierf Drebbel met zijn perpetuum mobile, een soort klok die niet opgewonden hoefde te worden en toch eeuwig in beweging bleef. Begrijpelijk dat Drebbel een graag geziene gast was aan veel Europese hoven. Zijn meeste uitvindingen deed hij in Engeland, aan het hof van koning Jacobus I. Als vervaardiger van lenzen is hij de ontdekker van de microscoop en de verrekijker en verbeterde hij de camera obscura. In Londen bouwde Drebbel zijn 'periculeuse, wonderlijke experimente, de eerste duikboot' ter wereld, bestaande uit een houten frame bedekt met ingevet leer en voortgedreven door roeispanten. In totaal werden er drie prototypes gemaakt. Het tweede werd door de Engelse koning cadeau gedaan aan een Russisch grootvorst, toevallig in Londen op bezoek. Het laatste model bood ruimte aan twaalf roeiers en vier passagiers. Onder de zitting van de roeiers bevonden zich lege varkensblazen met een buis die naar buiten leidde. De opening daarvan was afgesloten met een touw. Om te duiken werd het touw losgemaakt en vulden de varkensblazen zich met water. Om weer boven water te komen werden de varkensblazen samengeknepen tot ze weer leeg waren. Een van de bemanningsleden moest de kritische diepte bepalen. Ging de boot te diep dan zonk deze onherroepelijk, kwam de boot te hoog dan steeg hij verder naar de oppervlakte. Drebbel had daarvoor een soort hoogteroer bedacht, de voorloper van de manometer. De duikboot kon drie uur lang onder water blijven tot een diepte van ongeveer vijf meter. Hoe Drebbel de luchttoevoer regelde blijft een mysterie. Maar vermoed wordt dat hij als alchemist ontdekt had dat door het ontbranden van salpeter

**De perpetuum mobile
van Alkmaarder
Cornelis Drebbel**

zuurstof vrijkomt. Daarmee was Drebbel in feite ook de uitvinder van zuurstof, hoewel de officiële ontdekking daarvan nog meer dan anderhalve eeuw op zich liet wachten. Koning Jacobus I zou zelf in de duikbout hebben gevaren om de veiligheid te onderzoeken. Duizenden Londenaren maakten volgens overlevering vervolgens een tocht in de duikboot. In *The Staple of News* het toneelstuk uit 1625 van de Britse dramaturg Ben Jonson, voeren de acteurs een gesprek over de duikboot van Drebbel:

They write here one Cornelius son
Hath made the Hollanders an invisible eel
To swim the favel at Dunkirk and sink all
The shipping there.

En vervolgens legt een van de acteurs op het toneel de werking van Cornelius Drebbels duikboot uit, waarmee men drie uur lang op de Theems gevaren heeft, van Westminster tot Greenwich. De toepassingsmogelijkheden van de duikboot in de maritieme oorlogvoering vergde vermoedelijk teveel van de fantasie van de Britse marineofficieren,

Gravure van Cornelis Drebbel met vrouwe Astronomica, naar Hendrick Goltzius, ca 1598

want het idee blijft verder onuitgewerkt. Drebbel werd wel in dienst genomen, maar dan vooral om de werking van de branders te verbeteren, waarmee strijdende vloten elkaar bekampten. Het aantal uitvindingen dat aan Drebbel kan worden toegeschreven is legio. Maar omdat hij als practicus

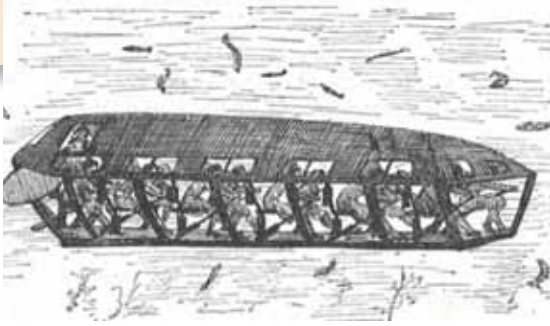
weinig theoretische beschouwingen op papier heeft nagelaten, is het raden naar het ontstaan van zijn uitvindingen. Met als gevolg dat anderen later met sommige van zijn uitvindingen aan de haal zijn gegaan. Drebbel was inderdaad practicus, geen theoreticus. Door zijn opmerkelijke experimenten en wonderbaarlijke uitvindingen kreeg hij de reputatie van tovenaer. 'Maar magie is slechts wetenschap die nog niet begrepen wordt', valt te lezen op de website Isgechiedenis.nl, de grootste geschiedeniswebsite in de Benelux.

Proefschrift over de Stereometer

Naber beseft dat, wil hij serieus genomen worden als wetenschapper, hij zal moeten promoveren. Dus keert hij terug naar Nederland. Hij draagt omdat hij daarover in Engeland al heeft gepubliceerd en misschien ook wel een beetje uit recalcitrantie de waterstofvoltmeter aan als onderwerp voor zijn proefschrift. Maar daar willen zijn Amsterdamse hoogleraren nog steeds niets van weten. Als reden wordt opgegeven dat er 'in de wetenschap heel andere dingen aan de orde zijn.' Of konden de hoogleraren de redeneringen van deze eigenwijze Willy Wortel misschien zelf niet volgen? Een studie naar de stereometer, een instrument waarmee het volume van een lichaam kan worden bepaald, kan in de ogen van zijn professoren minder kwaad. Toch kan Naber het niet nalaten om het hooggeleerde gezelschap te confronteren met de in zijn ogen volstrekt onterechte verguizing van Drebbel. Hij steekt zijn persoonlijke bewondering voor de Alkmaarse uitvinder ook in zijn proefschrift niet onder stoelen of banken. De vierde stelling luidt: 'Cornelis Drebbel was (150 jaar voor Scheele en Priestley) volkomen vertrouwd met de zuurstofbereiding in het groot. Hij kende hare rol bij de ademhaling en de quantitative samenstelling der lucht.' Daarmee kunnen de heren het doen. Zou, vraag je je af, een van zijn promotoren het lef hebben gehad om deze stelling in het openbaar ter discussie te stellen? Naber verkrijgt de doctorstitel. Nu voor zijn gevoel zijn studie is afgerond, accepteert de dan 34-jarige doctor een baan als leraar wis- en natuurkunde, eerst in Haarlem en Zierikzee, vanaf 1905 aan de Rijks HBS in Hoorn.

Tijd voor de queeste

Niet meer gehinderd door academische verplichtingen en geneuzel krijgt Naber als leraar tijd om zich verder te verdiepen in het gedachtegoed en de ideeën van zijn grote voorbeeld Drebbel. In

zijn Zierikzeese tijd verschijnt een eerste, groot artikel over zijn idool in Oud Holland. Twee jaar later, in Hoorn, wordt het artikel omgewerkt en uitgebreid tot een boekwerkje onder de titel *De ster van 1572* ('Cornelis Jacobsz. Drebbel') (1572-1634). Met portret en afbeeldingen. Uitgeverij is de Maatschappij voor goede en goedkope lectuur in Amsterdam. Niet bepaald een uitgeverij voor academische geschriften. De apologie van Drebbel, zo moet het boekwerkje gelezen worden, vangt evenwel aan met een *Pro Domo* inzake Nabers eigen teleurstellende ervaringen in het academisch milieu. Daarna volgt een kort historisch overzicht van de geschiedenis van wiskunde- en natuurwetenschap met voorbeelden van historische miskenningen van vondsten. En vervolgens wordt ingegaan op de belangrijkste ontdekkingen van Drebbel. Naber eindigt *De ster van 1572* met de woorden: 'Zoo heeft dan Drebbel's genie eene macht van uiteenlopende onderwerpen aangevat en verder gebracht. Wie met Drebbel geen rekening houdt kan de geschiedenis der natuurwetenschappen slechts zeer onvoldoende begrijpen; hij heeft geschitterd aan den wetenschappelijken hemel als de *Ster van 1572*, die allerlei kleuren doorliep; die ster uit het sterrebeeld *Cassiopeia* (*Nova Tychonis*) overtrof zelfs *Jupiter* en *Venus* in glans; was zichtbaar bij dag en bij nacht. En wat het merkwaardigste is, het was geen geleend maar eigen licht.'

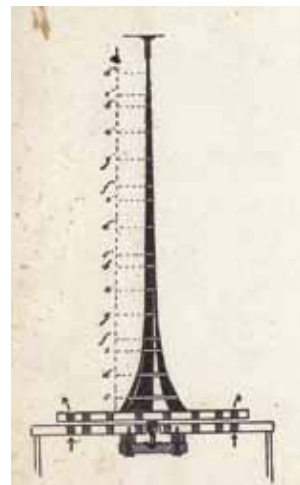
Belangstelling voor mystiek

Ook dat men zijn opvattingen over de stelling van Pythagoras weigerde te accepteren, zit Naber dwars. Daarover schrijft hij in 1908 de wetenschappelijke verhandeling *Das Theorem des Pythagoras*, wederhergesteld in seiner ursprünglichen Form und betrachtet als Grundlage der ganzen pythagoreischen Philosophie. De ondertitel geeft aan dat Naber tevens belangstelling toont in de wiskundige grondslagen van de mystiek. Hij geeft lezingen over Egyptische piramiden, de roosvensters van gotische kathedralen en de kabbalistiek van de Duitse humanist Johann Reuchlin, die in 1915 worden gebundeld in het boek *Meetkunde en mystiek*.

De sirene

Meer respons dan op zijn boeken krijgt Naber voor zijn tot muziekinstrument omgebouwde sirene. In het Weekblad voor Muziek legt Naber in 1901 'het muziek-instrument van de 20ste eeuw' uit. De sirene van Cagniard-Latour en Helmholtz, die in de natuurkunde wordt gebruikt om het aantal trillingen van een noot te meten, kan door toepassing van een z.g. logaritmische as bij het regelen van het toerental van de sirene, als een nieuw muziekinstrument worden gezien. Door middel van verfijningen van dit principe, is het mogelijk de sirene zwakker of luider te doen 'loeien', of staccato of legato te laten spelen. Naber is met deze gedachte zijn tijd ver vooruit. Het duurt nog tot de beginjaren vijftig eer een van de grootste twintigste-eeuwse Nederlandse componisten en de grondlegger van de elektronische muziek in ons land, Henk Badings, in de geluidsstudio's van Philips onderzoek doet naar de toepassingsmogelijkheden van elektronische geluidsbronnen en zijn eerste werken voor elektronische muziek schrijft. En voordat componisten als Karl Heinz Stockhausen en Pierre Boulez, de oneindige mogelijkheden van de elektronische muziek verder ontdekten, net als Olivier Messiaen een ander elektronisch muziekinstrument, de *Ondes-Martinot* dat uit de jaren twintig dateert, in zijn composities verwerkt. Naber probeert de sirene die hij heeft gebouwd uit bij de Vluchthaven. Hij schrijft wervende brochures om zijn uitvinding te promoten en geeft her en der demonstraties met zijn ook als toverfluit aangeduide instrument. Musici die hij van de mogelijkheden van zijn sirene weet te overtuigen alsmede natuurkundigen van naam, worden in de brochure breed geciteerd, kritiek wordt netjes onder de mat geveegd. Tegenstanders vinden dat Naber een 'jankorgel' heeft gefabriceerd en beweren dat met de toverfluit geen staccato-tonen gemaakt kunnen worden. Daardoor heeft het geluid veel weg van een zingende zaag, wat door Naber ten stelligste wordt ontkend in zijn brochure '*De Sirene of de Tooverfluit*' uit 1918. De 20-jarige Johannes Röntgen, net als zijn bekende vader Julius componist en pianist, had zelfs al een werk voor de nieuwe sirene gecomponeerd. Eerder al schreef de oud-directeur van het Amsterdamse conservatorium en vriend van Johan Messchaert, Daniël de Lange in een uitgebreide brief aan Naber: 'De sirene is het eerste en eenige instrument waarmede men, evenals met de menselijke stem, alle toonnuancen zal kunnen uitvoeren.' Op de Utrechtse Jaarbeurs van 1918 mag Naber

Tekening uit 1906, van de duikboot van Cornelis Drebbel, zoals hij er volgens Henri Naber uitgezien zou kunnen hebben

Schematische voorstelling van de sirene-as, getekend door Naber

zijn uitvinding demonstreren, enkele jaren later zelfs voor de Hilversumse Draadloze Omroep. In 1928 krijgt hij nog eens de kans in het deftige Scheveningse Kurhaus. Het komt zelfs tot de oprichting van een sirene-comité, dat na een aantal jaren een stille dood sterft. Net als Naber's sirene.

Voor- en tegenstanders in Hoorn

Ook in Hoorn zijn voor- en tegenstanders van de sirene. P.L.A. Janssen, hoofd van de gemeenteschool no. 3 schrijft april 1917 een wervende bijdrage in de Hoornsche Courant. 'Ten einde recht te doen aan een geniale vinding, wilde ik gaarne door middel van Uw blad bekendheid geven aan de demonstratie, die dr. Naber Woensdag 4 april op mijn uitnodiging met zijn sopraan-sirene in de gemeenteschool no. 3 heeft gehouden. Daar hebben toen een 30-tal kinderen gezongen met sirene-accompagnement. Het personeel der genoemde inrichting was eenstemmig in zijn lof over het fraaie sonore geluid, de mooie crescendo's en descrescendo's, het pittige staccato, en unaniem was men van mening, dat deze sirene recht heeft op een plaats, misschien over eenigen tijd de eereplaats, onder de muziekinstrumenten.'

Johan Messchaert en de toverfluit

Ook bij de Hoornse Concertvereniging Johan Messchaert zoekt Naber steun voor zijn vinding. In 1920 mag hij langskomen. Nu moet men weten dat de oprichter van Oud Hoorn Kerkmeijer en Naber collega's aan de HBS waren. Het karakter van Naber kennende, heeft Kerkmeijer tevoren van zijn collega de toezegging gevraagd dat hij zich bij hun deskundige oordeel zal neerleggen. Daar plaatsen enkele andere bestuursleden, bekend met het eigenzinnige karakter van Naber, vraagt tevens bij. Toch vindt de demonstratie in aanwezigheid van het bestuur plaats. Een maand later staat een ingekomen brief van Naber op de agenda van de bestuursvergadering. Ondanks de goede leiding van de voorzitter, schrijft Naber, is hij niet tevreden over de demonstratie en stelt hij voor om de proef nog een keer te herhalen. Mevrouw Schottee de Vries oppert, om van het gedoe af te zijn, in een rapport de goede eigenschappen van de sirene te melden, zo die er zijn. De heer Brouwer blijft er daarentegen bij dat met Naber geen land te bezeilen is als men het met hem oneens is. De heren Kerkmeijer en Pos willen hem een tweede kans bieden. Pos doet namens de concertvereniging een voorstel voor een opstelling van het apparaat. Maar daarna zoekt men in de notulen vergeefs naar een

woord over de sirene. Vermoedelijk heeft de tweede demonstratie niet plaats gehad. Dat is jammer, want hoe ook op het instrument kan worden afgegeven, je kunt hier ook een allereerste poging tot het maken van elektronische muziek in zien. En daarmee zou Naber, net als Drebbel met zijn duikboot, zijn tijd ver vooruit zijn geweest. Gemiste kans op eeuwige roem dus voor de deskundigen van concertvereniging Johan Messchaert als de mede-ontdekkers van de elektronische muziek. Vermoedelijk zou het bestuur bij het horen van de muziek van Boulez en consorten hebben gesidderd. Maar achteraf is het makkelijk praten.

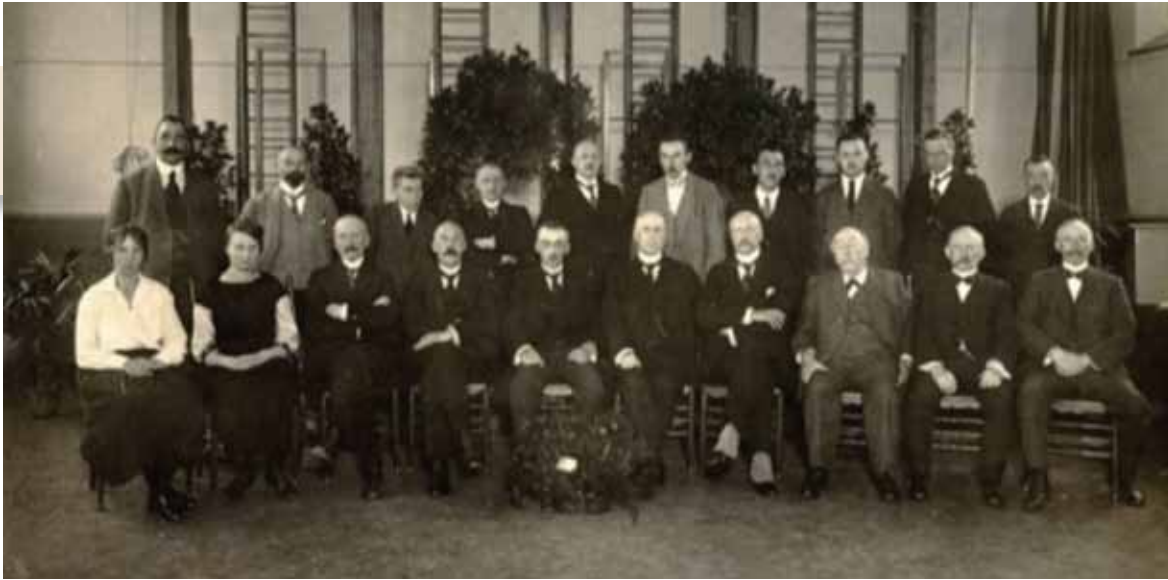
Aanval prof. Jaeger op Drebbel en Naber

Het is alleszins plausibel dat de tweede demonstratie voor de concertvereniging niet meer heeft plaats gevonden. In 1922 verschijnt namelijk een vernietigende studie van de Groningse chemicus en wetenschapshistoricus prof. F.M. Jaeger, getiteld Cornelis Drebbel en zijne tijdgenooten. Drebbel wordt daarin afgeschilderd als een handige kunstenaar, een charlatan, beslist geen onderzoeker die de natuurwetenschap nieuwe wegen heeft gewezen. En ook met zijn vereerder Naber wordt de vloer aangeveegd, omdat die

Demonstratie van de sirene als muziekinstrument door Henri Naber tijdens de radiouitzending in 1924

kritiekloos alles aanneemt wat over Drebbel is beweerd. Naber richt de jaren daarop al zijn pijlen op Jaeger, die hij ervan beticht helemaal niets van de persoon, noch van de grootheid van Drebbel begrepen te hebben. Sterker nog, hij verwijt Jaeger dat die niet eens de moeite genomen heeft om zich in de persoon en diens doopsgezinde achtergrond te verdiepen. Dat zou verklaren waarom Drebbel zich weinig aan roem en geld gelegen liet liggen en zijn leven lang de pure eenvoud verkoos, ook al verkeerde hij graag in hoofse kringen omdat hij

Collega's van Henri Naber, staande tweede van links. Foto gemaakt ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum van J.C. Kerkmeijer als leraar aan de Rijks HBS.

door middel van toelages de gelegenheid kreeg aan zijn uitvindingen te werken. Wanneer Drebbel een nette – volgens Jaeger onderdanige – brief aan koning Jacobus I stuurt en hem om zo'n toelage vraagt, acht Jaeger dat verdacht en onkies en is Drebbel een toonbeeld van kruiperigheid. Jaeger meet Drebbel, schrijft Naber, naar de maatstaven en de staat van de natuurkunde en de wetenschap uit de tegenwoordige tijd en niet naar die uit de tijd van Drebbel. En de karakterisering van Drebbel als een blageur, een opschepper of een blaaskaak, schiet Naber helemaal in het verkeerde keelgat. Bovendien verwijt Naber de Groningse hoogleraar van selectief winkelen in zijn bronnen. Naber wijst op Abbé Renzi van de Pauselijke Bibliotheek, volgens wie Drebbel de ontdekker van de Nieuwe Wereld was, de Wereld van het Kleine, dat wil zeggen de uitvinder van de microscoop. En hij citeert uit de dagboeken van Constantijn Huygens, gezant in Londen, bevriend met Drebbel en de vader van de geleerde Christiaan Huygens, waarin deze opmerkt dat de uitvinding van de microscoop op zich al voldoende was om de naam van Drebbel voor eeuwig te vestigen. En hij had nog zoveel meer uitgevonden. Jaeger heeft over de duikboot van Drebbel contact opgenomen met enkele duikbootcommandanten. Op hun gezag verklaart de professor 'het bootje van Drebbel voor een fysische onmogelijkheid.' Vooral dat kwetst Naber. Hij heeft immers in Londense bibliotheken verslagen van de wonderlijke vaart van de duikboot gelezen. Hoe kan, in de opvatting van Naber, een echte wetenschapper bovendien een oordeel over iets vellen, zonder daartoe het proefondervindelijk bewijs van het voor of tegen te leveren? Met zijn vlijmscherpe kritiek op de professor haalt hij de kolommen van heel wat bladen, die wel van een beetje opwindning houden.

Theorie : Praktijk = Einstein : Drebbel

Onder deze titel houdt Naber eind 1923 een inleiding voor het Hoornse Dispuutgenootschap

De Eenhoorn. Einstein, de man van de theorie, Drebbel die van de praktijk. De sneer richting Jaeger voor wie het praktisch onderzoek kennelijk betekenisloos is, valt niet te missen. In feite is de inleiding een herhaling van de publicaties van Naber in kranten en bladen, zoals de Alkmaarsche Courant, de Nieuwe Hoornsche Courant, het Tijdschrift voor Geschiedenis, et cetera. In het laatste blad doet Naber verslag van zijn eerste proeven met modelletjes van celluloid, die er een beetje uitzien als een tramwagon, en onder water tot een bepaalde diepte blijven drijven vanwege de lucht die niet kan ontsnappen. Bij het passeren van een kritische diepte gaat het drijfvermogen verloren en zakken de modellen naar de bodem. Omdat Jaeger weigert kennis te nemen van de resultaten van de proeven van Naber en zelfs niet eens wil ingaan op een brief die een aantal leerlingen van Naber hem stuurt, waarin ze de professor uitnodigen een keer de duikbootproef van nabij mee te maken, stelt Naber het dispuutgenootschap op de hoogte van de oprichting van een Drebbel-Genootschap. Doel is 'om alle proeven van onzen destijds (op de manier van EINSTEIN!) beroemde CORNELIS JACOBSZ. DREBBEL (Alkmaar 1672-Londen 1633) op minstens even groote schaal te herhalen.' De foute geboortedatum zullen we maar aan het zetduiveltje wijten. Dat moet natuurlijk 1572 zijn. Bovendien wil het genootschap, waarvan het secretariaat is gevestigd aan het Gouw nr 14, toevallig Nabers woonadres, de geschriften van Constantijn Huygens sr. voor zover Drebbel aangaande, binnen ieders bereik brengen en 'het handschrift van DREBBEL's kleinzoon, te Cambridge bewaard, maar aan niemand voldoende bekend, te doen fotograferen (f 150) en, voorlopig in excerpt, uit te geven...' Na een lange opsomming volgt de laatste aap uit de mouw: Naber hoopt dat 'de Koninklijke Akademie van Wetenschappen haar ongunstig oordeel geheel herroept.' Met het ingezamelde geld wil Naber met een duikboot op kleine schaal de proef op de som in de Hoornse wateren nemen, zodat de

Weekblad Het Leven
 wijdt een fraai artikel
 aan Naber en zijn
 duikboot

Proefvaart met de
 door Henri Naber
 geconstrueerde
 duikboot in 1922 voor
 het Polygoon Journaal.
 Rechts met de ronde
 strooien hoed
 dr. Naber. In het water
 Frans de Leur, één
 van de leerlingen van
 Naber, bij de duikboot
 waarvan de kap boven
 water steekt. In de
 roeiboot 'bovenwater-
 assistent' Alex de
 Ruyter de Wildt

professor zijn ongelijk wel zal moeten bekennen. Wie financiële steun toezegt, krijgt een evenredig deel in de eigendom van de duikboot! Vijfhonderd gulden heeft hij voor zijn plannen nodig en de burgemeester van Alkmaar heeft al voor f 2,50 ingetekend. 'De enige fout van Drebbel', zo besluit Naber zijn lezing voor Eenhoorn, 'is dat hij zijn tijd eeuwen vooruit was.'

Duikboot

Met grote gedrevenheid werkt Naber, samen met een aantal van zijn leerlingen en amanuensis Lamberts, aan het vervaardigen van een prototype van Drebbels duikboot op kleine schaal en geschikt slechts voor één persoon. De duikboot van Naber bestaat uit ijzeren frame met een kap van celluloid. De duiker zit op een plankje onderaan het frame met het hoofd in de kap. Het weekblad Het Leven plaatst een fraai artikel met Naber naast zijn vinding en foto's van een geslaagde duik. Wij zijn er, schrijft de journalist, met Naber 'eens op uit geweest en hij heeft met ons proeven genomen en op de reede van Hoorn in de Zuiderzee onder water een heel eind gevaren.' Het plan is er – en met de onmisbare hulp van velen zal het zeker worden uitgevoerd!

De door Henri Naber
 geconstrueerde
 eenpersoonsduikboot,
 collectie WFM

– om een boot te maken met twaalf roeiers en een stuurman en dan de tocht van Drebbel te herhalen in de Theems voor Londen. Succes, Dr. Naber.' Voor het Polygoon Journaal wordt in 1922 een filmpje gemaakt. Enkele leerlingen assisteren, onder wie Alex Ruyter de Wildt die tevoren in het zwembad heeft geoefend met een aquarium boven zijn hoofd en een witte muis in een kooitje om te zien of de zuurstof toereikend is. Om aan te tonen dat de boot echt vaart is er een dichtgesoldeerde, rode, blikken kaasbol aan de duikboot bevestigd, die met een touw eraan verbonden is. Mocht de 'matroos' het benauwd krijgen dan diende hij de ballast uit te gooien die in een bakje naast hem op het bankje stond.

Tijdens de reünie van de Rijks HBS van 2008 herinnert de oudste aanwezige leerling Flip (Philippus) Zwaan zich zijn natuurkundeleraar en de duikboot nog als de dag van gisteren. 'Leerlingen maakten onder zijn leiding een vaartuig

dat bestond uit een ijzeren frame met een celluloid kap. De duiker zat op een plankje onderaan het frame en stak met zijn hoofd in de kap. Vervolgens werd er menig vaartochtje mee gemaakt. Zo bood de haven van Hoorn een merkwaardige aanblik.' Ook op Bart (Egbertus) van Gulik, historicus, Erasmuskennner en directeur van de Rotterdamse Gemeentebibliotheek, die in 1922 naar de RHBS ging, heeft Naber een onuitwisbare indruk gemaakt. Drie jaar na het overlijden in 1998 van Van Gulik, schrijft E. Meeldijk een korte levensschets van Van Gulik in het Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, 2001. Kennelijk heeft de boot van Naber ook op Van Gulik een onuitwisbare indruk nagelaten, dat hij dat verhaal vele jaren later rondbazuinde. 'In de jaren twintig liet hij (Naber) op school bovendien een eenpersoonsduikboot bouwen, waarmee in de haven van Hoorn geregeld tochtjes werden gemaakt. Ook Bart was dan wel onder de toeschouwers.'

Pensioen

In 1932 gaat Naber met pensioen. Rust gunt hij zich niet. Hij verlaat Hoorn, verhuist ongedurig van de ene woonplaats naar de andere tot hij zich in 1938 definitief in Soestdijk vestigt. Zijn strijdbaarheid is ongebroken. Waar nodig laat hij van zich horen. In 1939 brengt hij de belangrijkste inzichten uit zijn leven en uitwerkingen daarvan nog eens bij elkaar in het boek *Van theorema naar sectio divina*, dat voornamelijk voortborduurde op de eerdere inzichten in de mystieke en wiskundige theorieën van Pythagoras. Op raadselachtige wijze is in dat boek echter ook een tekening van de schilder Lensselink terecht gekomen van Drebbels duikboot op de Theems, zonder nadere uitleg. Misschien moet dat worden opgevat als een laatste teken dat Naber nog altijd zijn grote voorbeeld Drebbel niet vergeten is. Zelfs tijdens de bezetting bestookt hij de Nederlandse Akademie van Wetenschappen nog met open brieven. Het zal voor deze uitermate creatieve en onderzoekende geest die Naber was, een enorme teleurstelling zijn geweest dat geen van zijn uitvindingen of ontdekkingen door de officiële wetenschap is erkend. Voor andere wetenschappers en de heren professoren was Naber een lastpak. Niet eens een geniale zonderling. Naber was iemand die weigerde zijn ongelijk te bekennen, overtuigd als hij was van de juistheid van zijn ideeën. Er wordt wel eens gesteld dat genialiteit enerzijds aan waanzin grenst en anderzijds aan grote creativiteit. In de wetenschapsgeschiedenis vinden we Nabers onverdroten ijveren voor Drebbels eerherstel alleen terug als de strijd van Don Quichotte tegen windmolens. Het enige positieve zou kunnen zijn dat hij de zelfvoldane, gevestigde wetenschappelijke klik uit zijn tijd een spiegel heeft voorgehouden. Een spiegel waarin men helaas niet wilde of durfde kijken.

Tweede Drebbel-Genootschap

Zomer 1944 overlijdt de rusteloze ziel Naber, 76 jaar oud. Zijn dood betekent ook het einde van het Drebbel-Genootschap, zij het dat de

Alkmaarder 'Drebboloog' Hubert van Onna in 1980 een tweede Drebbel-Genootschap opricht: 'Hét Kennis Centrum voor de Drebbologie'. De website www.drebbel.net geeft toegang tot vele artikelen en authentieke documenten met betrekking tot Drebbel. Zo kan iedereen nagaan, wat de betekenis van Drebbel was.'

Volgens Van Onna traptten zowel Jaeger als Naber in dezelfde val. 'Waar Naber te ver doorslaat in zijn bewondering voor Drebbel, daar voert Jaeger Drebbel ten tonele als een idioot en oplichter, die in de sector obscure alchemisten van zijn tijd thuis hoort. Jaeger's negatieve oordeel over Drebbel met een -tot slot- citaat van Bacon, is volledig fout gekozen. Drebbel's innovaties werden -juist- geïnitieerd door Bacon's pragmatische maatschappelijke visie en filosofie. In latere publicaties van een Nederlandse (Tierie, promotieonderzoek) en Engelse (Harris) schrijver, en de dissertatie van Vera Keller (Princeton University, 2009) wordt genuanceerd over Drebbel

Dr. W.C.L. Bronsveld,
directeur van de Rijks
HBS

**Het Alkmaarder
Schrijnwerkersgilde
bouwde in het
kader van Alkmaar
Kaeskoppenstad in
2015 een 8 meter
lange houten replica
van de duikboot
van hun Alkmaarse
Leonardo da Vinci,
Cornelis Drebbel**

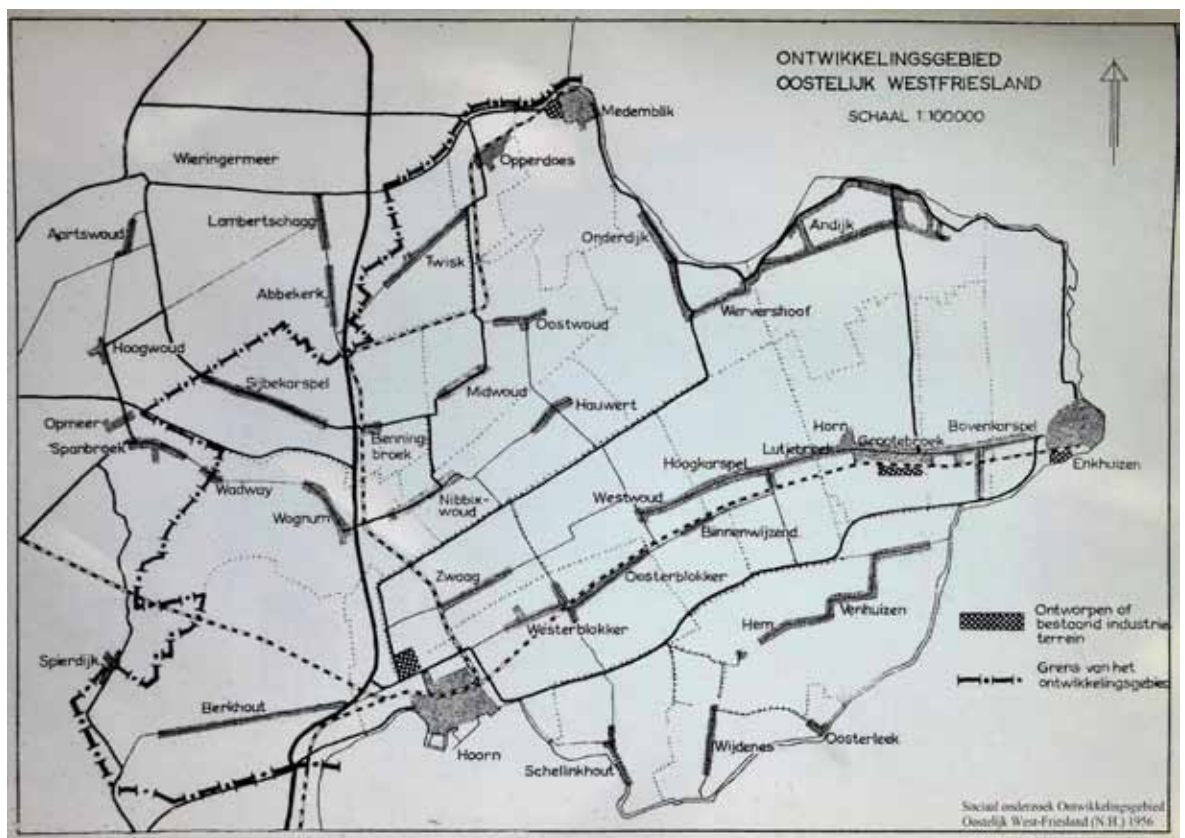
geoordeeld en komt Drebbel er zeer positief vanaf.' Het door de bezetter gelijkgeschakelde, onder directie van de Hoornse krantenuitgever Butter ressorterende Dagblad voor Noord-Holland, Westfriesche editie, wijdt een kort in memoriam aan Naber dat eindigt met de woorden: 'Talrijk zijn de werken, die dr. Naber heeft geschreven en die getuigen van zijn koenen en oorspronkelijke geest.' Of de academische wereld waarop hij zo vaak zijn pijlen richtte en zijn collega's aan de Rijks HBS dat konden onderschrijven is de vraag. Men had het soms zwaar te verduren met zijn excentrieke en opvliegende karakter. De rector van de HBS, dr. Bronsveld, kon zijn ergernis niet altijd onder stoelen of banken steken. De aanvaringen tussen beide heren waren soms zo heftig dat Bronsveld, die aan de Doelenkade woonde, zich volgens Flip Zwaan eens zou hebben laten ontvallen dat wat hem betreft Naber voor zijn huis mocht duiken en dan maar niet meer moest boven komen.

HET DOCUMENTATIECENTRUM VAN OUD

CHRIST STOFFELEN

In deze aflevering komen de aanwinsten uit de periode half april tot en met juli van dit jaar aan de orde. Om te beginnen bespreek ik de gedane aankopen. In de maanden april t/m juni 1956 is in opdracht van enkele ministeries een sociaal onderzoek uitgevoerd naar het Ontwikkelingsgebied Oostelijk West-Friesland. Dit was het laatste in de reeks onderzoeken naar de sociale structuur in de

grootste stad, zijn de onderzoeksresultaten per sociaal of sociaaleconomisch onderwerp goed na te slaan. Bovenop de in de eerdere rapporten ook behandelde onderwerpen is in dit rapport als supplement nog een extra onderzoeksonderwerp met -resultaten vermeld. Het betreft de pendel vanuit het ontwikkelingsgebied naar de industrieën elders in de provincie. Op bijgaande kaart is goed te zien hoe weinig industrieterrein er in 1956 binnen dit ontwikkelingsgebied lag.

Ontwikkelingsgebied
Oostelijk West-Friesland,
1956

Nederlandse Ontwikkelingsgebieden, die werden uitgevoerd in de periode 1953-1956. De resultaten van dit laatste onderzoek zijn neergelegd in het boekwerk *Sociaal onderzoek Ontwikkelingsgebieden. Rapport Oostelijk West-Friesland (N.H.)*. Hiervan heb ik een 'Vertrouwelijk' geclassificeerd exemplaar aan onze documentenverzameling kunnen toevoegen. Om helder te hebben over welk gebied het hier precies gaat ziet u hierbij de voorin het rapport afgedrukte kaart afgebeeld. In de vorm van teksten en tabellen bevat dit rapport een schat aan interessante informatie over velerlei onderwerpen, waarbij gebruik is gemaakt van de beschikbare gegevens tot en met 1955. Van alle plaatsen in het gebied, van het allerkleinste dorpje t/m de

In zijn in 2005 uit het Engels vertaalde boek *Specerijen: een geschiedenis van verlokking en verleiding* beschrijft Jack Turner hoe specerijen in de loop van de geschiedenis het beste en het slechtste uit mensen naar boven hebben gehaald. Specerijen worden nu dagelijks gebruikt in de keuken, maar ooit waren ze erg duur, mysterieus en geacht geneeskrachtig te zijn. Door het lezen van dit boek komt men meer te weten over het belang van specerijen door de eeuwen heen. De Oude Grieken kenden de weg naar de specerijen via de route over land. Maar pas door de Romeinen werden specerijen in heel Zuid- en West-Europa bekend. Ze bleven dat ook na de val van het Romeinse Rijk, maar de handel erin was toen niet

HOORN

meer zo omvangrijk en kwam voor langere tijd vooral in handen van de Arabieren. Dit veranderde toen enkele grote ontdekkingsreizigers vanuit West- en Zuid-Europa met succes op zoek gingen naar specerijen in het Verre Oosten. Twee heel belangrijke waren Vasco da Gama (eind 15^e eeuw) en Hernando de Magallanes (begin 16^e eeuw), door wier toedoen de Europeanen direct toegang kregen tot de specerijen. Turner vertelt over de teelt van o.a. peper, kaneel, nootmuskaat, foelie, kruidnagel en gember, waar en hoe de Europeanen eraan kwamen en waarvoor zij ze gebruikten. In dit boek leest men ook over de rol van specerijen, met name in het leven van de rijken van Europa. Deze mensen waren immers rijk genoeg om de dure specerijen te kunnen betalen en gebruikten ze onder meer om hun aanzien te vergroten. Mensen van het gewone volk hadden tot het einde van de Middeleeuwen niet genoeg geld om specerijen te kopen. Geleidelijk veranderde dit, maar dat duurde voor de noordelijke landen van Europa en afhankelijk van welke specerijen het betrof, nog tot ver in de zeventiende en achttiende eeuw. Door de specerijenhandel kwamen veel handelaren tot grote rijkdom en zelfs hele steden tot ongekende welvaart.

Een alleraardigst oud boek is *De reis van schipper Bontekoe en andere verhalen, bijeengebracht door J. Stamperius*. Dit in 1912 verschenen jeugdboek bevat bij een aantal van de prettig leesbare verhalen mooie illustraties, helaas niet bij dat over Bontekoe. In de 17^e, 18^e en 19^e eeuw kwamen duizenden seizoenarbeiders, handwerkslieden en kooplui vanuit onze door oorlogen, verwoesting en overbevolking sterk verarmde oostelijke buurstreken naar ons land om hier geld te verdienen. De meesten waren afkomstig uit Westfalen. In het in 1971 uitgebrachte boekwerkje *Hannekemaaiers en kiepkerels* bespreekt schrijver Korn. Mulder vele aspecten van dit fenomeen uitvoerig. Onze aankoop is een exemplaar van de tweede druk uit 1973. De zogenaamde 'Hollandsgänger' hebben in onze sociaaleconomische geschiedenis een opmerkelijke rol gespeeld. Mulder bespreekt ook de verschillende benamingen waarmee zij in ons land werden aangeduid. Hier volgen er enkele. Onder Hannekemaaiers verstond men Duitse grasmaaiers. Hierbij was Hanke of Hanneke waarschijnlijk afkomstig van Hanne of Hannes, waaronder een lobbes, een goeie sukkel wordt verstaan. Hierbij is een illustratie uit het boek afgedrukt. Mulder tekende drie Hannekemaaiers op weg met hun zeis over de schouder. Kiepkerels was een aanduiding

voor kooplui die met hun koopwaar in een grote gevlochten rieten mand, de kiep, op hun rug langs de deuren gingen. De meer bekende benaming voor zo'n kiep is mars en de daarmee rondtrekkende koopman werd ook wel marskramer genoemd. Denk hierbij ook aan onze zegswijze: 'Veel in zijn mars hebben'. Tenslotte noem ik nog poepen. Dit komen we ook tegen in 'lappiespoepen', de benaming die gegeven werd aan de langs de deuren trekkende Duitse handelaren in manufacturen, dus lappen stof. Het is niet helemaal zeker waar poepen vandaan komt. Sommigen menen dat het een verbastering kan zijn van Bube, wat jongen of knaap betekent en waarmee de seizoenarbeiders elkaar vaak aanspraken. Anderen denken dat poepen afkomstig kan zijn van het gelijkklinkende Duitse woord Puppen, waarmee men de ongeklede houten poppen bedoelde, die de Duitse kooplieden hier als

Hannekemaaiers op weg (Korn. Mulder)

speelgoed verkochten. Hoe het ook zij, in Hoorn hebben we zelfs een straatnaam die teruggaat op zo'n Duitser met de naam Pieter. Het is de 'Pieter de Poepsteeg', een zijstraatje van het Kleine Oost, aan de kant van de Karperkuil. In oude geschriften komen we deze steeg ook tegen onder de naam 'Pieter de Popsteeg', wat bijzonder goed aansluit op de hierboven als tweede genoemde verklaring van de naam. In 2012 is er aan het begin van de steeg een nieuw straatnaambordje aan de gevel bevestigd, maar helaas is dat er vrij kort daarna weer afgesloopt. Alleen de sporen daarvan zijn nu nog te zien. Misschien zou men 'Pieter de Popsteeg' wel laten hangen. Vervolgens vermeld ik enkele van de in deze

Hoofdtoren en
Veermanskade, Hoorn
ca. 1903

periode ontvangen schenkingen. Namens Vereniging Oud Hoorn mag ik alle gulle gevers daarvoor hartelijk bedanken. Van de in Hoorn geboren Mevrouw Nettie de Roos - Klaassen Bos uit Dongen kreeg Oud Hoorn, als cadeautje voor haar 100-jarig bestaan, het boek *Een Zwitsers leven in de tropen. De lotgevallen van kapitein Elie Ripon in dienst van de VOC (1618 – 1628)*. In 2016 verscheen deze uitgave als de door Leonard Blussé en Jaap de Moor geschreven bewerking van de Franstalige handgeschreven memoires van de uit het Zwitserse Lausanne afkomstige zeeman Elie Ripon. Dit egodocument geeft, zoals mevrouw De Roos het mooi formuleert, een interessante blik van binnenuit op het reilen en zeilen van de VOC en ook op Jan Pieterszoon Coen, voor wie Elie Ripon en zijn manschappen een enorme bewondering hadden.

De heer Harm Stumpel schonk ons een exemplaar van het in 1938 uitgegeven boek *Persoonlijkheden in het Koninkrijk der Nederlanden in woord en beeld. Nederlanders en hun werk*. Aan deze uitgave werkten onder anderen de bekende Nederlandse historici Hajo Brugmans en Nicolas Japikse, alsmede letterkundige Henricus van den Aardweg mee. Het is een naslagwerk waarin ruim zesduizend korte biografieën van toentertijd bekende en minder bekende levende Nederlanders zijn opgenomen. Hierbij zijn ook de biografieën van de leden van het Koninklijk Huis opgenomen. Het lijvige boekwerk werd ook wel kortweg 'Persoonlijkheden' genoemd. Vanwege de grote hoeveelheid fotoportretten werd het nog vaker met de bijnamen 'Smoelenboek' en 'Smoelenbijbel' aangeduid.

Begin dit jaar overleed Oud Hoorn lid en -vrijwilliger Jaap Wiggers. Uit zijn nalatenschap ontvingen wij een aantal voor de vereniging zeer bruikbare boeken. De heer Geert Koole bracht ons een flinke stapel nuttige boeken betreffende onderwerpen uit de geschiedenis van Hoorn en West-Friesland.

Een andere schenking van een groot aantal interessante boeken mocht ik ophalen bij mevrouw

A.M. Wessels thuis in Hoorn. Hiervan vermeld ik er drie. In 1966 verdwenen de laatste zeilende beroepsvisserij van de voormalige Zuiderzee. Tekenaar-schrijver Peter Dorleijn geeft in zijn in 1977 verschenen boek *Geen moed vist ook. Fragmenten uit de Zuiderzeevervisserij* een helder beeld van de visserijcultuur op en rondom de Zuiderzee in de periode 1850 - 1966. Als tweede noem ik de facsimile-herdruk uit 1992 van de oorspronkelijk in 1773 bij Jan Christiaan Sepp te Amsterdam uitgegeven *Nieuwe geographische Nederlandsche Reise- en Zak-atlas; vervattende Vier en Zeventig gekleurde [...] Kaarten van de Vereenigde Nederlanden (De VII Vereenigde Nederlandsche Provinciën)*. De atlas bevat o.a. *eene korte doch zaakelyke Beschryving van alle Steden en veele andere Plaatsen dezer Landen*. Hoorn wordt goed beschreven en komt ook verschillende keren ter sprake in de beschrijvingen van Enkhuizen, Medemblik en Alkmaar.

Het laatste boek uit deze schenking is *Een groet uit Noord-Holland*. Deze uitgave uit 1977 is een erg mooi, door J.Th. Balk samengesteld album met afbeeldingen en beschrijvingen van prentbriefkaarten uit het begin van de 20^e eeuw. De ca. 700 afgebeelde prentbriefkaarten zijn zorgvuldig gekozen uit een bijna 70.000 kaarten tellende verzameling van de Provinciale Atlas te Haarlem. Balk begint het boek met een interessante, inleidende geschiedschrijving over de prentbriefkaart en het gebruik daarvan. Hij heeft de Ansichtkaarten naar categorieën verdeeld over achttien hoofdstukken. Elk hoofdstuk begint met een verklarende tekst van de onderhavige categorie en bij elke kaart vinden we ook een korte begeleidende tekst. Als voorbeeld ziet u hierbij een afbeelding van kaart nr. 11 uit hoofdstuk 12 'Opzien en neerzien'. Het betreft een kaart met foto van ca. 1903 met daarop de Hoofdtoren van Hoorn. Het begeleidende tekstje luidt: „Het bekoorlijke houten torentje werd in 1651 op de zware verdedigingstoren bij de ingang van de haven van Hoorn geplaatst'. Ik vind het leuk u nog even te wijzen op wat we rechts van de toren kunnen zien. Achteraan in de verte zien we het voorste gebouw op het Oostereiland en iets naar voren de gevelrij van Het Hoofd. Vanaf daar verder naar rechts zien we Veermanskade nr. 1 t/m 5 en een stukje van nr. 6. Dat rijtje ziet er tegenwoordig heel anders uit! Nr. 1 is in 1905 afgebroken en nieuw opgebouwd, nr. 2 is in 1904 verbouwd. De gevelrij 3 t/m 6 is in de periode 1964 - 1970 door restauraties flink veranderd. Dit gebeurde naar het voorbeeld van twee schilderijen uit de collectie van het WFM,

waarop deze gevels zijn afgebeeld. Het ene werk is van Klaas Cloeck uit 1760 en het andere van A. van Oudewater uit 1780.

Uit handen van mevrouw Wijda de Rooij-Hilbrands uit Noordwijkerhout ontvingen wij het boek *Wijda's Wondere Wereld*, dat zij i.s.m. Mireille van Hout heeft geschreven. Wijda werd in 1946 in Hoorn geboren. Zij groeide op in huize Sonnevank aan de Koepoortsweg. In haar tot augustus 2016 lopende boek vertelt zij het verhaal van haar avontuurlijk leven.

Mevrouw Joyce Bakker van huurdersvereniging Sterflats bracht ons het boekje *Het herrijzen van de Sterflats. Ons 'kasteel achter de dijk'*. De huurders vertellen hierin het verhaal van de renovatie van de Sterflats in de wijk de Grote Waal in Hoorn. Dit veelomvattende renovatieproject speelde zich af in de periode 2009 - 2017. Aanvankelijk stonden enerzijds de huurders en anderzijds woningcorporatie Intermaris als vijanden tegenover

elkaar. Nadat Intermaris echter al vrij snel de sloopplannen had vervangen door een goed renovatieplan en er volop ruimte bleek te zijn voor serieus overleg met de huurders, trokken beide partijen gezamenlijk in goede harmonie met elkaar op. Na enkele aanloopjaren ging het echte renovatiewerk voorjaar 2012 van start en is de renovatie in vijf jaar tijd een groot succes geworden. De goede samenwerking van huurders en woningcorporatie wordt nog extra onderstreept door de steun die Intermaris de huurders verleende bij de totstandkoming van het prettig leesbare, mooi geïllustreerde boekje. De onprettige en moeizame beginperiode wordt hierin niet verzwegen en wordt gevolgd door een knappe chronologische beschrijving van het hele renovatieproces.

Tot zover het laatste nieuws over ons documentatiecentrum. Voor vragen, opmerkingen en schenkingen kunt u mij bereiken op telefoonnummer 0229-235227.

HOORN IN DE TWINTIGSTE EEUW

RITA LODDE-TOLENAAR

Het boek 'Hoorn in de twintigste eeuw' verschijnt dit jaar! Op zondag 19 november 2017 wordt tijdens onze jubileummiddag in schouwburg Het Park het boek 'Hoorn in de twintigste eeuw' gepresenteerd. Een groep enthousiaste schrijvers heeft de geschiedenis van Hoorn in de afgelopen eeuw uit het stof gehaald en uitgebreid beschreven. Heel veel onderwerpen komen aan bod zoals onderwijs, sport, volkshuisvesting, economie, gezondheidszorg, kunst en cultuur, bevolking, sociale zaken, religie, bestuur en openbare orde, de Tweede Wereldoorlog en monumentenzorg. Ook voor een ieder, die een deel van deze eeuw heeft meegemaakt, zijn er onbekende verhalen maar is er ook veel herkenning van vergeten gebeurtenissen. En dan vooral de vele – vaak onbekende – ruim 1200 foto's en illustraties. Het wordt een prachtig boek in twee delen, totaal bijna 900 pagina's lees- en kijkplezier, dat dankzij vele sponsors en subsidies voor een zeer aantrekkelijke prijs kan worden aangeboden. Voor wie wil kunnen beide delen ook in een prachtige cassette geleverd worden.

Voorinschrijving en korting

Via Oud Hoorn is het mogelijk in te schrijven en te profiteren van een korting op de verkoopprijs. Bij voorintekenen kost het boek €30,-, daarna €39,50. De betaling dient voor 10 november 2017 binnen te zijn op rekeningnummer NL 56 RABO 0329 7027 26, t.n.v. Publicatie Stichting Bas Baltus te Hoorn. Graag duidelijk vermelden: HOORN IN DE TWINTIGSTE EEUW

Het boek kan na verschijning worden opgehaald bij de Vereniging Oud Hoorn, Onder de Boompjes 22, 1621 GG Hoorn. Voor verdere vragen kunt u contact opnemen met secretaris@oud-hoorn.nl of 0229 273570.

RAMEN 37, HOEK GEDEMPTE TURFHAVEN

ANGELIQUE HENDRIKX EN PETER TACK

De werkgroep Hoorn, huizen, straten en mensen doet onderzoek naar de bouw- en bewonersgeschiedenis van bepaalde panden in Hoorn. Dit gebeurt vaak op verzoek van iemand, meestal een lid van de vereniging, die nieuwsgierig is naar de geschiedenis van zijn of haar woonhuis. De gegevens die we boven water halen proberen we in een verhaal te gieten. Op die manier wordt ook het magistrale boekwerk *Hoorn | huizen, straten, mensen* aangevuld. Dit boek

grond een tabaksspeciaalzaak met de winkeldeur op de hoek. Op de bovenverdieping is een huurwoning waarvan de ingang zich aan de Ramen bevindt. (afb. 2). Het pand is een gemeentelijk monument. Volgens de criteria van de erfgoedverordening is het 'een object dat van belang is wegens zijn schoonheid, betekenis voor de wetenschap, archeologische of cultuurhistorische waarde'. Dat is een brede definitie. Bij het onderzoek kijken we daarom niet alleen naar het gebouw, maar ook naar de omgeving.

Afb. 1a
Gevelwand Ramen 29
t/m 37

Afbeelding 1b
Gevelwand Ramen 37
/Gedempte Turfhaven
36 t/m 30

biedt een overzicht van ruim 2500 panden, tussen 1901 en 1982, en is nog altijd hét uitgangspunt voor veel onderzoek. Een bijzonder element in het boek zijn de tekeningen van de gevelwanden die in de oorlogsjaren door bouwkundigen en architecten zijn gemaakt. Hierdoor konden zij zich aan de door Duitsers verplichte Arbeitseinsatz onttrekken. De afbeeldingen 1a en 1b zijn voorbeelden van zo'n geveltekening. Het hoekpand Ramen 37/Gedempte Turfhaven, het onderwerp van dit artikel, is op beide tekeningen te zien.

In het betreffende pand bevindt zich op de begane

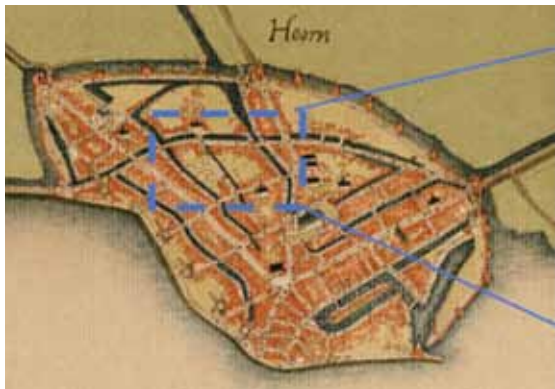
Afb. 2
Ramen 37 hoek
Gedempte Turfhaven
Links: huidige situatie.
Rechts: perspectief
aanzicht in de jaren
'40-'45

De omgeving: De Ramen

De straatnaam 'Ramen' verwijst naar de lakennijverheid. Laken werd met garen van schapenwol geweven tot lappen van 20 tot 30 meter lang en 2 tot 3 meter breed. Deze lappen werden vervolgens 'gevold'. Dagenlang stampten 'volders' in grote kuipen met blote voeten op het weefsel, ondergedompeld in vettige klei, water en urine. Smerig werk dus. Na het vollen was grondig uitspoelen dan ook nodig. In Hoorn gebeurde dat in de Vollerswaal. Na het spoelen werd het laken op grote houten stellages, ramen, opgespannen en opgerekt.

Op de kaart van Van Deventer uit circa 1560 (afb. 3) is een groot onbebouwd terrein te zien, omsloten door het Nieuwe Noord, de huidige Gedempte Turfhaven, de Gouw en de Nieuwsteeg. Dwars daaroverheen zien we de huidige Ramen met de toenmalige Ramensloot. Het was een rondom afgesloten gebied (de Duinsteeg bestond nog niet) met aan de zijde tegenover de Kruisstraat een toegangspoort. Aan deze poort hing de 'raamklok' die tegen de avond de sluiting aankondigde. 'Ramen' bestonden uit verticale palen verbonden door balken voorzien van haken waarover het laken strak gespannen kon worden. Afbeelding 4 geeft een indruk van de raamvelden in Den Haag. In 1579 werd de Raamsloot 'verdiept en verwijd'; in 1596 wordt hij gedempt en de ontstane straat met

Afb. 3
 Links: plattegrond van Van Deventer (ca. 1560)
 Rechts: ingezoomd op de open ruimte ter weerszijden van de tegenwoordige Ramen met de nog open Ramensloot

vroegere vestinggracht was daardoor binnen de stad komen te liggen en ging Nieuwe Turfhaven heten. Dit ter onderscheid van de al bestaande Turfhaven, die volgens Velius achter de Oude Doelen lag, waar nu de Gedempte Appelhaven is. Op de kadasterkaart van 1823 (afb. 6) zien we trouwens iets andere namen: Oude Turfhaven en Kleine Turfhaven, respectievelijk ten westen en ten oosten van de Ramen. Die benamingen hebben uiteraard te maken met de turfschepen die er aanlegden en de turfhandel die eromheen ontstond. Het perceel Ramen 37 heeft kadasternummer 625 (sectie B) en dat is nog steeds het geval. Dat wijst erop dat er in afgelopen tweehonderd jaar geen enkele kadastrale wijziging heeft plaatsgevonden, wat een betrekkelijke zeldzaamheid is in de binnenstad. Blijkens die zelfde kaart werd de Turfhaven overspannen door een tamelijk kort en smal bruggetje tussen twee landhoofden. Een halve eeuw later was dat een, eveneens smalle, ijzeren draaibrug (afb. 7 en 8). In 1878 is besloten tot gedeeltelijke demping van de Turfhaven. Die is in 1884 voltooid (afb. 9). Hoe drastisch het stadsbeeld daardoor veranderde, is te zien op afbeelding 10.

lindebomen beplant.

Aan de Ramen is, op de achtergelegen terreinen en in de verschillende stegen een concentratie geweest van diverse schuilkerken. Het Arminiaanse glop (Remonstranten) en Tempelsteeg (Doopsgezinden) verwijzen daar nog naar. Tegenwoordig staan aan de Ramen nog de Lutherse kerk uit 1769 en de voormalige Doopsgezinde kerk uit 1865, nu het winkelpand van Action.

In de negentiende eeuw bevindt zich op de Ramen een plantsoentje dat in de volksmond het 'Van Dedempark' werd genoemd naar het monument voor baron mr. W.K. van Dedem, van 1875 - 1891 burgemeester van Hoorn. In 1972 is het monument verplaatst naar de Van Dedemstraat, tegenwoordig staat het in het plantsoen tussen de Noorderstraat en het station. Op een bijzondere foto uit 1898 is het monument van bovenaf te zien (afb. 5). De Ramen is dan versierd en er wordt voluit gevlagd ter gelegenheid van de inhuldiging van koningin Wilhelmina.

De omgeving: (Gedempte) Turfhaven

Vóór 1508 was de Turfhaven een vestinggracht tussen het einde van de Peperstraat (bij de huidige Vollerswaal) en het Smerighorn (het huidige Breed). Op de kaart van Van Deventer (afb. 3) zien we dat de stad omstreeks 1560 al in noordelijke richting is uitgebreid tot aan de huidige Draafsingel. De

Afb. 4
 Detail plattegrond 's-Gravenhage, Jacques de Gheyn (1598)
 Linksonder de raamvelden Rechterzijkant de (doodlopende) Voldersgracht

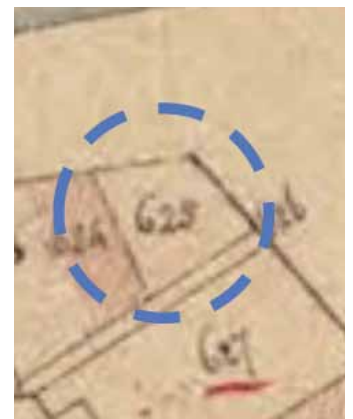

Afb. 5
Ramen, vlagvertoon en straatversiering ter gelegenheid van de inhuldiging van koningin Wilhelmina (1898) Achteraan de Doopsgezinde Kerk, nog met toren

Afb. 6
Uitsnede kadasterkaart Hoorn (1823) Sectie B; Turfhaven nog water; Ramensloot gedempt Rechts: ingezoomd op pand Ramen/ Turfhaven, kadaster-nummer (B)-625

Het pand Ramen 37

Het huidige pand dateert van 1873, blijktens een bescheiden eerste steentje, rechts naast de ingang, gelegd op 24 januari van dat jaar door 'K. Masten-

broek, oud 12 jaar', waarschijnlijk zoon of dochter van eigenaar Jacob Mastenbroek (afb. 11). Zo op het eerste gezicht lijkt Ramen 37 een gewoon hoekpand waar je meerdere malen aan voorbij gaat zonder dat het je echt opvalt. Maar als je wat beter gaat kijken, blijkt het toch een bijzonder bouwwerk te zijn. Er is door de ontwerper duidelijk veel aandacht besteed aan de details. Het pand is opgebouwd in twee bakstenen bouwlagen met aan de onderzijde een plint van natuursteen.

Bijzonder is dat de ontmoeting van de twee gevels op de hoek is afgerond, waarbij de afronding ten opzichte van de gevels naar binnen springt. De ronde vorm is doorgezet in de deurpartij van de winkel naar het kozijn en het raam op de eerste etage tot in de kroonlijst. De ontwerper is dus heel consequent geweest ondanks de complexe uitvoering die daarvan het gevolg is. De vensters hebben ronde ontlastingsbogen. In de gevel aan de Ramen bevindt zich naast het venster op de eerste etage een verdiept gemetseld muurvlak in de vorm van een venster. Onder dit 'gemetselde raam' is zelfs een 'vensterbank' aangebracht. Praktisch gezien heeft dit venster geen nut en het lijkt dan ook puur voor de symmetrie te zijn toegevoegd. Ook hieruit blijkt een consequente aanpak. Het dak is met Hollandse pan gedekt. Zowel aan de kant van de Ramen als aan de Gedempte Turfhaven is – in latere jaren – een eenvoudige dakkapel aangebracht. Al met al een aantal bijzondere details aan dit op het eerste gezicht onopvallende pand.

Eigenaren en bewoners

De vroegste vermelding van bebouwing op deze plaats stamt uit 1685, blijktens onderzoek van Petra van Diemen. Ene Jannetje Claas was toen eigenaresse en bewoonster. In 1703 woont de kleermaker Claas Pieterszn. er en in 1730 wordt Pieter Klink als bewoner genoemd. Tussen 1776 en 1780 woont

Afb. 7
Ijzeren draaibrug over de Turfhaven, tussen Dal en Ramen, gezien richting het Breed (1878) Geheel links: Ramen 37

Adriaan Hermansz. Anspag er, weduwnaar van Antje Jans Molenwerff. Na zijn overlijden in 1781 maakt notaris Schuurman de inventaris op. Daaruit blijkt dat hij behalve enig bezit ook een schuld had bij zijn dochter Bregje en schoonzoon Philip Knap. Sinds augustus 1777 woonde hij bij hen in tegen betaling van '50 stuyvers kostgeld per week'. Dat had hij kennelijk grotendeels niet betaald en zo had hij bij zijn overlijden een schuld van '522 guldens

Afb. 9
Demping Turfhaven in volle gang (ca. 1882), gezien richting Hotel De Doelen. Op de bodem wordt een overluisde watergang aangelegd Ramen 37 in het midden van de gevelwand rechts (pijl)

en thien stuyvers'. Uit de inventaris is verder op te maken dat hij naast wat contanten ook enig zilverwerk bezat zoals een zilveren 'zakhorlogie' en een paar zilveren 'schoen- en kuytgespen'. In zijn kledingkast vinden we onder andere 'drie manshembden, drie halfhembden, een gecouleurde rok, camizool en broek, twee paar schoenen, een paar muylen en vier paar kousen in soort'. Zelfs kledingstukken die in de was zitten worden vermeld, waaronder een 'slaapmuts' (afb. 12).

Afb. 8
Inkijk in de Ramen met plantsoen in het midden, gezien vanaf het Dal, over het water van de Turfmarkt (1878) Rechts: Het pand Ramen 37, toen pas vijf jaar oud; links: een deel van de ijzeren draaibrug

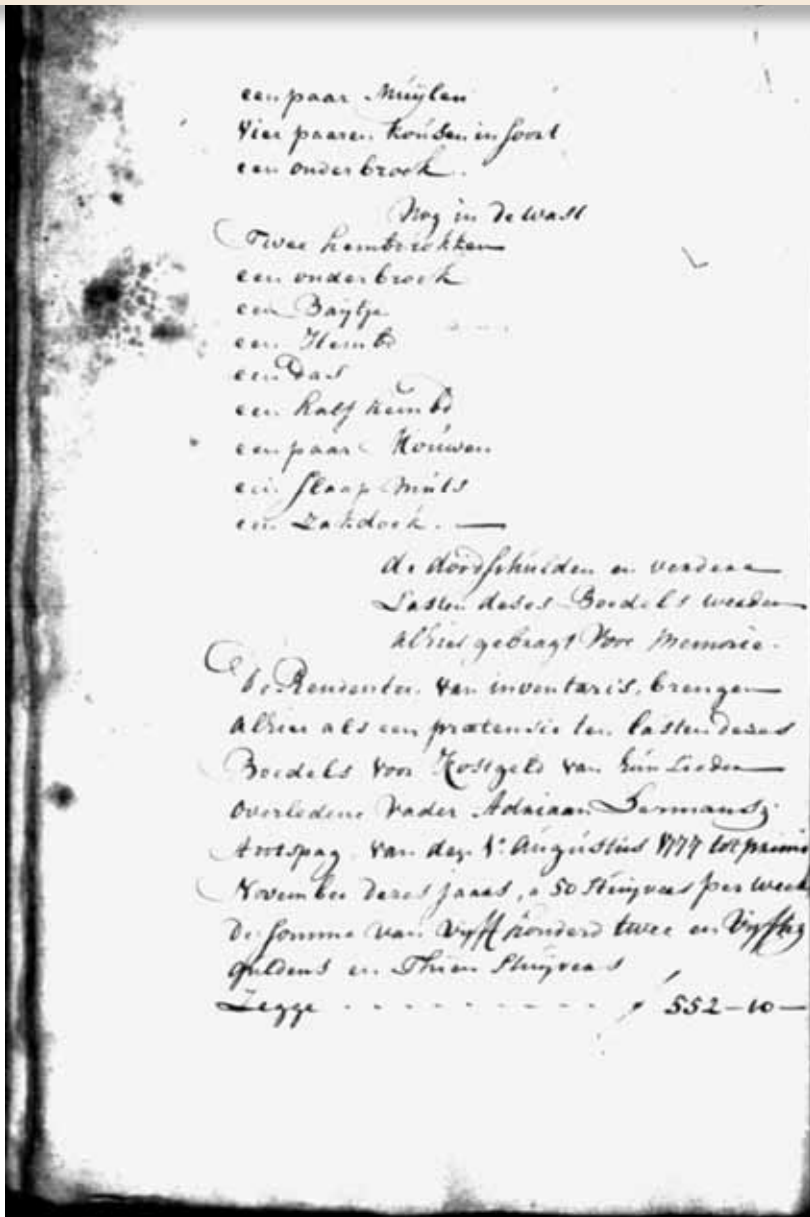
De lijst met eigenaren en/of bewoners is ook na Adriaan Hermansz. Anspag verder te volgen, met heel uiteenlopende beroepen, zoals Jan Jansz Kleijpoel, mandenmaker, Jan Veen, blikslager,

Afb. 10
Turfhaven kort na de demping; rechts de oude bomen op het Dal; links de nog jong aangeplante bomen. Links: Ramen 37; boven de deur staat, bovenaan, 'HELM CACAO'

Afb. 11
Ramen 37, eerste steen, gelegd 24 januari 1873 door K. Mastenbroek, oud 12 jaar

Afb.12
 Blad 4 van de inventaris door notaris Schuurman
 Bovenin de opsomming van kleding die 'Nog in de Wast'
 is aangetroffen; daaronder de toelichting op de schuld
 van 552 gulden en 10 stuivers

Jacob Mastenbroek, koopman, Johannes Kruisman, varkenslager, Jac. Klein, grossier in suikerwerken, Jacob Mes, goud- en zilversmid en Johannes Kunst, bakkersknecht.

Tegenwoordig is het pand vooral herkenbaar als tabaksspeciaalzaak 'Egbert Broers'. Volgens de Hoornse telefoon- en adresboeken is er een reeks tabakswinkeliers aan voorafgegaan: Joh. J. Kunst, M.J. Landsman, Otten en Egbert Broers. Op dit

Afb. 13
 Sandra Deen-Sijm in tabakszaak Egbert Broers

moment is de zaak mede-eigendom van Sandra Deen-Sijm (afb. 13). Naast rookwaar worden er ook kranten en Ansichtkaarten verkocht en kan men er deelnemen aan diverse kansspelen. Leuk om te weten is dat er al diverse grote geldprijzen zijn gewonnen, zo is er in juli van dit jaar €100.000 gewonnen op een Staatslot, iets wat drie keer eerder ook al het geval was. Ook in de Lotto is een keer €100.000 uitgekeerd en twee keer mocht een auto weggegeven worden. Dat het rookgenot serieus wordt gepromoot, blijkt uit de sigarenproeverijen die worden georganiseerd aan boord van het zeilschip 'Egberdina' dat deel uitmaakt van het varend erfgoed in de haven van Hoorn.

Bronnen

De onderdelen *het pand en eigenaren en bewoners* in dit artikel zijn mede tot stand gekomen door eerder onderzoek van Petra van Diemen, destijds werkzaam bij het bureau Erfgoed van de gemeente. Verder danken we Arie Boezaard, Leo Hooegeven en Egbert Ottens voor hun adviezen.

Meer informatie over de werkgroep en wat deze voor u kan betekenen, vindt u op de website onder >Werkgroepen > Documentatie > Hoorn, huizen, straten, mensen.

Overige geraadpleegde bronnen

- Toen Hoorn nog Oud-Hoorn was. Edecea, 1980
- Hoorn | huizen, straten, mensen. Vereniging Oud Hoorn, Stichting Stadsherstel Hoorn i.s.m. gemeente Hoorn, 1982
- Hoorns Documentatiesysteem (HDS). Studie Ramen 37 door Petra van Diemen, ca. 1992
- Theodorus Velius, Kroniek van Hoorn, band 2. Publicatiestichting Bas Baltus, 2007
- Museum het Leids Wevershuis (website) – Leidse textielnijverheid – geschiedenis in vogelvlucht, 2007
- Stegen en gloppen in de binnenstad van Hoorn. Publicatiestichting Bas Baltus, 2012
- Den Haag zoals het was (website) – Haagse lakennijverheid, 2015
- Beeldbanken van Westfries Archief en Vereniging Oud Hoorn

'AVONTUREN' IN HOORN IN DE VIJFTIGER JAREN (6)

JAN DE VRIES

Mijn episch centrum lag in het eerste hofje, van nummer 25 tot en met 55 aan de 'Veenenlaan' (nog met twee ee's). Na de oorlog werd de betonnen 'rollaag', zoals wij hem noemden, gesloopt en werd er een ovaal grasveld met een lang smal rozenperk in het hofje aangelegd. Daar omheen de bestrating met langs de huizen nog een trottoir. Speelruimte te over dus! Bovendien was de lange Veenenlaan al geasfalteerd en nog vrijwel autoloos. We hebben wel hoepelwedstrijden gehouden van het eind van de laan tot aan de Draafsingel. Dat kon gemakkelijk over de volle breedte van de weg, want je kwam geen verkeer tegen! Voetballen, vaak paaltjesvoetbal, kon ook overal. Vaak met een tennisbal die we bij de tennisbanen aan het eind van de laan in de struiken 'vonden'. Als je met z'n tweeën was, gingen we op de rand van de trottoirs tegenover elkaar staan en probeerden dan de bal op de trottoirband te werpen zodat het voor de tegenstander moeilijk werd om te vangen.

Maar meestal waren we met veel kinderen en was het hofje ook heel geschikt voor trefbal: de bal kon nooit ver weg rollen. Overloperij en verstoppertje werden ook veel gespeeld, evenals touwtje springen met een heel groot touw. Misschien stond er altijd wel ergens in het hofje een hinkelbaan gekrijt. Op onze jongensfietsen kon je heerlijk racen om het grasveld heen. Niemand kon zo lekker slippen in de bocht als Nico Baas. Maar wat wil je ook; nazaat van Ouke Baas, de Speedwaykampioen van Nederland! Later heb ik die nog wel eens gezien bij de races in het Olympisch Stadion toen ik daar met Nico ging kijken.

En wat deden we 's winters? Vaak hetzelfde. Maar als er sneeuw lag, kon je op het gras geweldige sneeuwballen rollen. Daar bouwden we dan weer grote bergen van die we daarna uitholden tot echte iglo's. En we maakten heel lange glijbanen; ruimte genoeg voor wandelaars en fietsers om er veilig omheen te gaan. Maar meestal trokken we bij vorst naar de Draafsingel. Tussen de Oosterpoort en de Veliusbrug (wij zeiden 'Velisebrug'), lag voor ons 'de eerste Vest'. Daar was de ijsbaan van de Hoornse ijsclub. De buitenbaan was voor de hardrijders en de binnenbaan voor de kunstrijders. Die laatste zwierden, meestal paarsgewijs, hun rondjes op houten blokschaatsen. De banen waren afgezet met houten beunen in de kleuren groen en oranje. Daartussen lagen sneeuwruigen, opgeworpen door de 'sneeuwschuivers', vaak vrijwilligers van de club, maar ook wel klussers die uit waren op een

fooitje. 's Avonds was alles verlicht en was het er zeer druk. En langs de rand van de weg stonden ook heel veel toeschouwers die een mooi overzicht hadden over de lager gelegen ijsvloer. En natuurlijk klonk er de bijpassende muziek uit luidsprekers.

Uiteraard waren er ook schaatswedstrijden. Kortebaantje! (Langebaan op de Grashaven). De winnaars kwamen vaak uit de havenbuurt. Volgens mijn buurman Giel, schaatste Henk Wormsbecher in een lange onderbroek. De voorganger van het trainingspak?

Overigens kon je ook heerlijk schaatsen op de tweede Vest. Het was de enige kans om ooit op het eilandje te komen dat er midden in ligt. En daar omheen kon je heerlijk 'pootje over' oefenen. Er tegenover, op Draafsingel 51, woonde de schaatsenslijper Van Petegem. Even voorbij de Eikstraat kon je de Vest

rechtsaf verlaten via een onderdoorgang onder de Draafsingel. Vandaar schaatsten we over de sloot langs drukkerij Stumpel tot aan de vijver van het Wilhelminapark. Daar konden we genoeg stokken vinden om er te ijshockeyen. Elke ochtend gingen we kijken als het wak tegenover de Veenenlaan werd opengehakt om te zien hoe dik het ijs was en hoeveel er 's nachts was bijgekomen. En als de vorst ons verliet, kwam natuurlijk de spannende tijd van het 'schotsie trappen'. Ik heb in een eerdere aflevering al eens verteld hoe we door een politieagent hiervoor werden 'opgebracht' naar het bureau aan de Kaasmarkt. Eén keer zijn we onder de Koepoortsbrug door gegaan; levensgevaarlijk omdat er een knik in zit die onoverzichtelijk is. Ik heb ook al eens eerder verteld hoe wij later als leerlingen van de Aloysiusmulo de helling van de besneeuwde Vest gebruikten om op onze hurken naar beneden te glijden het ijs op. Intussen natuurlijk stoeien met elkaar, waardoor ik ooit op mijn rug beneden aankwam en precies met mijn stuitje op een paaltje van de schoeiing landde.

In de zomer was de Draafsingel een spectaculair onderdeel in het parcours van de Ronde van Hoorn. De wielrenners konden flink vaart maken op de afdaling van de 'klucht' bij de Oosterpoort. Beroemde namen uit die tijd waren Tarzan van Breenen uit Alkmaar en onze Hoornse helden

Sneeuwpret in het Rooie dorp. Eind jaren veertig, begin jaren vijftig. Op de foto de kinderen van de families Evers en Volten. De markante schoorstenen zijn dan al verdwenen. Tijdens de renovatie in de jaren vijftig verdwenen ook de fraaie dakkapellen

Sloot langs Stumpel.
Voor de opmerkelijke
lezer: deze foto hangt
op de muur achter Jan
Bouwens, de opa van
Hans Bouwens, blz. 111

'Siempie' Appel en Bertus Fok.

In die tijd werd het kermisvuurwerk nog niet afgestoken vanaf het Hoornse Hop, maar op de Hoge Vest naast de Oosterpoort. Het vele publiek keek toe vanaf de Draafsingel. Ook mijn eerste vriendinnetje en ik stonden naast elkaar tussen de vele mensen in het donker toe te kijken. Ineens vonden onze handen elkaar voor het eerst. Dat gaf me een enorme schok en ik had het gevoel dat ik met de vuurpijlen mee omhoog schoot! Onvergetelijke sensatie... Wel leuk dat ze het nu in de Achterhoek leest.

Maar de Vest had nog een functie. Mijn broer Gerard zat met een wrat op zijn hand. Hij had een heilig geloof in de oplossing die iemand hem vertelde. Hij vroeg onze moeder een ongeschilde aardappel, sneed die door midden, wreef de wrat in met aardappelsap en bond vervolgens met een touwtje de aardappelhelften op elkaar. Toen kwam het spannendste. In optocht liepen we naar de Vest. Gerard nam een aanloop en gooide de aardappel over het water op de andere oever; dat moest... Een week later was de wrat verdwenen!

Grashaven met
schaatsers

Nog een laatste herinnering aan de Vest. Er was altijd de voliëre en in het water zwommen zwanen en eenden. Voor die laatste werden broedkorven en -huisjes geplaatst door de gemeente in de persoon van 'Peukie Snel', de parkwachter. De vlet waarmee dat gebeurde lag in de kolk, het watertje waarin de Vest voorbij de Oosterpoort bij het gemaaltje eindigde. De oever was daar niet groen van gras, maar van de brandnetels. Toch kon je via een paadje bij de boot komen. Dat deden we niet vaak, want Peukie was een gevreesd man. Ooit heb ik veilig vanaf de Oosterpoortbrug gezien hoe een jongen door hem uit de boot werd gevestigd en voor straf in zijn korte broek en met korte mouwen in de brandnetels werd gedeponereerd. Zo ging dat in die tijd.

Vanaf dezelfde brug hebben we ooit vol bewondering gekeken naar baggerwerkzaamheden.

Die werden uitgevoerd met behulp van de twee stoere paarden van de 'odeurwagen', de kar waarin de tonnen werden geleegd van de huizen die nog geen riolering hadden. Er was een kabel gespannen over het water en daaraan was de kiepinstallatie bevestigd waarmee de bagger werd opgescheept en langs de kabel naar de kant werd getrokken. Loodzwaar. En de paarden leverden de trekkkracht. Die spanden zich tot het uiterste in: er kwamen echt stoomwolken uit hun neusgaten!

Andere wolken konden we opsnuiven op het schapenveldje, het enorme ovale grasveld waarop nu de bijvelden van Hollandia liggen. Daar werden soms grasbaanraces gehouden; een heel spektakel. Er werden zelfs tijdelijke tribunes voor getimmerd. Ik ben er ooit met mijn vader en twee ooms geweest. We zochten een plaatsje boven op een van de tribunes. We zaten nog maar net toen pa ineens het timmerwerk inspecteerde en ons beval naar beneden te gaan. Even later stortte het hele bouwwerk in. Grote consternatie en ook gewonden. Van de race weet ik verder niets meer.

De eerste auto op de Veenenlaan was van Jaap Ott, de winkelier die na de oorlog de zaak van de geëmigreerde familie Steltenpool op nummer 36 had overgenomen. Het was een Chevrolet, model 'hoge hoed' met een interieur als van een koets. Jaap parkeerde zijn trotse bezit veilig achter de lantaarnpaal die tussen het hofje en de Veenenlaan stond. En in die tijd van touwtjes uit de brievenbus stond hij daar niet op slot. We stonden hem op een middag met z'n allen te bewonderen, om de beurt op de treeplank. Ineens deed Nico Baas het achterportier open en ging brutaal op de achterbank zitten. Buurmeisje Lenie Evers bedacht zich geen moment en kroop naast hem: een historisch ogenblik, want inmiddels zijn ze 57 jaar getrouwd!

WAT KUNNEN WE VAN ELKAAR LEREN?

EGBERT OTTENS

Dat was het thema van het symposium van Vereniging Oud Hoorn op 17 juni jl. in de Oosterkerk, één van de activiteiten georganiseerd ter gelegenheid van het eeuwfeest. Zusterverenigingen waren uitgenodigd. Vooraf was gevraagd om hun beste of succesproject met ons te delen. De tien meest in het oog springende projecten werden in een symposiumbundel gepubliceerd. Vijf projecten werden tijdens het symposium gepresenteerd. De Hoornse organist Edwin Hinfelaar verzorgde de muzikale omlijsting op het monumentale Bätz-orgel, gebouwd in 1673 door Johann Hartmann Bätz. Hij speelde onder andere werken van de zeventiende eeuwse componist Jan Pietersz. Sweelinck en de twintigste eeuwse Cor Kee.

Wie óók van het verleden geniet, leeft dubbel!

Even na tien uur heette dagvoorzitter Ad Geerdink de ruim 150 symposiumdeelnemers – in het bijzonder gedeputeerde Jack van der Hoek, locoburgemeester Judith de Jong en prof. Kees Ribbens – welkom in de goed gevulde 'huiskamer' van Hoorn, waar het zou gaan over verleden en toekomst van de historische verenigingen. Geerdink wees met een mooi citaat van de Romeinse keizer Hadrianus 'Wie óók van het verleden geniet, leeft dubbel', op de schoonheid van de Oosterkerk, die nog geen halve eeuw geleden bijna gesloopt was en op het onlangs in het koor van de kerk geplaatste raam *Ode aan Hoorns maritiem verleden*. De steeds sneller opeenvolgende veranderingen in de samenleving zouden volgens hem wellicht een verklaring kunnen zijn voor de toenemende belangstelling voor de historische verenigingen. De grote uitdaging voor die verenigingen is om aansluiting te blijven houden met de achterban, en daarbij vooral jongere generaties aan te spreken, onder andere door gebruikmaking van de nieuwe mogelijkheden die de technologie biedt. Een tweede centrale vraag voor deze dag is, aldus Geerdink: wat zijn de kansen en mogelijkheden tot nauwere samenwerking tussen de historische verenigingen?

Veerle en Minthe, onze jongste jeugdleden!

Loco-burgemeester Judith de Jong, die onder meer de portefeuilles erfgoed en cultuur beheert, kreeg vervolgens het woord. Na een hartelijke felicitatie voor de jubilerende vereniging, schetste zij kort de erfgoedrijksdom van Hoorn met meer dan 800 rijks- en gemeentelijke monumenten, 1100 beeldbepalende panden en ca 400 monumentale

bomen. Daarnaast kent de gemeente Hoorn niet één historische vereniging, maar zelfs drie. Ook de in 1979 bij Hoorn gevoegde gemeenten Zwaag en Blokker hebben hun eigen actieve verenigingen op dit terrein. De Jong noemde 'Oud Hoorn een sprekend voorbeeld van een bloeiende en betekenisvolle historische vereniging. Ik zou haast willen zeggen dat Oud Hoorn van doorslaggevende betekenis is geweest voor de wijze waarop de stad Hoorn in de afgelopen 100 jaar tegen haar erfgoed heeft aangekeken. En dat niet alleen, Oud Hoorn is ook van doorslaggevende betekenis geweest voor de manier waarop wij vandaag de dag van ons erfgoed kunnen genieten en het verhaal van Hoorn kunnen uitdragen aan inwoners en bezoekers. Steeds meer komen we erachter dat ons erfgoed en onze monumenten niet alleen onze identiteit als stad bepalen, maar ook van grote betekenis zijn voor ons verblijfsklimaat, onze economische aantrekkelijkheid en het toerisme. Reden voor dit stadsbestuur om erfgoed en monumenten te koppelen aan stadspromotie en hier een topprioriteit van te maken.' Dat het wel eens anders was geweest, besefte De Jong ook. Al bij de oprichting van Oud Hoorn zag de toenmalige burgemeester al te grote bemoeienis van de vereniging niet zitten. En ook een latere burgervader vond Oud Hoorn soms maar een lastige schoonmoeder. Voor het 600-jarig bestaan van de stad werd Oud Hoorn niet eens officieel uitgenodigd. Navraag leerde De Jong dat 'dit niet op een vergissing berustte.' Volgens De Jong is de huidige, innige wijze van samenwerking tussen ambtenaren en vereniging redelijk uniek in ons land. Kritiek op gemeentelijke plannen en voornemens wordt daarbij indien nodig niet geschuwd. In het kader van de actie van Oud Hoorn, toch al de grootste vereniging in onze stad, om in 2017 de grens van 2.017 leden te overschrijden, meldde een trotse wethouder De Jong twee nieuwe jeugdleden aan: haar een jaar oude tweelingdochters Veerle en Minthe. De uitdaging is om 'niet alleen het verleden te behouden, maar ook aandacht te schenken voor nieuwe ontwikkelingen.' Met een citaat van de oprichter van Oud Hoorn Johan Christiaan Kerkmeijer besloot ze haar speech: 'Het oude moet ons leren. Op de schouders van het oude moet het nieuwe staan.'

Hoeders van de lokale geschiedenis

Gedeputeerde Jack van der Hoek dook, nadat hij Oud Hoorn namens Gedeputeerde Staten had gefeliciteerd, ver terug in de geschiedenis van

de jubilerende vereniging. Honderd jaar geleden trok de oprichting van de vereniging nationaal de aandacht. Tal van kranten, ook lokale zelfs in andere provincies, maakten er melding van. De statuten werden gepubliceerd wat gelet op het papiertekort en de hoge papierprijs in dat tijdsgewricht uniek genoemd kan worden. Van der Hoek onderstreepte het belang van de historische verenigingen in deze tijd. Zij leveren met hun kennis en inzet een belangrijke bijdrage aan de economie, het toerisme en gebiedsontwikkeling. Een belangrijk element dat door de verenigingen wordt ingebracht is identiteit.

Symposium Oud Hoorn,
Oosterkerk

Van der Hoek memoreerde de opmerking van, toen nog, prinses Maxima bij de presentatie van het WRR-rapport 'Identificatie met Nederland', dat dé Nederlander niet bestaat. Te lang heeft de provincie geprobeerd zonder aandacht voor de veelzijdigheid van de provincie en de eigenheid van de regio's een algemeen beleid te voeren bij het bevorderen van bijvoorbeeld het toerisme. Onderzoek heeft inmiddels uitgewezen dat Noord-Hollanders van alle Nederlandse provincies de minste affiniteit met hun provincie hebben. Met de verschillende regio's daarentegen, die een eigen karakter hebben, hebben de bewoners wel een duidelijke binding. Daar zet de provincie de komende jaren op in, onder meer door de ontwikkeling van regionale beeldverhalen, mede op basis van het verleden. In expertsessies op het gebied van monumenten, architectuur, landschap enzovoorts wordt de kennis van de historische verenigingen meegenomen. Gemeenten doen al veel op dit terrein, zoals uit de bijdrage van wethouder De Jong bleek. Maar het kan volgens Van der Hoek beter. Historische verenigingen moeten serieuzer worden genomen. Ze zijn meer dan een luis in de pels. Er is nauwelijks een plek denkbaar waar zoveel lokale en

regionale kennis samen komt. Zij zijn de hoeders van de lokale geschiedenis. De verzamelde kennis in de jaarboeken en andere publicaties moeten duidelijker over het voetlicht worden gebracht. Met de nieuwe Omgevingswet veranderen zaken. Er moeten bijvoorbeeld Omgevingsvisies worden geschreven. Daar is de lokale kennis over een buurt, een plek, een gebouw van eminent belang. Kennis die vaak niet in de overheidsorganisatie aanwezig is. Een professionaliseringsslag is daarbij noodzakelijk. Een belangrijke uitdaging voor de historische verenigingen in de naaste toekomst. De geschiedenis van een eeuw Oud Hoorn onderstreept het belang van de historische vereniging. Zonder Oud Hoorn was er veel, dat nu als uiterst waardevol wordt ervaren, verdwenen. Meer samenwerking is een must. Dat toont Oud Hoorn met de aanzet die het vandaag geeft aan.

Betekenis van de historische vereniging

In een doorwrocht betoog – hoewel door hemzelf geen alomvattende analyse genoemd – ging professor Kees Ribbens, hoogleraar geschiedenis aan de Erasmusuniversiteit en verbonden aan het NIOD, in op de betekenis van de historische verenigingen nu en in de toekomst. Op de vraag of deze na een eeuw over hun uiterste houdbaarheidsdatum heen waren, antwoordde Ribbens met een volmondig nee. Hij zag zelfs een duidelijke overeenkomst tussen de opkomst van de verenigingen als Oud Hoorn aan het begin van de vorige eeuw, en de huidige tijd. Toen werd het land grondig gemoderniseerd en was het niet vanzelfsprekend dat erfgoed behouden bleef. En ook nu moeten erfgoedbeschermers nog vaak in de bres springen voor behoud ervan. In een drukbevolkt land als Nederland moet bij nieuwe stedelijke ontwikkelingen voortdurend een afweging worden gemaakt met het belang van ons erfgoed.

Ribbens onderscheidde drie betekenissen bij het behoud van erfgoed: een sociaal-psychologische, een toeristisch-economische en een cognitief-historische. Bij het eerste gaat het om de eigen identiteit van een stad of dorp en om het welbevinden van de inwoners in een voor hen vertrouwde en dierbare omgeving. Bij het tweede aspect om aantrekkelijkheid voor bezoek van 'vreemdelingen' en hun financiële bijdrage aan de instandhouding van musea, horeca, etc. In de derde situatie biedt het ons telkens weer de mogelijkheid om door het bevragen van onze geschiedenis onze kennis te vergroten en onze hedendaagse nieuwsgierigheid

te bevredigen, ook als dat om minder welgevallige onderwerpen gaat, zoals in Hoorn de discussie rond Jan Pietersz. Coen of de collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog. Vervolgens wees Ribbens op de poging tot oprichting van een nationaal historisch museum dat mislukte. De nationale canon van de Nederlandse geschiedenis daarentegen werd wel succes. Vooral omdat dit voorbeeld werd gevolgd door talloze initiatieven, op lokaal niveau en voor specifieke thema's. Waar het succes van de lokale projecten vooral van culturele aard is, sneefde het nationale museum omdat daar een tot mislukken gedoemd politiek monsterverbond aan ten grondslag lag.

Vier aspecten

Wat leert het ons?, vervolgde Ribbens. Daarop vroeg hij aandacht voor vier aspecten:

Er bestaat, in de eerste plaats, ook buiten de historische verenigingen om, maatschappelijke belangstelling voor de onderwerpen die de verenigingen als hun kerntaak zien, maar die belangstelling is meestal latent. Maatschappelijke ontwikkelingen, zoals de individualisering en het verenigingsleven dat in deze tijd op zijn retour lijkt, vragen om aanpassing in aanpak en werkwijze. Betaald lidmaatschap, dat soms een hoge drempel opwerpt, kan worden gecombineerd met een betrokkenheid light, bijvoorbeeld door middel van een gratis e-mailnieuwsbrief en het beschikbaar stellen van digitale informatie.

Ten tweede worden verenigingen nog teveel geassocieerd met een verenigingsorgaan – tijdschrift of jaarboek – en lezingen en exposities. Dat imago moet veranderen, ook omdat het vaak niet klopt. Tekst alleen is niet meer voldoende, beeldcultuur wint aan belang. Mensen willen het verleden ook zintuigelijk ervaren, zoals bijv. het experiment van het Westfries Museum met virtual reality.

In de derde plaats adviseerde Ribbens de verenigingen, zonder daarbij de eigenheid van de vereniging uit het oog te verliezen, nauw samen te werken met professionele instellingen op het terrein van erfgoed: bibliotheken, musea, archieven, erfgoedconsulenten van provincie en gemeenten, en met de VVV en andere toeristisch-culturele organisaties. Door samen te werken kan het publieksbereik worden vergroot en kunnen de lasten worden gedeeld. Door het gezamenlijk presenteren van lokale historische informatie op bijvoorbeeld Wikipedia, is ook een groter bereik te behalen.

Tot slot wees Ribbens op het feit dat de meeste

verenigingen erg op zichzelf zijn gericht. Bovendien mist er een overkoepelende infrastructuur voor historische verenigingen, waar zij voor advies en raad op terug kunnen vallen. Elke vereniging is op zichzelf aangewezen terwijl van elkaars kennis en kunde gebruik gemaakt kan worden. Op landelijk niveau ontbreekt elk inzicht in het aantal historische verenigingen – schattingen noemen meer dan duizend – en hoeveel leden ze tellen, of er groei is of krimp? Hoe kunnen verenigingen op politiek of maatschappelijk gevoelige zaken inspelen, actuele en die uit het verleden. Hoe kunnen ze potentiële

Symposium Oud Hoorn,
Oosterkerk

doelgroepen aanspreken? Overigens weten ook verenigingen vaak zelf niet wat hun leden van de vereniging verwachten. Zien die tekortkomingen of verbeterpunten?

Een periodieke uitwisseling van vragen waar men mee wordt geconfronteerd en ideeën, waar Oud Hoorn met dit symposium een voorzet voor gegeven heeft, tussen historische verenigingen en professionals in de historische en culturele sector, kan zowel de inhoudelijke expertise versterken als de manieren waarop die kennis wordt gedeeld. In die uitwisseling van ervaringen valt veel te leren en te halen. Voorwaarde is een duidelijke structuur en een herkenbaar adres waar verenigingen bij kunnen aankloppen, om dat overleg een structurele basis te geven.

'De slotbalans van mijn verkenning', aldus Ribbens, 'is dat we niet moeten onderschatten wat historische verenigingen op dit moment doen en dat hun lokale bereik vermoedelijk zeer behoorlijk is. Maar ondanks het feit dat erfgoed tegenwoordig booming business is, lijken de activiteiten van historische verenigingen nogal eens onder de radar te blijven. In hoeverre ze innovatief inspringen op veranderingen

in de historische interesse, en op veranderingen in de manieren waarop mensen graag voorgelicht worden over thema's uit de geschiedenis, valt nog te bezien. De echte wereld zal niet worden vervangen door de virtuele werkelijkheid van het internet, net zo min als een speelse en creatieve omgang met het verleden een meer serieuze benadering van geschiedenis zal doen verdwijnen. Maar een historische vereniging functioneert in een context waarin deze uiteenlopende wensen en realiteiten een rol spelen voor hun achterban en soms sterk geïndividualiseerde doelgroepen. Het verleden zelf verandert niet, maar de blik waarmee we daar, ook op lokaal niveau, naar kijken is wel aan verandering

Symposium Oud Hoorn,
Oosterkerk

onderhevig, zoals ook de manieren waarop geschiedenis en erfgoed aangereikt worden de grillen van de tijd volgen. Historische verenigingen zijn particuliere initiatieven die draaien op grote toewijding en inzet. Zij kunnen simpelweg niet alles doen wat ik hier geschetst heb. Maar in onderling overleg kunt u wel een bewuste afweging maken voor wie en op welke manier u de lokale geschiedenis naar de toekomst brengt.'

Van bespiegeling naar praktijk: 5 presentaties

Na de koffie presenteerden in alfabetische volgorde Alkmaar, Castricum, Enkhuizen, Haarlem en Zutphen de projecten die de voorbereidingscommissie uit de inzendingen had geselecteerd.

Alkmaar was trots op de Walk of history, een lichtpad met geschiedenisonderwerpen in de belangrijkste winkelstraat van de stad. Vijftig in het plaveisel aangebrachte lichttegels vertellen de hoogtepunten uit Alkmaars historie. De teksten

zijn in het Nederlands, Duits, Engels en Chinees beschikbaar (Chinees omdat volgens prognoses het komende decennium een tsunami aan Chinese toeristen verwacht wordt), terwijl naast de website een boek is uitgebracht met alle verhalen en zo'n tweehonderd afbeeldingen.

Castricum realiseerde enkele jaren geleden een zeer bijzonder educatief filmproject over de Slag bij Castricum in 1799, ook wel 'de vergeten oorlog' genoemd. In drie maanden tijd vielen daar 20.000 doden, merendeels Franse, Engelse en Russische soldaten, die nog altijd onder het duinzand begraven liggen. Meer doden dan in de Tweede Wereldoorlog op Nederlandse bodem vielen. Bij het project waren leerlingen uit basis- en voortgezet onderwijs nauw betrokken.

Enkhuizen vertelde gepassioneerd over haar Kenniscentrum. Oud Enkhuizen verzorgt de bouwhistorische rapportages die bij de aanvraag voor een monumentenvergunning behoren en de waardstelling. De gemeente maakt in veel publicaties gebruik van het door Oud Enkhuizen verzamelde en gedigitaliseerde materiaal. Feitelijk bepaalt Oud Enkhuizen het monumentenbeleid in de stad, werd met gevoel voor understatement opgemerkt. Dat is een risicovolle zaak, want de vereniging is een vrijwilligersorganisatie, terwijl zij een overheidstaak uitvoert.

Haarlem bereidt zich met de instelling van een speciale projectgroep 'Erfgoed' waarin veel kennis en deskundigheid is samengebracht voor op de grote veranderingen die het gevolg zijn van de nieuwe Erfgoed- en Omgevingswet. Op basis van de nieuwe wet wordt een nieuw monumentenbeleid voor Oud Haarlem uitgewerkt met daarbij de veranderde rol van de vereniging in het beleid. Veel eigenaren van rijksmonumenten zijn om die reden recentelijk tot de vereniging toegetreden. De werkgroep 'jonge muggen' reikt jaarlijks een prijs uit voor het beste historische werkstuk dat door een van de Haarlemse scholieren is gemaakt.

Zutphen tot slot, haakte met een in opdracht van de Historische Vereniging Zutphen geschreven jeugdboek over de geschiedenis van de stad, rond het verdwenen stadszegel, en een stadswandeling voor leerlingen in het basisonderwijs, in op de groeiende belangstelling voor de lokale geschiedenis in het onderwijs. De deelnemende leerlingen worden verrast met een stadszegel in chocolade.

Middagprogramma

Aan het eind van het ochtendprogramma trok Eva Bleeker, als publiekshistoricus werkzaam bij

Oneindig Noord-Holland, een aantal voorlopige conclusies. Uitwisseling van kennis en ervaringen is van belang. Er bestaat behoefte bij veel verenigingen aan professionele ondersteuning op meerdere terreinen, zoals fondswerving, infrastructuur, schrijven. Tegelijk is het van belang om met de professionaliseringslag die veel verenigingen moeten maken, niet de eigenheid, het enthousiasme en het elan te verliezen. Faciliteren, kennis delen, organisaties verbinden en onderzoek naar kansen en behoeften, zo vatte zij haar conclusies samen. ONH wil op basis van het symposium een beleidskader ontwikkelen als vraagbaak en steunpunt voor nieuwe activiteiten en uitdagingen van de historische verenigingen in de provincie. Dit initiatief van Oud Hoorn is volgens haar, zoals ze van verschillende kanten vernam, voor herhaling vatbaar.

Tijdens de lunch werd druk met de inleiders en de andere symposiumdeelnemers van gedachten gewisseld. Daarna waren er excursies naar de Halve Maen, het Westfries Museum, Villa Alewijn en het Foreestenhuis, een specifieke stadswandeling en een vaartocht door de havens, waarop men tevoren had ingetekend. De dag werd besloten met een geanimeerde nazit in de Oosterkerk. Deelnemers en organisatie kunnen terugzien op een geslaagd symposium.

Een vervolg

Na afloop van het symposium bleek dat verschillende historische verenigingen enthousiast waren over het initiatief van Oud Hoorn tot verbeteren van de samenwerking en het elkaar informeren over nieuwe mogelijkheden en ontwikkelingen. Oneindig Noord-Holland wil dat actief ondersteunen. De leden van ons comité dat het symposium organiseerde hebben wat ideeën op een rijtje gezet. Zoals eens in de twee jaar een provinciale dag van de historische verenigingen in Noord-Holland, wisselend in steeds een andere regio. Alternierend kunnen de regionale verenigingen de banden aantrekken. Doel: ontmoeting, uitwisseling ideeën en ervaringen en het initiëren van gemeenschappelijke initiatieven. Onderdeel van zo'n dag zijn workshops waar wordt ingespeeld op de specifieke behoeften van de verenigingen. Het leren van de ervaringen van anderen leidt tot verbeteringen van de eigen aanpak. Indien daar behoefte aan bestaat kunnen ook cursorische activiteiten worden ontwikkeld. Een cursus verhalen vertellen, een cursus schrijven voor websites, fondswerving, onderwijs, toerisme, etc. Samen met Alkmaar, Haarlem en Oneindig Noord-Holland willen we dit verder uitwerken.

NB: de volledige tekst van de speeches en de inleiding is op de website te vinden.

STADSBEELD

JAAP VAN DER HOUT

Gedempte Turfhaven 33

De voorgevel van dit beeldbepalende pand wordt gereconstrueerd in de oude situatie in overleg met het Bureau Erfgoed.

Grote Noord 80

Het pand is een beeldbepalend pand dat in slechte staat verkeert. Bepalende onderdelen, zoals bouwmuren en balklagen, blijven gehandhaafd. De voorgevel wordt vervangen door een historiserende gevel.

Nieuwland 6

De onderpui van dit beeldbepalende pand wordt gewijzigd en is gebaseerd op historisch beeldmateriaal. Het voorstel is om de pui in glas uit te voeren, met aan de beide uiteinden een deur naar de verdieping of de begane grond en centraal inklapbare deuren die helemaal open geschoven kunnen worden. De pui is voorzien van een houten omlijsting met pilasters en een kroonlijst. In de boven-

lichten komt ondoorzichtig glas zodat de achtergelegen staalconstructie uit het zicht blijft.

Visserseiland 152

In de gesloten gevel aan de straatzijde van de woning, waarachter thans een verhoogde tuin ligt, worden zes gevelopeningen gemaakt ten behoeve van extra woonruimte.

LEDENVERGADERING OP 12 APRIL 2017

Verslag van de ledenvergadering Vereniging Oud Hoorn op 12 april 2017 in de Oosterkerk te Hoorn

RITA LODDE-TOLENAAR, SECRETARIS

Aanwezig: 70 leden

1. De voorzitter verwelkomt een ieder op de eerste ledenvergadering in het jubileumjaar. Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst. Vandaar dat eerst twee projecten van jongeren aan bod komen: één van het Horizoncollege en één van Tabor scholengemeenschap.

2. Eddy Boom introduceert twee projecten, die hij voor de vereniging heeft begeleid.

Daarna vindt de vertoning plaats van Hoe Hoorn veranderde, film gemaakt door Joeri Ursem en Max Eickhout, leerlingen van het Horizon college, Marketing en Communicatie MClA.

3. Dan volgen vijf presentaties gemaakt door leerlingen van het voortgezet onderwijs, Scholengemeenschap Tabor. Hoe maak je Hoorn aantrekkelijk voor jongeren? De creatieve ideeën leiden tot enthousiaste verbazing. Op gelijke hoogte met de neus van J.P. Coen?

4. Wethouder Ben Tap, die samen met andere collegeleden de jury vormde, heeft lovende woorden voor de jongeren en hun ideeën, die de oudere garde wellicht de wenkbrauwen doen fronsen. Hij overhandigt een boekenbon en nodigt de groep die met een onderzeeër door de Hoornse grachten wil, uit voor een tocht met de boot van archeologie. Anderen mogen met hem mee naar de VR-presentatie in het Museum of naar de Halve Maen om zelf het kielhalen te ervaren.

De voorzitter overhandigt Ben Tap als dank het jubileumdrankje, het Monumentje.

5. Algemene mededelingen: Bericht van verhindering ontvangen van 10 leden. Actualiteiten en mededelingen vanuit het bestuur.

Roode Steen 14 stond in het najaar op de agenda. Een andere partij heeft meer geboden. We gaan aan de slag om met een groepje vertegenwoordigers uit de vereniging een toekomstvisie te ontwikkelen.

Breed 12 de aannemer, Vreeker en Frederiks, een Hoorns bedrijf, begint in april met de verbouwing. We verwachten dat de oplevering in september zal plaats vinden. Voor de leden willen we dan een

open dag organiseren. Er hebben zich twee leden opgegeven als mogelijke toekomstige huurder. Schoolsteeg 7 is weer waterdicht en er zijn allerlei kleine en grotere problemen opgelost. We zoeken nog een huurder.

6. Verslag najaarsledenvergadering. Dit staat in Kwartaalblad nummer 1 van 2017. Er zijn geen opmerkingen. De voorzitter dankt de secretaris.

7. Jaarverslag 2016 staat ook in Kwartaalblad nummer 1 van 2017

Er zijn eveneens geen opmerkingen. De voorzitter dankt de secretaris.

8. Jaarrekening 2016. Penningmeester Piet van Iersel geeft een korte toelichting en zal naar aanleiding van een vraag van Jeroen van Miert een getal over het eigen vermogen nog nakijken. Op de vraag van Jaap Bronkhorst over de Stichting Monumenten over de post van €17.000,- voor onderhoud en beheer, die begroot was op €5.000,- meldt hij dat dit te maken heeft met de kosten voor het onderzoek voor Roode Steen 14. Daar staat echter een subsidie van de provincie van €5.000,- tegenover. Wellicht kan in 2017 een onderzoekspost beter worden opgenomen als strategische aankoop. Het advies van de financiële commissie is om het bedrag niet op een jaar te laten drukken, maar te spreiden.

9. Verslag financiële commissie en decharge van het bestuur.

Arend Stapel meldt dat de financiële commissie voorstelt om eenzelfde vast bedrag onderhoud op een jaar te laten drukken en de grote werkelijke kosten onderhoud rechtstreeks ten laste van de Onderhoudsreserve te boeken. De grote jaarlijkse schommelingen in de post onderhoud en beheer kun je op die manier vermijden. In feite worden de kosten voor onderhoud over meerdere jaren verspreid en dat is logischer. Voorts merkt hij hierbij op dat in 2017 de kosten verbouwing Breed 12, 'wat eigenlijk een investering in een vernieuwing is', ook (deels) kunnen worden geboekt ten laste van de reserve strategische aankopen. Piet de Munnik deelt mee dat de financiële commissie suggesties heeft gedaan met betrekking tot beperking van de autorisatie bij de bank. De commissie heeft de financiële verantwoording geaccordeerd en de vergadering stemt in met het voorstel de penningmeester acquit te verlenen en het bestuur te dechargeren.

10. Begroting 2017 (bijgevoegd bij kwartaalblad 1 2017). De penningmeester deelt mee dat het aantal leden nu op 1943 staat. Er moet nog wat gebeuren om de 2017e te kunnen begroeten. Er is een foutje ingeslopen bij de totaalstelling. Verenigingsactiviteiten van €12.000,-. Hij zal dat corrigeren. De voorzitter dankt de penningmeester voor het vele werk.

11. Bestuurslid Henk Halsema treedt af en is niet herkiesbaar. Het bestuur stelt voor Jan Haring te benoemen. Jan introduceert zichzelf:

'Ik ben geboren boven de bloemenwinkel die destijds in de Lange Kerkstraat gevestigd was en in hart en nieren Horinees. Vele jaren mede-eigenaar van Haring's Bloemservice en actief in ondernemersverenigingen. In samenwerking met de gemeente bezig met het realiseren van Hoorn Marketing. Binnen het bestuur zal ik mij m.n. bezig houden met het beheer en de vrijwilligers.' De vergadering gaat akkoord met zijn benoeming. De voorzitter spreekt Henk Halsema toe en zet hem welverdiend in het zonnetje. Henk is in 2014 in bestuur gekomen als opvolger van Coen Droog. Maar Henk was al eerder actief voor Oud Hoorn, is gids geworden in 2002. Begin 2005 heeft Henk het beheer van het OIP op zich genomen. Vanuit deze functie heeft hij de verbouwing van het OIP begeleid. Ook heeft Henk de marktkraam weer op poten gezet. Als regelneef van de vereniging en organisator van exposities heeft Henk een soort museaal depot ingericht. Hij dankt Henk voor zijn inzet en overhandigt hem een trip naar Deventer, een boek met bezienswaardigheden en wandelingen en Deventer koek. Naar eigen inzicht te regelen met bijgaande enveloppe. Henk heeft met veel plezier als vrijwilliger gewerkt en hij blijft dat deels ook doen. Het einde van zijn bestuurslidmaatschap onderstreept hij met de overhandiging van de sleutels aan Jan Haring.

12. Financiële commissie. Piet de Munnik treedt af. Het bestuur stelt voor Gerard van Stijn te benoemen. Dat gebeurt bij acclamatie. Piet van Iersel dankt Piet de Munnik voor zijn gedegen werk in de commissie en deze ontvangt een Monumentje.

13. Jubileumactiviteiten. Er staan heel wat activiteiten op het programma. Tijdens de nieuwjaarsreceptie is de gezandstraalde deur naar de Kerkmeijerzaal met de beeltenis van Kerkmeijer, gemaakt door Christiaan Heydenrijk,

onthuld. Op 6 juni wordt in de oude raadszaal de oprichtingsvergadering herdacht met genodigden van Debutade en het Westfries Museum, die aan de wieg van de vereniging hebben gestaan en met nakomelingen van de toenmalige aanwezigen. Daarna wordt aan de gevel van het Pakhuis een gevelsteen met de beeltenis van Johan Christiaan Kerkmeijer, geschonken door stichting Kerkmeijer-de Regt, voor het publiek zichtbaar.

Op 17 juni vindt in de Oosterkerk het symposium met zusterverenigingen uit den lande plaats. Het thema is 'Wat kunnen we van elkaar leren?' Een aantal verenigingen vertelt over hun succesvolle activiteiten en in de middag kunnen de bezoekers deelnemen aan excursies naar monumentale gebouwen en op en rond het water verblijven.

Op 24 juni is de ledenexcursie naar de Zaan. Het wordt een leuk en afwisselend programma waarbij u de verborgen kwaliteiten van de Zaanstreek beter leert kennen.

Er komen een speciale jubileumwandeling en wandelingen bij nacht en ontij. En dan op zondag 19 november de feestmiddag in de Parkschouwburg.

14. Rondvraag. Piet de Munnik vraagt of er iets gedaan kan worden aan de reclamezuil achter het Joods Monument. De wethouder laat weten dat daar iets aan gedaan zal worden. Ed Wagemaker vraagt aandacht voor de erfgoednota en of de vereniging nadenkt over de herinrichting van verschillende gebieden zoals de Dijk, Poort van Hoorn en Kerkplein. De voorzitter antwoordt dat het bestuur steeds als een dergelijk onderwerp aan de orde komt of als bestuur of samen met een groepje leden een reactie aan het college stuurt. Dat is ook de bedoeling bij het Kerkplein.

15. Pauze

16. Lezing Achter de Hollandse waterlinie door Ab Gietelink van Theater Nomaden. Een interessante lezing over een voor velen weinig bekende periode, de Eerste Wereldoorlog. De voorzitter dankt Ab voor zijn bijdrage aan deze avond en overhandigt hem een Monumentje.

17. De voorzitter dankt allen voor haar of zijn aanwezigheid en de Oosterkerk voor de uitstekende verzorging. Hij wenst namens het bestuur een ieder een mooie voortzetting van het jubileumjaar.

HOE HOORN VERANDERDE

FRANS ZACK

Deze keer nemen wij u mee naar het Rijke Roomse Leven zoals dat jaren geleden genoemd werd. Met zijn toen nog volop actieve katholieke gemeenschap leverde de Hoornse parochie met de regelmaat van de klok een 'neomist' af. Een neomist was een jongeman die zijn priesterstudie voltooid had en nu in de functie van kapelaan voor het eerst kennis maakte met de Hoornse parochie. Verder was daar nog het Bonifatius missiehuis aan de Berkhousterweg dat met de regelmaat van de klok uit Hoorn afkomstige missionarissen afleverde. Ook voor hen werd alles uit de kast gehaald om ze op grootse wijze te ontvangen. Op de stoep van de pastorie

stond dan het hele gezelschap van priesters onder aanvoering van deken Van der Meer klaar om de nieuwe collega te verwelkomen. Dat is ook de plaats waar de fotograaf heeft gestaan die deze schitterende foto gemaakt heeft. Het inhalen van zo'n nieuwe priester ging altijd gepaard met veel spektakel. Muziekkorps, uiteraard het katholieke Apollo voorop. Vervolgens bruidsmeisjes en de nieuwbakken priester, samen met zijn familie gezeten in de open landauer van stalhouder Galesloot. Ter hoogte van de Koepelkerk stond het dan altijd vol met belangstellenden zoals op onze foto te zien is. Het feestelijk inhalen wat onze foto laat zien speelt zich

af voor banketbakkerij Van Veen links, vervolgens de stoffen- en furniturezaak van de dames Dudock-De Wit en uiterst rechts de sigarenwinkel van De Wit. Daar kunnen we zien dat het gebeuren in de kermisweek heeft plaatsgevonden. Een straatfotograaf maakte tijdens de kermisuren zijn plaatje, gaf een bonnetje en de kant en klare foto kon later worden afgehaald bij Sigarenmagazijn De Wit. De hele reeks foto's hangt gereed aan de toegangsdeur van de winkel. Anno 2017: geen pastorie meer, geen missiehuis meer, hoegenaamd geen priesters meer en een Koepelkerk die met veel moeite in stand wordt gehouden.

Lidmaatschap:

Minimaal €22,50 per jaar, incl. Kwartaalblad
Gezinslid: €12,- per jaar
Lid voor het leven:
Indien ouder dan 45 jaar:
eenmalig €630,-
Indien ouder dan 55 jaar:
eenmalig €450,-
Ledenadministratie:
leden@oudhoorn.nl
Contributie:
NL92 INGB 0000 7229 54

Het lidmaatschap geldt voor een heel kalenderjaar.
Lidmaatschap uiterlijk één maand voor einde kalenderjaar schriftelijk opzeggen.

Losse nummers:

leden: €4,50
niet-leden: €6,-
NL86 INGB 0002 1448 88

Redactie:

Jos Biegstraaten, Jacq Entius, Ben Leek, Hans Moolenbel, Egbert Ottens, Thijs Portielje, Hans Rijswijk, Christiaan Schrickx, Femke Uiterwijk, Ede Veenstra-Hoogbruin, Frans Zack
Leo Hoogeveen: archivaris

Redactieadres:

E.S. Ottens,
Renoirhof 155, 1628 XC Hoorn
e-mail: redactie@oudhoorn.nl

Copyright:

Gehele of gedeeltelijke overname van teksten en/of illustraties uit dit blad is alleen toegestaan na toestemming van de redactie

Productie:

Van Vliet Printing B.V.
Verlengde Lageweg 1
1628 PM Hoorn

